Hjalmar Meissner

TEATERHISTORIA OCH TEATERHISTORIER

TEATERHISTORIA OCH TEATERHISTORIER

MINNEN OCH ANTECKNINGAR FRÅN EN 40-ÅRIG VERKSAMHET INOM TEATERNS ROLIGA OCH OROLIGA VÄRLD

AV

HJALMAR MEISSNER

MED 87 ILLUSTRATIONER

STOCKHOLM ÅHLÉN & ÅKERLUNDS FÖRLAG

Nordiska Boktryckeriet Stockholm 1924

Förord till den elektroniska utgåvan

Verket scannades, anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i september 2015 av Bert H.

II V E R T Y R.

Fyrtio års teaterarbete, det är ju inte så litet. Och under denna tid bör man ju haft rikliga tillfällen att lära känna scenens stora barn och komma underfund med deras betydande förtjänster liksom även deras små mänskliga svagheter.

Inför mitt minne hägrar ett galleri av typer och personnager från vår teaterhistorias både storhets-och dekadansperioder, från den verklige konstnären, vilken ibland kan vara ett geni eller en stor ande, till de små talangerna av mera anspråkslösa dimensioner. För att nu inte tala om de otaliga medelmåttorna, bland vilka även kan dölja sig en eller annan oförskämd ignorant.

Med det perspektiv som tiden ger är det lätt att uppfatta personligheternas verkliga betydelse, utan att omdömet behöver grumlas av dagens konst- och konstiga strider. Ty strid är det och har alltid varit där Thalias präster och prästinnor huserat. Ofta har striden förts med blanka vapen för rent konstnärliga mål, men ännu oftare har det varit ett guerillakrig, där intrigens dum-dum-kulor och förtalets giftiga gaser varit de mest effektiva vapnen i den

av avunden ledda kampanjen. I de flesta fall brukardock alltid talangen, i förening med kunskaper och arbetsförmåga, segra, under det att de små smygpatrullerna med sina maskerade varggropar och sina fega krypskyttar oftast skjuta bom. Man frågar sig ovillkorligen »wozu die Gewalt?» Men alla ha ju ej en fyrtioårig erfarenhet som grundval för sin levnadsfilosofi.

*

Dessa »minnen och anteckningar» — ursprung--ligen avsedda som artiklar i »Vecko-Journalen» — göra visst inte anspråk på fullständighet. Många viktiga händelser inom teaterns utvecklingshistoria ha endast flyktigt antytts, då kanske händelser av mera underordnad betydelse fått ett utförligare omnämnande. Det har ej varit min mening att skriva teater historia annat än i samband med teaterhistorier. Uppräknandet av artisternas olika roller har jag avstått ifrån. Sådant återfinnes ju i en mängd uppslagsböcker.

Nedskrivandet av dessa anspråkslösa skildringar ha tillkommit, då amatör-författaren, »vid aftonlampans milda sken», som det så vackert hette förr i världen, följt den blå ringlande röken från en god cigarrett (Abdulla n:o 12, insmugglad) och därvid i tankarna påmint sig flydda tiders skuggor och dagrar, skärande dissonanser och ljuvliga harmonier.

För att såvitt möjligt undvika oriktiga uppgifter har jag i tidskrifter och tidningar försökt kontrollera mitt minne. Jag begagnar tillfället att tacka Kungl. Bibliotekets tjänstemän för vänligttålamod och tillmötesgående och uttrycka min stora beundran för deras skarpsinne. Det har hänt att då jag begärt en bok, jag kommit med så svävande uppgifter som: »den kom ut någon gång i slutet av åttiotalet eller början av nittiotalet. Jag vet inte bokens titel eller författarens namn, men i den förekommer en redogörelse över den X-ska konflikten.» Dagen därpå låg den begärda boken på min pulpet.»Den gudomlige.» Lilla Grabow.» Amasoner.

På åttiotalet var Stockholm stadd i en kraftig utveckling. Den ena efter den andra av de små pittoreska träkåkarna på »Lagåsslanne» fingo skatta åt förgängelsen för att ge plats åt de gips- och cementbeklädda Östermalmshusen med deras pråliga torn och smaklösa statyer, de små miniatyrspårvagnarna, som drogos av en hästkrake plus en hjälphäst som kopplades till i de brantaste backarna, ersattes av större vagnar, dragna av två kraftiga hästar, och en nyhet presenterades för stockholmarna nämligen: spårvagnskonduktörer. Redan år 1884 kunde statistiken måla, att huvudstadens befolkning överskridit de 200,000. Punschen höjdes från 75 öre till 1 krona halvan med undantag av Cederlunds, som kostade 1,25 på första klassens lokus. Våra damer började lägga av de ytterst snäva kjolarna och togo sig för att efterapa det sista parismodet: den mångbesjungna turnyren, som började med helt blygsamma dimensioner för att så småningom antaga de mest häpnadsväckande och fantastiska proportioner. Med ett ord: de godastockholmarna började känna sig som verkliga storstadsbarn.

Även teatrarna började arbeta under högtryck, uppmuntrade av publikens livliga intresse, och stora och långvariga succéser hörde till ordningen för dagen vid våra fem Thaliatempel: K. Stora Teatern, K. Dramatiska Teatern, Nya Teatern, Södra Teatern och Mindre Teatern, eller såsom de i dagligt tal kallades, »Storan», »Dramaten», »Nyan», »Södran» och »Eadan».

Efter den Edholm-Hedbergska regimen vid

Operan blev landssekreteraren i Göteborgs och

Bohus län Henrik Westin chef för de kungliga teatrarna med titeln överintendent. Den första nyheten, som den Westinska regimen genomförde, var slopandet av mamselltiteln på de k. teatrarnas

affischer, vilken titel Edholm, som var en ultrakonservativ hovman, trots energiska påstötningar envisades att bibehålla. Den nye överintendenten vann därmed damernas hjärtan men mottogs eljest av ett visst misstroende. De nyvordna storstads-stockholmarna väntade sig ej mycket av en göteborgare. Kan något gott komma från Nazareth? Westin var en typisk byråkrat, men han hade stor organisationsförmåga och tillräckligt gott huvud attinse sin begränsning i de rent konstnärliga frågorna, varför han överlät den musikaliska och sceniska bestämmanderätten åt två av sina sous-chefer, Anders Willman och Conrad Nordqvist, vilka sålunda odkså blevo konstanstaltens verkliga chefer. Willman hade fått titeln: intendent, Joseph Dente: hovkapellmästare efter Ludvig

Norman. Detta gav naturligtvis teaterns kvickhuvuden anledning att tala om »överintendenten», »intendenten» och »Denten».

Under Westins tid engagerades som kamrerare en ung tjänsteman i riksbanken, Emil Pettersson, måg till Alfred Grandinsson. »Pippi», som den nye kamrerarens smeknamn lyder, har innehaft sin plats under Westins, Willmans, Nordqvists, Burens, Thiels, Ranfts, Stedingks, Ribens och Forsells direktörskap, men har egentligen aldrig synts i breschen under de många genomgripande strider, som Operan haft att genomgå, dock tror jag ej jag misstager mig allt för mycket, då jag förmodar, att han vid många tillfällen haft alla trådarna i sin hand och spelat rollen av Deus ex machina.

Sven Nyblom — specialist på älskvärda nidvisor

karakteriserar »Pippi» på Kamrcr Emil Pcttcrsson följande sätt: »Pippi.»Han engagerar, ackorderar och raderar, förskotterar, likviderar, dekorerar, importerar, inscenerar, inhiberar, visiterar.

Nej, vill man något, må till honom man sig vända. Till allt är han i stån' han är nu en gång så'n, han — heter Emil Pettersson.

Operans artistpersonal var vid denna tid ganska homogent sammansatt, och särskilt två av dess medlemmar kunde glädja sig åt en enastående popularitet, nämligen Arvid Ödmann och Matilda Grabow. Ödmann hade en ytterst välljudande tenor röst med äkta smäktande nordisk timbre, som med oemotståndligdiet tjusade och bedårade oförfalskade musikaliska öron. Han kunde nog inte fördjupa sig, varken i rollens musikaliska eller dramatiska karaktär, men han hade förmånen att få en särdeles omsorgsfull instruktion av professor Ivar Hallström, både vad röstbehandling, frasering och stil beträffar. Det enda, som varken lärare eller lärjunge lyckades bortarbeta, var det breda värmländska ä-ljudet, som Ödmann troget bibehöll till sin död. Lägger man så därtill, att han hade ett fördelaktigt scenutseende och dito figur med runda, något feminina ben, så kan man gott förstå, att han allmänt kallades, både på skämt och allvar, för »den gudomlige». Han bestod sig också med ett garde av beundrarinnor ur alla åldrar, från backfischen till den mogna, ja till och med över mogna respektabla damen. Och den massa blommor och kransar, som föllo på hans lott efter att ha sjungit Lohengrin, Faust, Romeo eller Fra Diavolo, översteg betydligtArvid Ödmann i »Konung för en dag».

de enorma blomsterskördar, som senare tiders operettprimadonnor inhöstat.

När han efter formiddagsrepetitionen gjorde sin sedvanliga promenad i Karl XIII :s torg omsvärma-des han alltid av otaliga av dessa suckande och trånande fjollor, vilka slängde eldiga ögonkast åt honom. En gång, när vi promenerade tillsammans och han lade märke till min något förvånade uppsyn, yttrade han till mig: »Ja, dom ä' inte vidare vackra, men du kan inte tro vad dom ä' trogna.»

Det finnes en internationell legendbildning, gående ut på att tenorer ej egentligen äro i besittning av något övermått av snille och intelligens. »Bete comme un tenor», säger ju fransmannen, och Ödmann kände väl till detta oberättigade påstående och skrattade själv rätt hjärtligt däråt.Vid en av de den tiden ganska ofta återkommande små kamratfesterna, vilka vanligen höllos i den korridor, som ledde från gamla Operakällaren till Operakaféet — det s. k. »mellangärdet» — kom denna tenorfråga upp på tapeten. De flesta närvarande, och naturligtvis i synnerhet alla barytonister och basar, höllo styvt på, att tenorerna voro klent utrustade på huvudets vägnar. En av de närvarande tenorerna, Rundberg, känd som en intelligent man, opponerade sig och sade: »Ni vill väl inte påstå, att jag är dum heller?» varvid Ödmann replikerade: »Nä, men du ä' ingen riktig 'tänor' heller!»

»Konung för en dag» och »Mefistofeles» voro tvenne operor, som just under Westins tid införlivades med repertoaren och i hög grad tilltalade publikens smak. Vid »Konung för en dags» första uppförande hade rollerna utdelats till de främsta publikfavoriterna, Matilda Grabow, Dina Bdling, Arvid Ödmann, »Lunkan» och Pelle Janson. Särskilt Ödmanns tvenne hypersentimentala romanser »Hennes namn och börd» och »Om jag var kung» med sina lättfattliga harmonier fingo en nästan oroväckande popularitet, och det finns väl knappt någon amatör-tenorino i vårt land, som ej försökt pressa fram de däri förekommande effektfulla höjd-tonerna, utan att någonsin tillnärmelsevis få den »Schmelz» över dem, som »den gudomlige» lyckades med.

»Mefistofeles» imponerade mest genom sina praktfulla dekorationer. Musiken fann man i allmänhet alldeles för nymodig. Dagens Nyheters kritiker skriver efter premiären: »Boito hyllar så-K. Operan efter gravyr av Snack 1782.

ledes de Wagnerska principerna i fråga om det musikaliska dramat och har till den grad troget följt och tillämpat desamma, att man icke har den ringaste hållpunkt för minnet, då man övertänker den musik, varav man kommit i åtnjutande. Boitos musik är den mest utpräglade 'framtidsmusik' och är ett musikaliskt verk, som icke är och i följd av sin natur aldrig* kan bliva populärt i detta ords vanliga bemärkelse.» Där ser man faran av att profetera. Jag undrar vad den ärade kritikern skulle säga om han fick höra nymodern dysmorfistisk musik? Men om fyrtio år kommer kanske den tidens memoarförfattare att avhåna våra musikrecensenters efterblivna ståndpunkt.

Matilda Grabow kunde som högst få riva publi-

* Kurs. av förf.

17ken med sig. Liten, späd och graciös med stora uttrycksfulla mörka ögon hade hon förmågan att över sina scengestalter gjuta en skär poesi, som i hög grad verkade betagande och förtjusande. Hennes röst var en ljus och klar sopran med varm fängslande färgklang, hennes teknik fulländad, hennes drill perfekt och hennes koloratur pärlan-de. När hon övervunnit den första obehagliga känslan av rampfeber, något som alltid förföljde henne, levde hon in i rollen och återgav den med ett temperament och en sydländskt passionerad glöd, som är högst ovanlig i vårt kalla land. Hennes Julia var också idealisk, hon var ej endast Gounods Julia, som sjunger sin koloraturvals och sina kärleksduetter, hon var också något av Shakespeares unga blodfulla veronesiska, Julia Capulet, som offrar sitt liv för sin kärleks skull. I andra aktens stora duett var nog- ej Romeo den ende som undrade, om det var lärkan eller näktergalen som sjöng.

»Lilla Grabow», som hon allmänt kallades, lämnade sin lysande konstnärsbana alldeles för tidigt, men det var gud Amor, som kom i vägen i skepnad av en stilig löjtnant vid Svea Livgarde, greve Carl

Mathilda Grabow.Ewert Taube, som rövade bort sångfågeln. En glänsande avskedsturné, vid vilken jag själv tjänstgjorde som aokompanjatör, en lysande avskedskon-sert i Musikaliska Akademien, och »lilla Grabow» blev grevinna Taube med titeln hovsångerska, ledamot av Musikaliska Akademien och innehava-rinna av Litteris et Artibus i briljanter. Det som Stockholm gick miste om i musikalisk njutning har hon i någon mån kompenserat genom att skänka det eleg'anta sällskapslivet tre charmanta prydnader: hennes förtjusande döttrar.

*

Ar 1885 återkom jag till Stockholm, sedan jag under ett års tid som nittonåring gjort mitt provåi

som operadirigent i Ivri-stiania, där författarinnan »Mattis», gift med Figaros spirituelle redaktör »Jörgen», i kompanjonskap med den intagande och framstående operasångerskan Olcfinc Moe försökt sig på det för tvenne damer onekligen djärva och originella experimentet att konstnärligt och ekonomiskt driva ett operaföretag av icke allt för små dimensioner. För att ge mer pondus åt operadirektionen hade de båda oförvägna amasoner-

01 c fm c Moc.na associerat sig med den från sina gästspel på stock-holmsoperan berömde barytonisten Bentzon-Gyllich. Denne sjöng visserligen de förnämsta barytonpartierna, men när det gällde rena direktionssaker överröstades han konsekvent av de båda damerna, vilka höllo ihop som ler och långhalm. En gentleman har ju också svårt att kämpa mot sköldmör. Det gick till och med så långt, att då en full korist uppträdde aggressivt och oförskämt, så blev det ej direktionens manliga medlem utan »Mattis», som tog lymmeln i nacken och kastade honom utför trapporna.

Som jag efter mitt Kristianiaår var i besittning av en försvarlig portion självkänsla och en samling högst fördelaktiga recensioner från mitt operajobb, närde jag ett brinnande hopp om att få fortsätta min kapellmästareverksamhet i Stockholm.

Ryktesvis hade jag i Kristiania hört, att något var i görningen här hemma, men verkligheten överträffade mina djärvaste förväntningar. I Stockholms teatervärld kokade och puttrade det som i en häxkittel. Det var dels regissörs-, dels kapellmästarefrågorna, som satte sinnena i jäsning, tidnings-och tidskriftsartiklar haglade, och åtskilliga — en del anonyma — broschyrer skådade dagens ljus.

Westin hade nödgats avgå från operachefskapet, ehuru Operan —- främst tack vare Willmans energi — i konstnärligt avseende bjudit på två vällyckade säsonger. Men affärerna voro på grund av riksdagens njugghet och de dyrbara uppsättningarna miserabla.

»Sedan man försökt med en generalpostdirektör, en hovmarskalk och en landssekter kom man på denluminösa idén att åt en konstnär uppdraga det ansvarsfulla värvet», stod

det i en tidning.

Anders Willman blev nu chef även till namnet och inledde sitt direktörskap med en föreställning av »Faust», i vilken opera han själv utförde sin glansroll: Mefistofeles,

där han särskilt i dramatiskt avseende torde ha stått hors concours och där senare rollinnehavare knappast överglänst honom.

Men den alltid vakna klandersjukan antydde, . att Willman ej var själv- Andcrs Willman som Mefistofeles. ständig utan i betänklig

grad lät sig styras av sin hustru fru Hedvig Willman, själv operasångerska, ehuru hon inte alltid sjöng så förfärligt rent. »Cato Minor» skrev: »Det lilla rike som kallas ’de kungliga teatrarne’ styres för närvarande av två medregenter: drottning Hedvig den första och konung Anders den andre, vilka, liksom de flesta regenter i despotstater, låta sig ledas av sin rikskansler. Denna befattning innehaves vid de k. teatrarne av Conrad den hale, numera utnämnd till hovkapellmästare. Han är en slug politiker, denne rikskansler, och skall nog också en gång lyckas detronisera regenterna.»Lindbergiana. Konkurrens. »Ladan.»

Efter att ha vågat och lyckats med det djärva försöket att med eget sällskap på Nya Teatern spela »Gengångare» — ett stycke, om vilket det hette att »ingen teater av rang och betydelse skulle vilja uppföra detta drama» — blev August Lindberg anmodad av Willman att överta första regissörsposten vid Dramatiska Teatern. Han spelade även sin mycket omdebatterade »Hamlet» på Operans scen. Och press och publik delade sig i två läger, ett för Swartz och ett för Lindberg. Om Swartz skrev man, att han hade ett ståtligt teaterutseende och en stämma, som kunde ryta som ett lejon, men att han spelade i gammalmodig stil, om Lindberg att han tagit rollen modernt och realistiskt, men att åtskilliga fel vidlådde hans framställning, bl. a. hans affekterade osvenska uttal och hans clownartade krumsprång.

Lindberg antog regissörsplatsen och överlämnade sitt eget sällskap åt en av sina bästa skådespelare, som givit prov på utpräglad regissörsbegåvniug och tydliga teater ledareegenskaper — AlbertRanf t. Som regissör framförde Lindberg en god och värdefull repertoar, och konkurrerade med Nya Teaterns nyantagne andre regissör, Harald Molander, om införandet av modern regi. Stort uppseende väckte det, att båda regissörerna, vid var sin teater, infört något så modernt realistiskt som en kommod (!) på scenen.

1 Ny Svensk Tidskrift läses: »Kommoden i 'Vildanden’ synes vara framkallad mindre av nödvändighet än av rivalintresse August Lindberg som Hamlet. för hr Molanders säng-, kammarattribut i 'Ljusstaken’.»

Enligt Lindbergs egna uppgifter lär han emellertid ha känt sig som en orm i myrstack vid Dramaten. De kungliga premiäraktörerna lånade sig endast motvilligt åt Lindbergs intentioner. »Drottning Hedvig den första» lade sig för mycket i hans görande och låtande. Hans rollfördelningar kritiserades långt före premiärerna. Särskilt var detta fallet med »Vildanden», där det både inom och utom teatern väckte en storm av indignation, att Hedvigs roll anförtrotts åt en 18-årig elev från teaterskolan, Lotten Scclig, i stället för att givas åt publikens förklarade gunstling fru Ellen Hartman. Även Elmlund och fru Hzuasscr voro missnöjdaoch i Dagens Nyheter läste man en så lydande notis: »Till K. teaterdirektionen har i dessa dagar inlämnats en skrivelse undertecknad av tre bland de

K. teatrarnas förnämsta artister: fruarna Elise Hwasser och Ellen Hartman samt hr Axel Elm-lund, vari dessa anhålla om att alternerande få uppträda i Ibsens 'Vildanden' i Ginas, Hedvigs och Hjalmar Ekdals roller, vilka av direktionen tilldelats fru Lindström, eleven Seelig och hr August Lindberg. Man torde kunna taga för alldeles givet, att direktionen med glädje säger 'ja' till en dylik anhållan.» Tidningen misstog sig emellertid, ty direktionen svarade i stället med glädje »nej» uti en i äkta kurialstil avfattad skrivelse, adresserad till fru Elise Hwasser och vari det bland annat heter att: ». . . K. teaterdirektionen icke kan gå Eder önskan till mötes, lika litet som direktionen skulle kunna, vilket visserligen icke av Eder blivit ifrågasatt, frångå sitt efter noggrann omprövning fattade beslut i avseende på rollfördelningen. Direktionen anhåller, att Ni ville giva fru Hartman och hr Elmlund del av detta direktionens beslut.» Skrivelsen var undertecknad Anders Willman och kontra-signerad Alfred Grandinsson. Lindberg gjorde lycka och Lotten Seelig väckte formligt uppseende vid premiären. Och sedan blev det ej tal om någon alternering vidare.

Emellertid avhånades Lindbergs originella ordvändningar, och en fullkomlig sport bedrevs i imitationer av hans onaturliga tonfall. På restauranger och kaféer förlustade man sig med citat ur hans instruktionsverksamhet. Härmed en liten provkarta :»Jag ser en silverkrycka dingla i dialogen.»

»Fröken H. skall vara som en rädissa i mars.»

»Denna roll skall vara som en symaskin som stickar rosor i en grav»,

(med falsettröst) »Hr A. påminner mig om (med tragisk basröst) en dyng-liög.»

»Hr Thanum kommer som en ångvält, hr Thanum skall komma som en liten barnvagn.»

Det hände en gång på »du Nord», att några aktörer av yngsta årgångarna roade sig med Lindberg-imitationer utan att märka att Lindberg i egen hög person satt vid bordet bakom dem. Då de hade hållit på en stund, gick Lindberg fram till den ivrigaste av sina imitatörer, klappade honom på axeln och sade i vänlig ton:

»Unge man, ni imiterar Personne alldeles storartat !»

Lindberg var ej omusikalisk, han kunde njuta av god musik, men själv hade han oändligt svårt för tonträftning och taktindelning. Han bad mig hjälpasig att inlära de två sånger, som förekomma i Mefi-stofeles' roll uti Goethes »Faust». Det var ett drygt arbete, men tack vare L:s energi blev han till sist bergsäker på sina visor. Till tack för hjälpen ville han ge mig en femtilapp, och då jag vägrade mottaga den sade han: »Herr Meissner, tag den, ni har gjort ett storverk, ni har lärt en gammal hund att sitta!»

Dylika citat finnas i det oändliga och ännu i dag händer det vid artist-nachspiel, att någon av de äldsta under jubel förlustar sina yngre kamrater med Lindbergiana.

Det fanns inom Dramaten mäktiga krafter: Fre-drikssonska partiet, Personnes parti och en del andra, med djupa försänkningar inom pressen, vilka samtliga gjorde livet så surt för Lindberg, att denne som villkor för förnyandet av sitt ettåriga kontrakt ställde en absolut fordran att få regera som självhärskare utan oansvariga ministrar och bli befriad från olika camorrors inflytande. Då några garantier i berörda avseenden ej kunde beredas honom tog han sin Matts ur skolan och föredrog en gästspelande konstnärs fria liv framför att vara ledare av ett konstämbetsverk med utpräglade byråkratiska tendenser. Som hans efterträdare utsågs, med titeln t. f. förste regissör, skådespelaren Nils Personne.

*

I Ny Svensk Tidskrift (april 1885) väckte en artikel »Svensk dramatisk konst» ett visst uppseende. Den var skriven med sakkännedom, elak och spirituell. Den var signerad med den från franska tid-ningen »Le Figaro» lånade pseudonymen »Un monsieur de 1'Orchestre».

Ingen visste med säkerhet vem som dolde sig bakom signaturen, några misstänkte Harald Molander, men detta ansågs otänkbart, emedan det skulle vara alltför knipslugt och försåtligt att i en nedgö-rande kritik över de olika teatrarnas regi även små utfall gjordes mot Molander själv. Artikeln slutar på följande sätt på tal om de nya

regissörerna Lindberg och Molander: »Men äro de radikala och hänsynslösa nog att, trotsande traditioner, publik och kritik, sätta plogbillen mot de djupaste och starkaste gamla trädrötterna, att vända ut och in på torvorna, att göra alltsammans till ett svedjeland, som ryker till en tid, men där man sen kan plantera ungskog — då skall jag ånyo ge vika för min gamla svaghet att hoppas och tro, där det ser mörkt ut. Och vem vet? I det lugnaste vattnet gå de största fiskarna, och när man talar om hin håle, så står han bakom dörren.»

Nya Teaterns konstnärlige ledare Ludvig Josephson, mot vilken broschyrens giftigaste pilar utslungades, trodde ej heller att Molander kunde vara författaren. »Han är engagerad hos mig som regissör och är endast skyldig mig tacksamhet för det

Ludvig Josephson.förtroende och de fria händer jag lämnat honom», sade Josephson till mig.

Men på hösten utkom en ny broschyr: »Något om våra nyaste teaterförhållanden», av Ludvig Josephson, varur jag citerar :

»Att författaren till uppsatsen är herr Molander har jag rätt att uppenbara, sedan all världen vädrat den mycket genomskinliga anonymiteten och sedan herr Molander kort före sin resa till utlandet för mig icke kunnat annat än tillstå sitt fadersskap.» Varpå Josephson i detalj går in på svaromål och bland annat skriver om Molander »att efter de nio månader herr Molander legat i teaterns moderssköt, han egentligen endast kunnat hinna att födas, haft tid att suga brösten och fått hår och tänder».

På slutorden i den första broschyren svarar Jo-sephsson, att de största fiskarna ej äro de svåraste att fjälla, och »hin håle till teaterdirektör! Nej tack, det kan nog vara ett helvete ändå?»

Skriften avslutades med en farbroderlig förmaning, som banade väg till försoningen: »Alltid är det någon som gillar att litet stryk är ett gott uppfostringsmedel och i synnerhet agar man den man älskar. Jag har av flera lätt förstådda anledningarkänt mig kallad att aga herr Molander. Vill han erkänna, att han gjort sig förtjänt därav och av kärlek till sak underordna allt personligt, då skall ingen hellre än jag räcka honom handen och hälsa honom välkommen åter till det gemensamma ansträngande arbetet i den sanna konstens tjänst.»

Försoningen konfirmerades sedermera vid en liten intim supé i Grands »grop», där förutom de båda kontrahenterna även Pelle Staaff, Knut Mi-chaelsson och undertecknad voro närvarande.

Men, som jag nyss framhållit, det var ej allenast om regi och regissörer, som stridens vågor gingo höga. Även kapellmästarefrågan visade sig kunna ställa till rabalder.

Hovkapellmästare Dente hade lagt in om sitt avsked. Den officiella anledningen var sjuklighet, men inom initierade kretsar visste man, att Dente känt sig sårad av att titelpartiet i »Mefistofeles», i vilket Algot Lange vid premiären rönt allmänt erkännande nu anförtrotts, på fru Willmans och Nordqvists initiativ, åt en ung sångare Carl August Söderman, son till vår store kompositör August Söderman. Detta skedde bakom Dentes rygg. Han hade ej ens hört den unge mannen provsjunga, och eftersom han var dirigent för verket och ansvarig för dess musikaliskt konstnärliga framförande, ansåg han sin auktoritet åsidosatt och sade därför ett buttert »adjö». Conrad Nordqvist blev nu förste kapellmästare. Till andre kapellmästareplatsen anmälde sig tvenne sökande, Andreas Hallen, som nyligen fått sin opera »Harald Viking» uppförd, samt Nya Teaterns energiske och kunnige dirigent Richard Henneberg. Nordqvist, som så småningom tillvällatsig hela makten vid »Krångliga Operan», ansåg Henneberg som den lämpligaste såsom varande en praktisk och rutinerad teaterkapellmästare, som kunde sluka partitur som en häst äter hö. Hallén hade visserligen dokumenterat sig som skicklig dirigent för Filharmoniska sällskapet och vid symfonikonserter men hade ännu ingen teaterrutin. Nordqvist fick naturligtvis sin vilja igenom och Henneberg fick platsen från och med hösten 1885. Under sommarmånaderna före anställningens tillträdande dirigerade han i Strömparterren en orkester, till största delen sammansatt av medlemmar ur hovkapellet, dock utan att lyckas överglänsa »österrikiska gossorkesterns» popularitet.

Men detta kapellmästareombyte kunde ej heller försiggå i lugn och ro. Hallén, som själv var recensent, hade naturligtvis flera förespråkare i pressen. Det var nu broschyren »Det nya systemet» såg dagens ljus. Den anonyme författaren »Cato Minor» försöker häri fråntaga Henneberg alla förtjänster som dirigent. Med sin opera

»Drottningens vallfart» och sin musik till »Lycko-Pers resa», hade han tillfogat både tonkonsten och de musikaliskt bildade stockholmarna oläkliga sår, operetter kunde han inte alls anföra, och signaturen

Richard Henneberg.råder operadirektionen att nästa säsong börja med »Svarta dominon» eller »Alphyddan» för att den nye tyske kapellmästaren skall få några lätta operor att öva sig på. Hallén däremot var »en svensk, vars rykte nått utlandet, långt innan svenskarna själva visste att han fanns till en gång», han var »en utomordentlig och ytterst värdefull ackvisition för vår Opera» och dessutom en »farlig karl, som hade en aktad och ansedd tidning till sitt förfogande».

Henneberg svarade ej på pamfletten, men när lian vid ett av det glada sällskapet W6:s allmänna sammanträden fick syn på författaren, gick den lille spenslige mannen fram till den i hans ögon förhatliga nidskrivaren och ställde, till de goda W6-brödernas mållösa häpnad, till med ett uppträde som ej lär avlupit utan handgripligheter.

»Cato Minor» var en ung oerfaren journalist, medarbetare i Hugo Nis-beths dagliga »Figaro»,

Johan Fredrik Lindholm, son till Operans kormästare.

I Operan närstående kretsar trodde man sig veta, att bakom Cato Minors skarpa penna stodo andra personer vilka inspirerat skriften.

Då nu efter Hennebergs utnämning kapellmästareplatsen vid Nya Teatern var ledig, uppvaktade jag Ludvig Jo-Andreas Hallén.sephson för att anmäla mig som sökande. Några recensioner behövde jag ej framvisa, ej heller underkasta mig plågan att hålla några lovtal över mig själv. Josephson hade tydligen fått fördelaktiga rapporter om mina kunskaper och min arbetsförmåga, men det föreföll mig samtidigt, som om han hade fått den uppfattningen att jag, med mina tjugo år på nacken, skulle vara en sprattelgök och flickjägare. Då jag lugnat honom något i detta avseende och mottagit den kloka och välmenande förmaningen att vid mina blivande eskapader hålla mig till de onekligen ganska talrika unga damer, som ej vore anställda vid Nya Teatern, fick jag gå upp på kontoret till teaterns kamrer are August Falck, för att underteckna kontraktet.

Nya Teatern var under Josephsons och Victor Holmqvists direktörsskap en konstanstalt, som utan tvivel spelat en stor roll i den svenska teaterkulturens utveckling. En viss dualism rådde inom ledningen, i det Josephsons intresse huvudsakligen var inriktat på det stora dramat, medan Holmqvist, som hade det ekonomiska på sin lott, ivrade för operetter. Stora konstnärliga segrar hade teatern vunnit med Goethes »Faust» (William Engelbrecht som Faust och Fritz Arlberg som Mefistofeles). Shakespeares »Richard II» (Aug. Lindberg i titelrollen) och Strindbergs av K. Teatern refuserade drama, »Mäster Olof». Uppförandet av Ibsens »Brand», vilket skådespel ingen skandinavisk teater vågat sig på, blev en stor och berättigad framgång, Emil Hillbergkunde här suveränt dokumentera sig som vårt lands främste skådespelare. En nutida teaterpublik, även en litterär sådan, skulle knappt ha tålamod att sitta 61/2 timme på teatern; så länge varade emellertid »Brand»-premiären, närmare bestämt från 6,30 e. m. till 1 på morgonen.

På spellistan stod Shakespeare, Goethe, Schiller, Ibsen och Strindberg, omväxlande med Suppé, J. Strauss, Millöcker, Offenbach och Hervé. »Så djupt har teatern sjunkit», skrev en tidning när »Niniche» uppfördes. Och ändå spelades den lilla operetten glänsande. Sophie Cysch var en behaglig Niniche och Fritz Arlherg, en tjusig badare, som tog damernas hjärtan med storm. Men det var i synnerhet Victor Holmqvists greve Corniski, som etsade sig in i mitt minne. Han hade där en av sina allra bästa roller, och det ansikte han ställde upp, när han fick se den gamla änkan Sillery och säger: »skulle detta vara den berömda Niniche?», eller det tonfall han fick, när han bakom skärmen utropar: »förbannade popularitet!» äro helt enkelt oförglöm-meliga. Också gick »Niniche» flera gånger än »Julius Cæsar», »Don Carlos», »Daniel Hjort» och »Othello» sammanlagt!

I musikaliskt avseende var det en glanstid för den med orätt så förkättrade operettgenren. Sådana röster som Carolina Östberg, Anna Strandberg, Wendela Andersson, Wilhelm Kloed, Julius Sell-man och Fritz Arlberg — för att endast nämna några av de förnämsta vokalisterna — kunde gott mäta sig med operaartisterna. De ha för övrigt samtliga längre eller kortare tid räknats bland K. operans stödjepelare.

33Rekordet i publikframgång var »Boccaccio», som gick över hundra gånger. Dess glada melodier gnolades av alla stockholmare. »Undici, dodici, tredici», »Om blott jag får din kärlek», »Som Gud vill, jag står still» och alla de andra blevo formliga landsplågor, ungefär som under senare tider »Änke-valsen» och »Bättre och hättre». Min vördade fader, som dirigerade aftonkonserterna i det på den tiden av alla Carolina Östberg som Boccaccio. Samhällsklasser hesökta

och gouterade musiketablissementet Berns salong, brukade efter konser- . tens slut vid den enkla familjesupén plocka fram de visitkort han under aftonens lopp fått uppskickade, och där funnos sådana från diplomatiska kårens doyen, vicomte de Soto-Maior, vilken bad: »monsieur le chef, jouez s'il vous plait quelque chose de Boccace», så hela rangskalan igenom till Calle Pettersson, som bad om »purrpurri ur Båkatsio».

Frånsett att »Boccaccio» var glansfullt iscensatt, den musikaliska inövningen perfekt och samtliga roller i de hästa händer torde den egentliga orsaken till operettens enorma succés legat i det medryckande och briljanta sätt, på vilket titelrollen sjöngs av fru Carolina Östberg-Horwitz, vilken hade varit enav vår Operas bärande krafter men vid sitt giftermål lämnat scenen. Det var emellertid depressionstider i Sverige även den tiden, och hrr grosshandlare hade det knalt. Resolut beslutade då fru Östberg att låta sin stämmas gyllene toner förvandlas i klingande valuta, varför hon tog engagemang vid operetten, där hon betalades med det efter dåvarande förhållanden svindlande gaget av 100 kronor pr kväll. Alla våra mera framstående operettprimadonnor, ja t. o. m. ännu en operadiva — Mat kilda J ung stedt — ha sjungit Boccaccios parti. Somliga ha uppfattat den florentinske skalden som en sockerprins, andra som en tragisk Hamletfigur, men ingen har lyckats att med den abandon och det humör, som Carolina Östberg presterade (för att nu inte tala om hur sångpartiet sköttes) få publikens entusiasm till kokpunkten. Av alla efterföljerskorna torde nog Anna Norrie kommit originalet närmast och vad apparitionen beträffar även överglänst förebilden.

Det var alltså fröjd och gamman inom Nya Teaterns murar. Holmqvist gnuggade händerna och myste, när han inhöstade aftonkassorna, och Josephson sprudlade av stridshumör. Nu hade han både tid och pengar för att kunna ge Goethes »Faust», omsorgsfullt och i en värdig utstyrsel

Ett annat program — visserligen ej någon operett — som förutom ära även givit teatern mycket guld var Strindbergs »Eycko-Pers resa» med karakteristisk scenmusik av Henneberg.

Strindbergs trotsiga och hånfulla repliker motto-gos med jubel —det var inom vissa kretsar modernt och förfärligt intressant att vara smått salongsre-volutionär och samhällsomstörtare — Grabows dekorationer voro vackra, Louise Fahlman strålande som feen, Svedberg munter och livlig som Per.

Det av hela Stockholm kända teateroriginalet Ludvig Fristedt spelade statyn och satt i 40 minuter orörlig på sin sockel. Jag tror knappt en jordbävning skulle förmått honom att röra en muskel i sitt ansikte. Bland smårollerna bör nämnas »Prinsessan», som spelades av en ung talangfull dam, Anna Pettersson, som sedermera blev ingen mer eller mindre än just Anna Norrie, och den lilla skomakar pojken, som spelades av en blodung jänta vid namn Emma Fikström, som skulle komma att låta tala om sig, och bland andra framgångar här i livet även haft den stora lyckan att bli gift med ned-skrivaren av dessa enkla rader.

Det fanns ännu en teater som odlade operetten, Mindre Teatern eller den s. k. »Hammerska ladan».

Mindre Teatern ägdes av juveleraren och konstsamlaren Christian Hammer. Den lilla oansenliga byggnaden, som med fasader åt Carl XII:s torg och Strömmen vanprydde en av huvudstadens mest dominerande platser, hade dock ur teaterekonomisk synpunkt ett förträffligt läge i motsats till »Nyan», som låg på en bakgata. (»Byggd på ett löftesbrott och en bakgata», sade man, med hänsyftning på att Stjernström vid försäljningen av Dramatiska Teatern förbundit sig att ej starta någon konkurrentscen.)

Stockholmarna tjatade ideligen och påyrkade att »Ladan» skulle bort. Ny Blustrerad Tidning skriver:

»För ej särdeles många år sedan visade sig Bla-sieholmen allt annat än till sin fördel för den re-Mindre Teatern.sande, som nalkades Stockholm från Saltsjösidan. Små ruckliga stenhus — en våning höga eller två —

lågo uppradade utefter kajen, och museet och norska ministerhotellet skämdes storliga över den omgivning i vilken de kommit. De små kåkarna ha lämnat plats för Bolinderska palatset, Grand Hotell och Sörensenska huset. Men trotsande tiden har den sista av Blasieholmens små kåkar, den s. k. Hammerska ladan, stått kvar och så gott den kunnat skämt bort stadens utseende.»

Varken satirens vapen eller den allmänna opinionen, som år efter år fordrade »Ladans» jämnande med jorden, kunde förmå gubben Hammer att pruta på det höga pris han en gång begärt för sin tomt. »Ladan», som till och med ett par gånger motstått eldens härjningar, stod i alla fall kvar som en »che-valier de la triste hgure» med sitt allt utom eleganta schweizeri och med fyra smutsiga flaggor pä taket. Så småningom hade stockholmarna vant sig vid tanken att den, jämte de gamla husen, tvättinrättningarna samt klappbryggorna med thy åtföljande tvättkäringar på Helgeandsholmen, skulle höra till »det Stockholm som aldrig gick».

Av de många operettföreställningar jag bevistat å Mindre Teatern — jag hade nämligen redan som förhoppningsfull konservatorieelev fri entré i orkestern vid Stockholms samtliga teatrar — minns jag särskilt »Sköna Helena» (Gerda Grönberg som Paris var en av min ungdoms platoniska svärmerier) »Cornevilles klockor» (Fritz Arlberg en Gaspard av verkligt stora konstnärliga mått) »Lille hertigen» och »Sjökadetten» (i vilka titelrollen utfördes av den förtjusande Anna de Wahl) samt »Tiggarstu-Haremsdamerna i »Fatinitsa».

denten», som samtidigt gavs på Nya Teatern. Både Aug. Warberg, som var »Ladans» direktör, och Josephson hade inköpt operetten med uteslutande rätt. Hur saken juridiskt klarades upp, har förblivit en teaterdirektörernas yrkeshemlighet, men ett faktum var att »Tiggarstudenten» drog fulla hus på båda teatrarna. Publiken ville göra jämförelser och det allmänna omdömet var nog att av Mindre Teaterns artister Emil Linden som Simon och Anna de Wahl som Bronislawa överglänste Nya Teaterns Wilhelm Kloed och Carolina Östberg.

Den sistnämnda verkade ju ej vidare undernärd som den uthungrade polska comtessen. Eljest gavs operetten på Nya Teatern med sin relativt stora orkester och sin militärkår på scenen i ett betydligt pampigare skick.

En annan operett hade också fått uppleva äran att samtidigt uppföras på två stockholmsteatrarnämligen Suppés »Fatinitza» som inköpts av både Mindre och Södra Teaterns direktioner.

Det blev en kappkörning, om vem som först skulle bli färdig med stycket, och de båda regissörerna Warberg och Bosin arbetade dag och natt. Resultatet blev, att Södran hade sin premiär samma dag som Warberg generalrepeterade stycket på Mindre Teatern. Men denna gång föllo ödets lotter ojämnt. Å Södran upplevde »Fatinitza» endast 10 representationer, under det att den på »Ladan» gavs över 100 gånger.

Jag såg aldrig denna operett på Södra Teatern, men jag tror inte jag misstager mig, när jag gör det antagandet att det lysande galleri av kvinnlig fägring, som de nio haremsdamerna vid Mindre Teatern utgjorde, hade en stor del i framgången. Det vattnas nog i munnen på åtskilliga äldre stockholmare när jag nämner sådana namn som Thérese Kleingardt, Hilma Bruno, Emma Thunberg m. fl.

Det var ej endast teaterns yttre aspekt som väckte opposition, även själva teater salongen var ganska ruggig. Ofta regnade det in genom taket och ibland kilade små söta råttor mellan parkettbänkarna och nära på skrämde livet ur damerna. En tidning skrev: »Den som besöker Mindre Teatern, bör medtaga paraply och en katt.»

Förutom operetter hade teatern under Warbergs tid succéser med bl. a. »Den ondes besegrare», vari Fritz Arlberg som Asmodeus och Anna de Wahl som Maria, gjorde stormande lycka, samt »Greven av Monte-C-hristo», i vilken en ung lovande skådespelare väckte uppmärksamhet i Fernando de Mon-degos roll. Han hette Albert Ranft och lydde allmänt smeknamnet »Vackra Albert».

Sent omsider kom emellertid den dagen, då Hammer tröttnade på de eviga förebråelserna, att »Ladan» var en skamfläck för den sköna Mälar drottningen och han beslöt sälja byggnaden till ett konsortium med bankdirektör Palme i spetsen. Om själva försäljningen skriver Warberg i sina memoarer : »Dagen kom, köpesumman var man överens om, herr Hammer satt med pennan i hand, färdig att skriva, men — lade den så ifrån sig. Han ville ännu ha betänketid. Då satte direktör Palme åter pennan i hans hand och sade: 'Skriv nu, med detsamma, så lägger jag till ytterligare tio tusen.' Raskt satte då Hammer sitt namn under handlingen, och Xadans' öde var beseglat.»

Den 27 april 1884 var avskedsföreställningen, till vilken man veckor i förväg tingat biljetter. Programmet upptog lustspelet »Herr Hummers 73 öre» samt ett tillfällighetsstycke av Selfrid Kinmansson: »I flyttningen». Redan från första ögonblicket, då Warberg inträdde och inledde avskedsföreställnin-

Albert Ranft (— Vackra Albert)gen med en vacker och högstämd poetisk invokation till publiken, mottogs han av den från golv till tak fullsatta salongen med ett ändlöst jubel, vilket åter bröt löst då han, synbart rörd, framsagt slutorden i den hjärtliga avskedshälsningen. Artisterna uppträdde kostymerade i sina favoritroller. Anna de Wahl som Orestes, Gerda Grönberg som Mefisto, Warberg som Ollendorff och alla de vackra flickorna som sjökadetter. Fanfarer, hurrarop och till slut unison sång av hela personalen:

»Du gamla, du kära, du trogna publik!»

Och blommor i all oändlighet; för mycket blommor, skulle Calchas sagt. När fru de Wahl skickade hem sin hyrvagn, var den så full av blommor, att hennes lille vildbasare till son, Anders, knappt fick plats i vagnen.

I Dagens Nyheters referat heter det: »Man stampade och skrek och skrek och stampade, ropande på 'gubben Hammer', som dock ej visade sig. Slutligen överskred entusiasmen det skickligas gränser. Från att vara en hyllning blev det nästan en ohövlighet. Man ryckte till sig de granrisgirlander och övriga troféer varmed salongen var smyckad.»

Efter spektaklet var det animerad supé i Frimurarelogens lokal. Det blev en s. k. »helafton». Tidningarna slutade sina festreferat med den traditionella frasen: »festen räckte långt in på småtimmarna». Men när jag lämnade den glada tillställningen — ingalunda bland de sista gästerna — hade arbetarna redan hunnit riva ned hela »Ladans» fula tak.

Så försvann en av det gamla Stockholms mest typiska nöjeslokaler. De mortuis nihil nisi bene.Det sedliga Stockholm. Trumpetare.

Fru Hartmans lön.

Med hösten 1885 tillträdde jag mitt engagemang som kapellmästare vid Nya Teatern. Före ferierna hade Josephson haft långa konferenser med mig för att bestämma vilka musikverk, som skulle givas under säsongen. Som första program voro vi överens om »Cornevilles klockor». Vidare önskade Josephson, att hans 20-årige kapellmästare skulle få någon prestige, varför ett par operor skulle inövas. Det blev en enaktsopera av Gluck »Den lurade kadin» och Dortzings nätta opéra-comique »Vapensmeden», i vilken fröken Hilda Sjöberg, sedermera fru Caste-gren, skulle få visa vad hon gick för. Mitt förslag att upptaga »Mikadon», som jag hade sett i utlandet, godtogs ej. Över huvud taget var Josephson mycket noga med att inga lättfärdiga eller frivola stycken fick tas upp på hans teater. Stockholm var nämligen ovanligt sedligt. Visserligen kunde jag själv i världsvimlet ej upptäcka några symtom i den vägen, men herrar teaterkritici voro djupt sedliga, åtminstone i sina spalter. Herrar översättaremildrade de små cochonnerier som t. ex. förekom-mo i »Niniche» och »Lilla helgonet» till den grad att Niniche strängt taget blev ett litet helgon och Det lilla helgonet en liten ängel.

Det gick så långt att Ernst Wallmark, i den scen i »Lyckoflickans» tredje akt, där Beppo brinner av längtan att få komma in i brudgemaket till sin ny-förvärvade hustru, ändrat texten så, att han hara längtar att få komma in till notarien som väntar på honom för att underskriva äktenskapskontraktet.

Ett praktstycke av oförstående och intolerans levererades av läsartidningen »Väktaren» den 16 sept. 1886, som på tal om den franska operettgenrens ojämförligt främsta kraft, mane Judic, publicerar en pekoralistisk artikel med den uppbyggliga överskriften »En sedebild från vårt svenska Sodom». Efter en inledning, däribland annat meddelas, att »Frankrike har sedan gammalt den sorgliga äran anses såsom oanständighetens eller den förfinade, raffinerade osedlighetens förlovade land», omtalas, att »Paris har lyckan eller rättare olyckan att äga en skådespelerska, som övat upp sig till en sorglig färdighet i att berusa publikens lägsta drifter genom utmanande blickar och åtbörder och sjungandet av slippriga sånger». Därpå beskrives m:me Judics ankomst till Stockholm samt huru »folkhopar samlades för att se den beklagansvärda kvinnan».

Det värsta var dock, att bänkarna icke stodo tomma på teatern, när hon uppträdde, och att åtskilliga av stockholmspressens förnämsta representanter berömde hennes prestationer.

»När ett samhälle», heter det till slut, »blivit på detta sätt andligen förpestat, förvandlat till en åtel,kunna ej gärna den gudomliga straffdomens örnar vara fjärran. Måhända är det blott därför att Gud ännu funnit några rättfärdiga inom vårt Södom, som han dröjer med domen. Men den som förstår vad dylika tidstecken innebära, han kan ej annat än vänta att en vredens dag snart måste inbryta över vårt folk, som så länge föraktat Guds tålamods och långmodighets rikedom. Ve dem, som nu le, ty de skola gråta och jämra sig.»

Ja, kanske Stockholm är ett Sodom, och nog är det många som jämrat sig, men det är dock en smula hårt och orättvist att låta m:me Judics »Niniche» och »Gilla Helgonet» få en del av skulden för all denna jämmer.

Gortzings romantiska opera »Vapensmeden» fyllde ju i sedligt avseende ganska långt gående fordringar. Fröken Sjöberg gjorde stor och berättigad lycka, Mauritz Grunder var särskilt i dramatiskt hänseende utmärkt i titelrollen, Axel Ringvall sjöng förste älskaren — i stoppning, för att något maskera sin gängliga figur — och hr Castegren stod bakom kulisserna och var avundsjuk och svartsjuk på Ringvall. För att kontrollera att inte mitt minne svikit, har jag intervjuat vännen Ringvall om ovanstående uppgifter, men han nekar absolut till att han hade stoppade ben.

»Jag hade redan den tiden min charmanta figur», påstod han. Axels uppgifter, när det gäller hans charmörroller, äro dock ganska otillförlitliga, varför jag i detta fall vidhåller min uppgift och litar på mitt eget goda minne. *

*Det var ett intensivt arbete som bedrevs vid Nya Teatern. Repetitionerna började kl. 10 f. m. och drogo ofta så långt ut på tiden, att skådespelarna nätt och jämnt kunde kasta i sig en bit mat innan de skulle börja sminka sig till aftonföreställningen. Generalrepetitionen på Ibsens »Kungsämnena» med August Lindberg i Bisp Nicolas roll drog ut till kl. 4 på morgonen. Personalen var överansträngd och mången succés uteblev, emedan skådespelaren på grund av trötthet ej kunde ge allt vad han hade inombords. Att ej någon vidare opposition förekom berodde nog på att Josephson själv arbetade mer än någon annan. Om jag undantager några mindre talstycken och ett par operetter, som Molander satte upp, skötte han allting själv. Han ritade dekorations-och kostymskisser, han instruerade de unga, han ledde repetitionerna, och gormade och domderade nere på parkett, på ett sätt som nutida artister ej på några villkor skulle finna sig i. Han brukade säga »herrn» med uteslutande av tillnamnet. Denna förtjusande ovana hade han antagligen lagt sig till med i Göteborg där inom »The upper ten» detta osympatiska tilltalsord, ännu dag som är, brukas. Ibland fick han svar på tal, som t. ex. när han röt åt Fri-stedt »herrn ä ta mig f-n den sämsta skådespelare jag någonsin sett». Fristedt gick fram till rampen, kastade ett ljungande ögonkast på Josephson och replikerade: »Nå än herrn själv då? Herrn var allt läcker som Jago vill jag minnas.» Eller då han förebrådde Gustaf Mallander att han inte kunde sin roll: »Om inte herrn lär sig sin roll till i morgon så pliktfäller jag herrn», varpå Mallander svarade: »Vet herrn vad jag då gör?» Josephson såg ut somett levande frågetecken. »Jo», fortsatte Mallander, »jag går hem och lär 111ig rollen.»

En annan historia, som jag visst berättat någon gång förut, är så typisk att jag ej kan neka 111ig nöjet reproducera den:

Jag hade i orkestern en första trumpetare, Fischer, vilken hade uppträtt som solist i Berns salong och dessutom, tack vare sitt krusiga artisthår och vissa originella later blivit en känd stockholms-hgur. I Eecocqs operett »Fågel blå» skulle Ringvall säga repliken: »Mor-jens Fischer.» En kväll gick han ända fram till rampen, vände sig till trumpetaren och sade: »Morjens herr Fischer.» Men det skulle han aldrig gjort. Josephson satt nämligen i salongen. Han blev ursinnig, rusade ge-

A.xel Ringvall som charmör.

nast upp på scenen och flög på Ringvall. »Hur kan herrn understå sig att säga herr Fischer? Jag kan ju inte komma in på min egen teater utan att bli sjuk. Herr Fischer!? Om min kompanjon iblandtillåter sig sådana saker, så förbanna mig herrn får göra det. Herr Fischer!!! Herrn får plikta! Vad säger herrn om det?»

»Morjens Fischer», svarade Ringvall.

Affärerna började bli trassliga vid Nyan. Avlöningarna utbetalades oregelbundet och Holmqvist fick hela dagarna fara omkring i droska och besöka sina många vänner och ordensbröder på deras kontor, för att möjligen kunna »slå en liten vigg». Den stora dramatiska repertoaren spelades för glest besatta salonger trots att två Shakespeareprogram, »Henrik IV» (med Hillberg, Engelbrecht och fru Fahlman samt Johannes Brun som gäst i Falstaffs roll) och »Så tuktas en argbigga» (Gurli Ulff som argbiggan och Hillberg som Petruchio) väl voro värda att ses. Operetterna »Nanon» och »Madame Angots dotter» drogo mer folk, men rekordet slogs av »Andersson, Pettersson och Lundström». En konstnärlig litterär succés gjorde teatern med upptagandet av Björnsons »Över förmåga», vari August Lindberg i Sangs roll hade en uppgift som låg ovanligt väl för hans skaplynne och fantasi. Fröken Klefberg spelade sin oerhört svåra roll, Klara, bra, utan dock att höja sig allt för mycket över det vardagliga. Prästerna gjorde samtliga goda typer men överglänstes samtliga av Hillberg som i Bratts roll presterade ett sceniskt konstverk av högsta rang. Enligt min mening gjorde Josephson ett misstag, då han lät slutscenen beledsagas av musik. Hela orkestern var placerad bakom fonden och spelade till stycket särskilt komponerad musik av Andreas Hallén. Musiken var i sig själv både vacker och stämningsfull, men nog gör dramats starka ochnervskakande upplösning mera verkan, sådan den är tänkt och skriven, än som melodram.

Vid en sup och en smörgås i Grands grop, sade Josephson till mig:

»Tycker inte herrn det är upprörande, att 'Andersson, Pettersson och Lundström' går för utsålda hus och andra gången vi ge 'Över förmåga' är det sålt för 300 kronor?»

»Jo, det tycker jag visst, herr Josephson», svarade jag.

»Nå men herrn, som inte är så dum, kan herrn förklara det?»

»Jo, antagligen tycka stockholmarna det är roligare se Holmqvist gå omkring och dilla, än att se fröken Klefberg ligga i sängen under två långa akter.»

»Tror herrn inte att stockholmarna äro intresserade av god dramatisk konst då?»

»Jo — några stycken.»

Varpå vi beställde kaffe och punsch.

Säsongen avslutades med en italiensk opera av Cagnoni »Pappa Martin», vilken ej gjorde någon nämnvärd lycka, ehuru publiken hade mycket roligt åt att kapellmästaren var iklädd Svea gardes beväringsuniform.

*

Operan hade ej heller haft någon glänsande säsong. Den utlovade premiären på »Mästersångar-na» dröjde, enligt förljudande på grund av de stora svårigheter »Lunkan» hade att lära sig Hans Sach’s parti. I stället framfördes sådana mindervärdiga saker som »Paul och Virginie» och »Trumpetaren

från Säkkingen». De ledande hade emellertid väntat sig en stor framgång i stil med »Konung för en dag» av »Paul och Virginie», i synnerhet som huvudrollerna anförtrotts åt två så omtyckta, för att ej säga avgudade artister som »lilla Grahow» och Ödmann. Visserligen hade fröken Grabow — som hade en vacklande hälsa — skickat återbud till premiären, varför Virginies roll sjöngs av Vendela Andersson. Utmärkt förresten. Men orsaken till den uteblivna framgången låg nog i själva verket, vars sötsliskiga musik blev litet för mycket till och med för de goda stockholmarna, vilkas musikaliska diet dock huvudsakligen bestod av Gounod och Thomas.

Vi musiker skilja mycket noga på tysk och »tisk» musik, Bach, Beethoven och Brahms äro tyskar men Abt, Kiicken och Lincke äro »tiskar». Nåväl, Ness-lers »Trumpetaren från Säkkingen» är typisk »tisk». Och framför allt den hypersentimentala romansen, med trumpetsolo, som man hört så ofta, alltför ofta. Den finske barytonisten Filip Forsten, vilken, under de år han var engagerad vid Operan, väckt livliga sympatier, sjöng med stort bifall ovannämnda romans (jag har en fullkomlig aversion mot den, den verkar på mig som halmstadslax med chokladsås) och berömdes även i tidningarna, men trumpetaren, som blåste den djäkla melodien bakom

scenen, fick en diskret antydan om att det här rörde sig om ren kärlek.

Paul och Virginie fmgo följaktligen älska, lida och dö i all tysthet och trumpetaren blåsa sin avskedssång för endast fribiljetter. Måtte avskedet vara definitivt. Sov i ro.Ett varaktigt resultat tycks dock »trumpetaren» givit. Vid den tiden gästades Stockholm av en kontinental storhet Pauline Lucca som ibland jämfördes med Christina Nilsson och Adelina Patti.

Hon lär ha förälskat sig i trumpetaren — d. v. s. den som sjöng, inte den som blåste. Året därpå tog Forsten avsked från stockholmsoperan och bosatte sig i Wien där fru Lucca spelade en domine- Porstén-

rande roll inom musikvärlden. I »Nordisk Familjebok» läses: »F. företog sedan konsertresor bl. a. med fru Lucca och blev 1894 sånglärare vid konservatoriet i Wien . . . Han uppbar även Don Juans roll.»

Om Dramaten kan man ej säga, att den vid denna tidpunkt ståtade med någon vidare värdefull eller litterär repertoar. Det som huvudsakligen gavs och lockade publik voro sådana stycken där någon av favoriterna hade någon glansroll. Man gick ej på teatern för att se det ena eller andra dramatiska mästerverket, man gick för att se Gustaf Fredriks-S011 i sin glansroll som »En parisare» och man diskuterade formen på hans byxor och färgen på hans västar. De initierade visste berätta att »Frippe» var den lycklige ägaren av fyra frackar, sju redin-goter, trettiosex par byxor och femtiofyra västar. Smoking var ännu ett okänt begrepp, eljest hade han nog även i det avseendet kunnat slå en häpen samtid med förvåning.

Aron Jonasson, vilken egentligen är roten och upphovet till att Göteborg fått det något överdrivna renommét att vara ett samhälle till största delen bestående av kvickhuvuden, skrev om Fredriks-sons »parisare»:

»Sin ställning sen med varje

roll

alltmera han befästar, beröm han får från alla håll ej minst för sina — västar . . .»

Gustaf

Fredriksson parisare».

»En

Det var — för att tala allvarligt — ju inte direkt hans garderob, som var orsaken till hans framgångar. Frippe var en intelligent och kultiverad man med utpräglad teaterinstinkt, som genom samvetsgrant arbete och upprepade studieresor drivit upp konsten att föra en naturlig dialog på scenen till fullkomlig virtuositet.

»Parisaren» var ett program, som alla skulle se. Teatern odlade också en annan genre, som ideligen lockade fulla hus. Det var de små enaktarna, särskilt »En räddande ängel» och »I telefon», somtack vare fru Ellen Hartmans förmåga att på ett humoristiskt, förtjusande och överdådigt roligt sätt illudera unga flicksnärtor av näbbig backfischtyp väckte allmän entusiasm. Om ett större och allvarligt stycke gjort fiasko behövde teatern endast annonsera tre enaktare så var det utsålt igen.

En skådespelerska med fru Hartmans oerhörda popularitet, vars namn endast behövde stå på affischen för att tillförsäkra teatern fullt hus skulle naturligtvis i våra dagar ha sådana löneförmåner att hon kunde bestå sig med lyxvåning, lyxbil och allt annat på lyx. Det har därför sitt intresse att erfara vilka svindlande gage hon uppburit. Säsongen 1883—84, 2,100 kr. i årslön och 10 kr. i aftonpengar, de följande tre säsongerna resp. 2,100, 2,500 och 3,000 kr. jämte 15 kronor i aftonpengar.

Den ekonomiska medgång som denna, den mindre av de Ivungl. teatrarna hade, väckte hos de dramatiska artisterna starkt missnöje med hela systemet: de K. teatrarnas gemensamma administration under en och samma direktion. Man vitsade att Dramaten fick dra maten åt Operan. Starka separeringstendenser gjorde sig gällande. Man hade hört omtalas — Fredriksson sparade ej på skönmålningar — hur idealiskt detvar ställt i Paris vid Théatre Frangais, där den berömda teaterns oden leddes av de förnämsta artisterna i egenskap av »sociétaires», vilka engagerade de övriga såsom »pensionnaires». Alla ville bli »sociétaires» fast gubben Lagerqvist, som var

klen i franska språket brukade säga: »solitai-res».

Det var just samme Lagerqvist som var det ursprungliga upphovet till den gamla teateranekdoten, som nu berättats i decennier, fast än om det ena, än om det andra gyckeloffret. Jag tillåter mig härmed, för att den uråldriga anekdoten skall få sin rätta historiska belysning, återge den såsom vännen Frippe lancerade den, en gång på åttiotalet.

En fransk komedi kollationerades, varvid det vimlade av sådana ord som »Champs-élysées», »Dé-jeuner», »Honni soit qui mal y pense» m. fl. Regissören fordrade att dessa ord skulle uttalas med en korrekt och elegant parisaccent. Lagerqvist, som hade en liten roll i stycket, visade rollhäftet för sin vän Norrby och frågade:

»LTttalas det här ordet ’kobang’?»

»Jag tror det skall uttalas ’kobäng'», svarade Norrby.

Gubben Lagerqvist.Då han ej kunde få någon visshet i detta linguis-tiska spörsmål vände Fagerqvist sig direkt till Frippe och frågade:

»Hör du Frippe, jag är inte riktigt såker på min sak, heter det kobang eller kobäng?»

»Såg du som det står: kobent», svarade Frippe.En misslyckad start. Dåliga tider. En munter teaterdirektion.

Den 30 oktober 1886 invigdes en ny scen — Vasateatern — i byggmästar C. O. Lundbergs stora byggnadskomplex vid Vasagatan. Gubben Lundberg hade haft ett ofantligt besvär för att få myndigheterna att lämna tillstånd till teaterverksamhets bedrivande i en byggnad, som var avsedd till boningshus och i omedelbar närhet av något så eld-farligt som en gasklocka. Genom åtskilliga bygg-nadstekniska knep, såsom att förlägga hela teatern under husets gård och omgiva den med brandfria murar, lyckades han slutligen övervinna brandchefens, kommendörkapten Hollsténs, betänkligheter.

Teatern var, före sin ombyggnad, både otrevlig och opraktisk. Ursprungligen var lokalen ämnad till saluhall eller godsmagasin. Ett par stora järnpelare stodo mitt på scenen och förskaffade hrr regissörer och dekorationsmålare ett evigt huvudbry med att försöka hitta på något sätt att bortmaskera dem. Meningen med den teatern, och dess enda raison-d’étre, var att återuppliva Mindre Teaterns ärorikatraditioner. Men starten var olycklig. Teater företaget som drevs för bygg-mästar Lundbergs egen räkning, stod under teaterdirektör August Berndts ledning, vilken hade föresatt sig att med sitt lands-orts-operettsällskap erövra huvudstaden och dess Kräsna publik. Det gick »nach Liibeck». Sällskapet var för landsortsmässigt, den enda ljuspunkten var fru de Wahls gästspel. Orkester och kör voro engagerade efter principen: schlecht und

billig».

Vasateaterns invigningsprogram gjorde måttlig-lycka. Det var först en av Offenbachs många små enaktsoperetter »Daphnis och Chloé» samt därefter ett tillfällighetsskämt av S. Kinmansson »Generalmönstringen» som dels var en presentation av de trupper teatern hade att föra i elden, dels en mängd operettminnen från salig »Ladans» tid. »Stycket är icke så roligt och fyndigt som ett par föregående arbeten i samma genre av hr K. Replikernas och kupletternas udd synes hava förslöats, och det tycks som skulle det till nästa gång behövas en ny idé, för att sätta litet friskare liv i detta slag av dramatiska (eller odramatiska) uppvisningar», skrev märket Volontaire i »Dagens krönika».

Anna de Wahl som Orestcs.Hela säsongen förde teatern en tynande tillvaro. Redan i april avslutades spelåret med det minst sagt djärva försöket att ge Rossinis »Barberaren i Sevilla».

Föga anade man då, att den lilla teatern i ett senare skede skulle komma att bilda epok såsom upphovet till en välbehövlig renässans i både dramats, komediens och operettens historia.

*

För varje månad som gick blevo Nya Teaterns affärer allt sämre, några avlöningar utbetalades ej längre, utan den korrekte hedersmannen August Falck hade den för honom säkerligen smärtsamma uppgiften att söka lugna den

upproriska personalen, genom att då och då sticka till de mest missnöjda en eller annan tia. Ett par operetter, »Fri-hetsbröderna» och »Läderlappen», gåvo nog goda recetter, men det var som en droppe i havet eller som Falck uttryckte sig: »som en pinne i helvetet».

Det var tydligt, att Josephsons självhärskardöme nu led mot sitt slut och att en glansperiod för vår teaterkonst skulle gå sin upplösning till mötes.

Mindre Teaterns glade tiggarstudent Emil Linden, som genom sitt första äktenskap blivit, vad kommunisterna kalla en oblyg kapitalist, hade ett år med växlande framgång försökt sig som grosshandlare i s. k. korta varor och satt nu som chef på ett kontor med många kontorister och springpojkar. Premiäraktören vid K. Dramatiska Teatern Herman Grip ansågs också genom sitt äktenskap ha blivit en förmögen man. Dessa båda herrar slogo signu ihop och inbjödo Nya Teaterns bärande krafter till ett sammanträde, varvid de föreslogo oss att genom en i rättan tid verkställd palatsrevolution störta Josephson och Holmqvist. Sedan skulle de träda emellan och med friska krafter och nytt kapital bli företagets räddande änglar. Efter detta förberedande konspirationssammanträde bjöds hela högen på en hejdundrande supé, och vid den flödande champagnen var det nog ingen, som ej såg på det nya förslaget med glödande optimism.

Dagen efter (varför skall det alltid bli en »dagen efter»?) såg man mera nyktert på saken, varför några av oss kände sig föranlåtna att göra litet närmare efterforskningar angående de båda herrarnas ekonomi. De upplysningar vi från vederhäftigt håll inhämtade gåvo nedslående resultat. Linden, sålde nog då och då några dussin silkesstrumpor, men den stora kontorspersonalen och framför allt de dryga representationskostnaderna gjorde att man väntade att snart få se honom som tiggarstudent igen. Och vad Grip beträffar, så hade ryktet betydligt överdrivit hans ekonomiska solvens.

Konspiratörerna hade ett nytt sammanträde — denna gång med smör, ost och sill och en enklare stångkorv — varvid beslöts att visserligen ställa till revolution, men med borteliminerande av hrr Linden och Grip.

Det var ett tragiskt möte, som den stolte hövdingen Josephson hade med sin personal. Han insåg nog själv, att situationen var ohållbar. Personalen hade över tre månaders lön innestående. Han försökte i bevekande ordalag övertala oss.»Tänk på arbetarna. Tänk på de små löntagarna», sade han.

»Jag tänker framför allt på min mage, den vill ha mat», svarade den stora tragediennen.

Slutet blev att åtta av de bärande krafterna gjorde slut på den pinsamma situationen, i det de kategoriskt förklarade sig omedelbart vilja sluta samt anse sina kontrakt annullerade, såvida ej direktionen inom åtta dagar kunde utbetala åtminstone 50 % av de resterande lönerna. Josephson meddelade, med tårar i ögonen, att detta var ogörligt, alla hjälpkällor voro utsinade och intet annat återstod än att begära hela företaget i konkurs. Han tackade rörd hela personalen för dess uppoffrande arbete under vidriga omständigheter och avslutade sitt tal med orden: »under åtta år har jag dock hållit teatern uppe på ett högt plan, jag har haft många fel men ingen torde frånkänna mig ett efter bästa förmåga

utfört arbete och en ärlig vilja att försöka hålla konstens fana högt.»

Louise Fahlman, Lina Sandell och fröken Klef-berg engagerades Dramaten. Gurli

vid

Ulff

Hilda Sjöberg (sedermera Castegren).

återgick till privatlivet, fröken Hilda Sjöberg och herr Castegren vilka nu voro förlovade och stodo i begrepp att ingå giftermål, antogo engagemang vid Svenska Teatern i Hälsingsfors, dit äventeaterns dramatiska och musikaliska sous-chefer hrr Harald Molander och Hjalmar Meissner skulle förlägga sin verksamhet.

De övriga försökte hålla skutan flytande till säsongens slut, men resultatet blev endast det, att de stackars artisterna vid maj månads slut hade fyra, i stället för tre, månaders lön till godo. Direktörerna överlämnade nu

alla sina tillgångar och de betydligt överskjutande skulderna att omhändertagas av en konkursförvaltning, som hyrde ut teatern för kommande säsong till ett konsortium bestående av Au g. Warberg, Axel Collin och August Falck, vilka föresatt sig att driva företaget i form av en folkteater med billiga biljettpriser, och med, i estetiskt avseende, ännu billigare repertoar.

*

Även Willmans direktörstid vid Operan nalkades sitt slut.

Från senare tiders omstörtningsperioder ha vi ju färska exempel på hur det går till när man vill ha bort en misshaglig operachef. De alltid förefintliga missnöjda inom vår operainstitution gadda ihop sig med s. k. »konstintresserade», pressen klandrar repertoarval och utförande och tidningarna översvämmas av giftiga och försåtliga insändare undertecknade »vän av rättvisa», »gammal operavän», »musikintresserad» eller andra lika missvisande pseudonymer. Om därtill kommer, att en populär personlighet, på vars förmåga den stora publiken tror, hägrar i fjärran som »mannen som skall gö-ra't», så är saken i det närmaste klar. Den där lilla konsten kunde man också på Willmans tid, ochdet var Conrad Nordqvist som nu alla hoppades på. Han utpekades som den man, vilken skulle draga upp konsten ur den förfallets dypöl, vari den nu hjälplöst krälade.

Innan Willman definitivt lämnade sin befattning, hade han dock den tillfredsställelsen att äntligen få »Mästersångarne» framförd. Visserligen var Hans Sachs' stora monolog i tredje akten struken och många brister förefunnos och påpekades, särskilt i fråga om regi, tydligt textuttal och följandet av Wagners anvisningar. Men det hela hars i alla fall upp av så mycken entusiasm och musikerglädje av både sångare och orkester, att man onekligen bör beteckna »Mästersångarnes» premiär som en konstnärlig framgång och ett stort steg framåt på den väg, som leder till Parnassens höjder, och från vilken de styrande vid vår Opera aldrig bort avlägsna sig.

Dystra ovädersmoln började lägra sig på konstens himmel. Riksdagen gruffade och ville draga in anslaget till de kungliga teatrarna. Dramatens artister bedrevo en energisk agitation med skådespelaren Ossian Hamrin som hemlig pressombudsman för att få bli societärer. Nya Teatern gick en oviss framtid till mötes, och även den lilla Vasateatern laborerade med knaggliga affärer. Dåliga tider var det i hela landet, det uselt avlönade teaterfolkets levnadsstandard närmade sig proletariatets, orkestermusikernas inkomster tangerade svältgränsen och de små söta balettflickornas gage var rena skandalen och förde tanken osökt till vit slavhandel. Vid Operan var figurantskornas årsavlöning, inklusive aftonpengar, från 760 kr. ned till 250 kr.»Lunkan» som Hans Sachs i »Mästersångarna».

Säsongen 1887—88 skulle emellertid komma att medföra djupt ingripande förändringar i det stockholmska teaterlivet. Och några av de reformer som då genomfördes ha satt outplånliga spår i teaterns utveckling.

*

Efter Vasateaterns första misslyckade säsong skingrades truppen, de flesta »artisterna» vände en otacksam huvudstad ryggen och lyckliggjorde i stället en intet ont anande landsort med sin »konst». Teatern uthyrdes nu åt tre personer, vilkas namn hade god klang hos alla operettvänner. Först och främst Anna Pettersson, vars Offenbachsfigurer hittills stått absolut ouppnådda från »Sköna Helena», »Storhertiginnan av Gerolstein», Gabrielle i»Pariserliv» till Anna-Stina i »Eiddar Blåskägg». Och detta tack vare en charmant och häl-sostrålande apparation, tilltalande plastik förvärvad genom ypperlig instruktion (Signe Hebhe) understödd av medfödd begåvning, god sångröst samt musikalisk och rytmisk instinkt, men framför allt genom en allt förlösande humor och ett aldrig svikande gott humör. De parodiska Offen-bachska hjältinnorna tillhöra ju den s. k. »lättare genren» men jag försäk-Anna Pettersson. rar härmed att konsten,

att på ett behagligt, smakligt och tilltalande sätt framföra dem i rampens ljus, är allt annat än lätt.

Vidare tenorsångaren Wilhelm Kloed, som lyckats på Nya Teatern bl. a. i »Ploffmans äventyr» samt även gjort en icke allt för oäven debut å K. Teatern som Don José i »Carmen». Det var nog han, som anskaffade det mycket blygsamma driftkapital, varmed den nya firman startade. Den tredje medlemmen i den glada direktörstrion var Maurits Griindcr, känd som en god karaktärsskådespe-lare, som även gjort lycka i flera sångroller på Nya

Teatern, särskilt som Vapensmeden i Bortzingsopera. Det sällskap som dessa tre samlat kring sig var ganska heterogent. Somliga kunde sjunga men inte spela teater, andra åter voro goda skådespelare utan någon som helst åkomma i halsen, som kunde gå under benämningen sångröst.

Som litterärt smakråd och sekreterare engagerades skalden Daniel Fallström, men allas vår vän Daniel, som just då upplevde sin »Sturm- und Drang»-period, trivdes ej med att sitta och skriva torra affärsbrev, varför han efter ett par månaders suckande och brummande återgick till den för honom och oss alla betydligt angenämare sysselsättningen att skriva eldiga dikter till brunhyade spanjorskor, glödande italienskor och kokett raffinerade fransyskor.

Den vid en lyrisk scen viktiga tenorfrågan, i vilken damerna i sista hand alltid äro de bestämmande och utslagsgivande, löstes på ett oväntat lyckligt sätt genom Carl Hagmans uppträdande som Paris »Sköna Helena», i vilken roll han lyckades lägga hela det kvinnliga Stockholm för sina fötter.

»Vackra Hagman», vars »upptäckt» jag tillskriver mig äran av, var i besittning av en stor hjälte-tenotröst av ovanligt Carl Hagman i »Sköna Helena».

5 Teaterhistoria och teaterhistorier.vacker och bestickande klang och med verkligt glansfulla höj dtoner. Han var dessutom ung, såg särdeles bra ut och var välväxt — en formlig- sockerprins, med sångkulturen var det däremot si och så, och någon intelligent rollgestaltning fick man nog fåfängt leta efter hos honom. Tack vare sina yttre företräden lyckades han dock i Paris roll vinna publikens bevågenhet i lika hög-grad som Anna Pettersson, ehuru hennes Helena stod på ett helt annat plan. Hans vackra röst möj-liggjorde sedermera en lyckad debut på K. Teatern som Masaniello i »Den stumma». En norsk bryggeriägare med konstintresserad fru tog nu hand om den unge mannen för att bekosta hans utbildning, men studierna blevo av kort varaktighet, ity att vår sockerprins gifte sig med en rysk miljonärsänka och bosatte sig i Moskva, där svenska resande alltid mottogos med flott gästfrihet i hans praktfulla hem. Sitt hemland besökte han då och då ombord på sin präktiga lustjakt »Nadeschda». Han fick i Ryssland titeln »verkligt statsråd», och hans bröst var översållat med ordensdekorationer bland annat kommendörstecknet av Vasaorden. Och ändå finns det folk som påstå att tenorer äro dumma.

Den nya operettscenen lyckades förvärva sig en trogen stampublik, som kände sig hemmastadd och trivdes utomordentligt väl med den glada och familjära ton de spelande med direktörerna i spetsen anslogo. Ett garde av unga damer med fördelaktigt utseende fungerade som kombinerade korist-, balett- och statistflickor, än som napolitanska fiskargossar, än som pager från 16:de århundradet, än som hetärer från gamla Hellas, men alltid ikläddavita, röda, blå eller köttfärgade trikåer och bidragande till den allmänna glädjen och uppslupna fröjden.

De första parkettbänkarna voro regelbundet besatta av yngre representanter för krigsmakten till lands och vatten. Och om lördagarna var nog majoriteten av krigs- och sjökrigsskolans elever församlade på Vasateaterns parkett. Åtskilliga av våra dagars generaler och amiraler, för att ej tala om pensionerade majorer och kaptener, minnas nog med vemod dessa tider, naturligtvis med iakttagande av det milda överseende som ungdomens dårskaper alltid har rätt att fordra. I synnerhet av dem som begått dem. Den sötaste av flickorna hette Thea G roms. Hon stannade dock ej länge vid teatern utan föredrog att gifta sig och bli grevinna Hamil-ton till Dyckås, alltså farmor till det lilla grevebarnet om vars nationalitet Sverige och Danmark nu tvista.

En del av de övriga flickorna blevo också bra gifta, en med en högre militär, en med en finsk tid-ningsägare och en hel hop med grosshandlare, av vilka ett par, tyvärr, hade kontoret på fickan.

»Im wunderschönen Monat Mai» lär ju de flesta dårskaper begås. Även Vasateaterns levnadsglada direktion var underkastad denna naturlag. Det hände ett par gånger, att hela direktionen i glatt sällskap åt middag på Hasselbacken, njutande av den stockholmska vårens berusande fägring och andra Guds gåvor. När det började bli teaterdags blev det liksom en sordin på stämningen, varför man beslutsamt i teaterns biljettkontor, per telefon, efterhörde försäljningssumman. Som denna ej varav någon vidare imponerande storlek, gavs order att klistra upp en lapp, däri publiken meddelades att »på grund av ilera sjukdomsfall aftonens föreställning inställdes». De par

hundra åskådare, som infunnit sig, iingo med oförrättat ärende återvända till hemmets lugna sköte. Snopna, slokörade och förargade. Under tiden stod glädjen högt i tak på Hasselbackens veranda, varest moderna teorier om hur en teater skall skötas, diskuterades.Operan som privatföretag. Svenska teatern i Hälsingfors. Societärer.

Det finns tre saker här i världen, som alla människor tro sig begripa och ogenerat diskutera om, utan att vara besvärade av någon så direkt ingående sakkunskap. Det är: Religion, Politik och Teater.

Sveriges riksdag var, vad teater beträffar, intet undantag som bekräftade regeln. En titt i Riksdagens protokoll från åren 1887—88 bevisa ett sorgligt oförstående från åtskilliga riksdagsmäns sida. Svenska folkets representanter voro utledsna på allt operabråk och gav den blanka tusan i att begagna sig av sitt prerogativ att »sig själv beskatta». Alla statens anslag till de k. teatrarna indrogos definitivt, och de fosterländska sånggudinnornas hemvist utlämnades utan pardon till den enskilda spekulationen, med rättighet att fortfarande »få anses som Kongliga teatrar», men med den något tänjbara skyldigheten att driva verksamheten »på ett konsten värdigt sätt». Dramatiska teaterns association fick betala 15,000 kronor i hyra. Operan fick något bättre vill-kor: teatern överläts hyresfritt, Dramatens femtontusen tillföllo Operan vilken också fick behålla de ur H. Maj :t Konung-ens privatkassa utgående 60,000 kronorna som ersättning för kungliga logen. Dessutom hade ju »Patriis musis» sin lilla uppmuntran i form av de hyresmedel som inflöto från Operakällaren, Operakaféet »Andalusiskan» och de små »kabinetter» vilka gåvo Strömgatan en så originell och pittoresk prägel.

Samma dag riksdagens beslut blev bekant, började inom personalen livliga debatter, om vilka som skulle bli Operans styresmän. Alla möjliga kombinationer föreslogos. I artistfoajén, på promenaden i Carl XIII :s torg och vid punschborden i operakaféet dryftades djärva fälttågsplaner. »Lunkan» hade gått med på kompaniskap med Nordqvist, men arbetade samtidigt för Musikaliska Akademiens sekreterare Wilhelm Svedbom som chef och professor Neruda som kapellmästare. Operans artister tyckte, att de kunde göra som Dramatens: bilda association. Josephson skrev artiklar och broschyrer, de välmenande dilettanterna med Filharmoniska sällskapet i täten undrade om ej tiden var inne att räddande ingripa. Och Andreas Hallén var nervös. Alla möjliga och omöjliga — mest det senare — namn nämndes. Endast Willman, som fått nog av maktens sötma och resonerade som Sjöwall: »f-n måtte vara teaterdirektör», samt Ödmann som underskrivit kontrakt med köpenhamnsoperan, förhöllo sig lugna och likgiltiga.

Och medan alla dessa goda makter höllo på med sitt, naturligtvis av endast ideella motiv förestavade resonerande, kalkylerande, teoretiserande och in-triger ande, gick Conrad Nordqvist helt lugnt upp och skrev kontrakt med regeringen och övertog hela »klahbet» på egen risk. Det närmaste året låg alltså Operans öde i händerna på en man med hänsynslös energi, otrolig arbetslust, smidig anpassningsförmåga samt, »last but not least», gedigna musikaliska kunskaper, vilket sistnämnda icke torde vara så direkt föraktligt, när det gäller en operachef.

De tider voro nu förbi, då hovmarskalken av Edholm, på tal om en musiker frågade Ludvig Norman: »Vad blåser han för instrument?» och Norman svarade: »Han blåser violoncell.»

Det är alltid riskabelt att profetera, ty i de flesta fall slå profetiorna aldrig in. Frans Hedberg dekreterade i början av åttiotalet, med tydligt välbehag, att: »Wagners ’Niebelungen-ring’ och 'Parsifal’ nog aldrig komma att uppföras i Stockholm», K. A. Wallenberg förklarade, att inkomsterna av 1889 års teaterobligationer skulle räcka till, för att: »under alla eventualiteter kunna fortsätta teaterverksamheten på ett för konsten värdigt sätt», och professor Ivar Hallström påstod i början av nittiotalet med bestämdhet att: »kakofonien inom den moderna musiken nu nått sin kulmen». Den profetia som dock gått i uppfyllelse, var den av signaturen »Cato Minor» fyra år tidigare utslungade varningen, att rikskanslern »Conrad den hale» nog »en gång skulle lyckas detronisera regenterna».

Det fanns också olycksprofeter vid Nordqvists start, vilka misströstade om ett lyckligt slut på det vågade experimentet. »Lilla Grabow» hade ju lämnat scenen och den gudomlige Ödmann hade blivit sina stockholmska beundrarinnor otrogen och be-redde sig på att tjusa kö-penhamnskorna. För pri-madonnefacket fanns dock ersättarinnor såsom Carolina Östberg, Selma Ek och den förtjusande Anna Klemming vilken sistnämnda dock

snart, vid 25 års ålder skulle falla offer för liemannen, som utser sina skördar utan någon som helst musikalisk urskillning. Värre var det att anskaffa de skapelsens sällsynta mästerverk som benämnes tenorer. Förutom en importerad dansk, Fredrik Brun, som sjöng hjältepartierna, fanns egentligen endast Max Strandberg att tillgå. Hans mjuka, ljusa, väl-klingande tenorröst och musikaliska kultur fingo överskyla det som i andra avseenden fattades honom för att bli en idealisk Romeo. Strandberg tillhör en familj vars flesta medlemmar ägnat sig åt operan. Hans pappa, operasångaren Olof Strandberg, uppbar alla hjältetenorpartier vid operan åren 1842— 1869, hans mamma Charlotte Strandberg, excellerade under en lång följd av år i subrettfacket och hade firat stora triumfer som den första svenska »Sköna Helena», hans syster Anna Strandberg, var berömd som »Nattens drottning» och som Venus i »Tannhäuser», hans svägerska Wilhelmina Strand-

Max Strandberg som Romeo.berg var en utmärkt Zerlina i »Figaros bröllop» och Micaela i »Carmen», hans son Olle Strandberg uppbär fortfarande tenorinopartierna vid den av »Sveriges hovsångare» styrda operan. Och slutligen hans sonhustru Ebba Nyström-Strandberg vilken har debuterat som »Jolantha» och »Mignon». Som en egendomlighet, vilken ej saknar sitt pikanteri, kan antecknas, att vid en föreställning av »Hugenotter-na» drottningens parti sjöngs av Anna Strandberg och den lille pagens, av hennes mamma fru Charlotte Strandberg.

För att nu återgå till vännen Max, så var han först anställd som violoncellist i hovkapellet men fick då och då kliva upp på scenen och sjunga något mindre tenorparti. Så en vacker dag tog han engagemang som kapellmästare vid Södra Teatern, men då »Théblomma» togs upp och ingen fanns, som kunde sjunga Phum-Lings parti, fick hr kapellmästaren finna sig i att även uppträda som operettsångare.

Det är egentligen synd, att den där kombinationen : kapellmästare-sån-

gare inte fått någon vidare utbredning. Själv skulle jag ju gärna velat spela Don Juans roll ehuru min figur numera bättre passat för Falstaffs, men det svindlar for mm fan- drottning».tasi när jag tänker på vilka oanade möjligheter detta mitt uppslag kunde giva anledning till. Tänk bara: Järnefelt som Me-fisto, Stenhammar som Doktor Mirakel, Schnée-voigt som Flygande holländaren och Nalle Halidén som Pajazzo.

Till sekreterarebefattningen vid Operan hade Nordqvist utsett Musikaliska Akademiens bibliotekarie Fritjof Cronhanm. Denne, som visserligen hade många antagonister

— »Jörgen» t. ex., vilken i åratal i tidningen Figaro aldrig kallade honom annat än »reptilynglingen»

— var dock en smart och driven journalist, som hade många kanaler till den inflytelserika pressen. Dels genom hans skriverier och dels genom Nordqvists till virtuositet uppdrivna talang att kunna »prata omkull folk» lyckades man bibringa pressen den uppfattningen att Nordqvist i nödens stund räddat Operan från undergång.

Publiken, påverkad av pressens skönmålningar, ställde sig sympatisk och förtroendefull till företaget. Lönerna reducerades, och ett av riksdagen på extra stat anvisat kreditiv å 40,000 kronor, be-

Charlottc Strandberg som page.viljat som understöd åt »sådana vid teatrarna förut anställda personer, vilka funnos därav vara i oundgängligt behov» användes — enligt »Lunkans» i sina memoarer med stor bestämdhet framförda påstående — till största delen, noga räknat 38,500 kr., att hjälpa upp lönerna för alla dem, som voro eller sedermera blevo av entreprenören engagerade. Nyanskaffningen av dekorationer och kostymer upphörde. Under hela Nordqvists första säsong levde man endast på repriser och gammal skåpmat. Endast två nya verk uppfördes och det var två enaktare: Bizets »Djamileh» och Helena Munktells »I Firenze» till text av Daniel Fallström, vilken text sedermera översattes till franskan av ingen mer eller mindre än Armand Silvestre.

Men käre Daniel, du som sätter kvinnan så högt, förlåt en gammal vän om han berövar dig en av dina illusioner. Men den kvinna är ännu ej född som kan komponera acceptabel musik till en opera. Även om texten är aldrig så bra.

På vårsidan återvände Ödmann lagerkrönt från Köpenhamn och mottogs med jubel av fullsatta salonger. Nu klagade man ej längre på att Faust och Romeo saknade sydländsk glöd och erotiskt temperament.

Gustav 111 :s förnäma skapelse hade nu under en säsong stått under en enskild mans egid, och verksamheten

bedrivits för hans räkning och på hans risk. Slutresultatet blev — mirabile dictu — en ekonomisk framgång. Trots alla olycksprofetior kunde Nordqvist efter räkenskapernas avslutande inhösta en vinst på över 42,000 kronor, vilka fullkomligt rättmätigt stannade i hans ficka, till ickeringa förargelse och avundsjuka för vissa direktörs-aspiranter inom operapersonalen.

Att operaverksamheten, bedriven på ett »konsten värdigt sätt», kunde lämna vinst var ju redan då tämligen sällsynt. Numera har det visst blivit ännu sällsyntare.

*

Som jag förut berättat hade jag tagit engagemang som kapellmästare vid Svenska Teatern i Hälsingfors. Där gavs — efter Josephsons mönster — en omväxlande repertoar omfattande allt mellan himmel och jord: operor och dramer, operetter och farser. Då filharmoniska orkestern blott stod till teaterns disposition från 1 oktober till 30 april hade jag under dessa år endast tillfälle att hålla mitt vaksamma öga över stockholmsteatrarna under startmånaden september och avslutningsmånaden maj

— sommarmånaderna konserterade jag med Kalmar regementes musikkår i Blanchs' Café.

Genom det intensiva arbete som bedrevs vid häl-singforsteatern ha många konstnärliga värden tillförts svensk teater. Det var där som Harald Molanders knoppande regissörsegenskaper skulle slå ut i full blom för att vi sedermera, under teaterns renässansperiod, skulle få njuta frukterna därav. Molander hade med sina djupgående och grundliga kunskaper — särskilt var han specialist på olika kulturperioders klädedräkt och fransk teaterhistoria

— stor nytta av den praktiska erfarenhet han tillägnat sig under »hundåren» hos Josephson. Utan tanke på sin ohälsa — han led av en mycket besvärande astma — kunde han utveckla en fenomenalarbetsintensitet. Trots sitt ansträngande arbete som intendent och regissör fick han tid övrig till en omfattande författar- och översättareverksamhet.

Hur mången natt har jag inte suttit uppe hos honom i hans arbetsrum och ända in på småtimmarna hjälpt honom vid pianot för att få tonvikten på orden att överensstämma med musikens starka och svaga taktdelar? Många av Molanders operettöversättningar äro förträffliga och stå betydligt över den tyvärr så ofta förekommande dussinfabrikationen. Exempel: »Mikadon», »Stackars Jonathan» och »Söndagsbarnet». Sitt mästerverk som översättare har han fullgjort genom sin på klingande alexan-driner — som gott kunna jämföras med originalets Rostand-metrar — verkställda översättning av »Cyrano de Bergerac».

Många av den svenska scenens prydnader ha i Hälsingfors nått erfarenhet och mognad i sin konst, såsom John Riego, Gunnar Wingård, Victor och Hilda Castegren, Karin Svanström, Signe Kolthoff, Ivan Hedqvist och många fler. Den skådespelare, Gustaf Rydgren, som under Molander spelade den unge målaren i Drachmanns »Strandbyfolk» och bisp Nicolas i Ibsens »Kungsämnena» har också återbördats till fosterlandet, men i egenskap av mångårig intendent för K. Teaterns kostymförråd. Dramatiska Teatern och dess publik stå också i tacksamhetsskuld till den energiska och nyskapande Molanderska regimen i Hälsingfors, ty si: i den staden föddes hans båda söner Gustaf och Olof Molander.

En episod från min Hälsingforsvistelse blir jag ibland, genom helt omotiverade tankekombinationer,påmind om. Jag hade i min orkester en andra trumpetare som rätt ofta 'brukade skicka en ställföreträdare. Denne vikarie var en elevpojke från Musik-institutets orkesterskola, som redan var i besittning av erforderlig orkesterrutin och som även kunde sköta sin stämma korrekt. Men han hade den lilla ovanan att alltid blåsa forte-fortissimo. Jag försökte med talande blickar och lugnande handrörelser moderera hans musikerentusiasm och lägga kapson på hans trumpetarglädje, men ingenting hjälpte. Vid alla tuttiställen smattrade andra trumpeten som ett dominerande soloinstrument. När jag numera i Auditorium hör Konsertföreningens orkester spela Tschaikowsky eller Wagner kommer jag ofta ofrivilligt att tänka på denna lilla episod. Den envise och energiske trumpetarpojken från Hälsingfors hette nämligen Georg Schnéevoigt. Sedermera fick han ju som violoncellist lära sig att även ett pianissimo kan vara effektfullt och numera behärskar han naturligtvis alla nyanser. Men hur det är, så sitter den

gamle trumpetarpojken i honom ännu, ty kommer det ett kraftställe i orkestern så rullar han med ögonen och knyter näven åt trum-petarne vilka, för att tillfredsställa dirigenten, blåsa så de bli gredelina i ansiktet. Då först blir han riktigt nöjd.

Små påhälsningar från stora världen fick man ju ibland i Hälsingfors. Coquelin kom med sitt sällskap. Själv var han ju — speciellt i Moliérestycken — hors concours, men de skådespelarkrafter han omgav sig med voro mer än underhaltiga och tillhörde tydligen den typ, som i Frankrike går under benämningen »cabotins». Judic, med ett likaledesdåligt sällskap, gästade också staden. Hon hade sannerligen inte magrat något vidare efter sitt stockholmsgästspel, och det var i dubbel bemärkelse sant vad en kritiker skrev: »hon var stor i 'Lilla Helgonet'». Dessutom hade hon snuva och spelade nonchalant. Förmodligen tyckte hon, med den för fransmännen betecknande okunnigheten i geografi, att hon befann sig i någon av civilisationens utgårdar. Men sina stora, mörka, sammetslena ögon, vilka tystade ned all närgången kritik, hade hon i behåll.

Även från Stockholm kommo gästspel, vilka bidrogo att öka min hemlängtan. Särskilt var detta förhållandet med Ellen Hartmans och Anna Petterssons.

För Stockholms utkorade favorit, Ellen Hartman, med sin bestickande charme och naturliga glättighet, understödd av en på flerårig erfarenhet grundad förmåga att veta, hur »folk ska tas» var det naturligtvis en smal sak att besegra hälsingforspubliken och förvrida huvudena på såväl gamla som unga. Efter föreställningens slut — hon spelade »En räddande ängel» —• naturligtvis — spände studenterna hästarna från hennes vagn och drogo

Georg Schnéevoigt.henne i triumf från teatern till Societetshuset. Ett litet intermezzo inträffade under triumffärden. I trängseln råkade en ruta gå sönder på vagnen och den oförstående kusken började bråka om betalningen. De unga studenterna, av vilka flera i dag intaga framstående samhällsställningar — en av dem vet jag är minister — voro tydligen ej stadda vid någon nämnvärd kassa. En smått pinsam situation inträffade vid ankomsten till Societetshuset. Divan satt i sin vagn, studenterna voro som bortblåsta och kusken pockade på betalning för den sönderslagna rutan. Saken ordnades emellertid upp i en handvändning av en tillstädeskommande »räddande ängel» och det hela slutade i fröjd och gamman till allmän belåtenhet.

Anna Pettersson, som redan då hette fru Norrie, fast hon i gamla stockholmares medvetande alltid kommer att heta Anna Pettersson — ett kärnfriskt, äkta svenskt namn, som passar henne- så väl — hade notificerat ett gästspel, som motsågs med stora förväntningar. Som gammal vän till henne och hennes konst gjorde jag vad jag kunde för att hos mina finländska vänner reklamera för henne.

»Hon är storartad», sade jag, »hon har en idealisk figur, hon sjunger operett som få och har humor som ingen.»

Hon kom, sågs och segrade och mina vänner gåvo mig rätt visavi sång, humor och allt annat, men vad den idealiska figuren beträffar voro de av en avvikande mening.

Ett par månader efter gästspelets slut föddes fröken Mabel Norrie.

*Dramaten upplevde nu några är av lugn och fridfull lycka. Någon tävlingsscen att räkna med fanns ej längre, då Nya Teatern — eller som den numera kallades: Svenska Teatern — sjunkit ned till namn, heder och värdighet av sekundteater. Visserligen kunde Svenskan då och då hitta ett program, som drog folk. Ett sådant var t. ex. »Livet på landet» med Victor Holmqvist som onkel Bräsig, men allmänheten hade nu en gång för alla fått för sig, att ville den se god skådespelarkonst skulle den besöka den lilla eldfarliga lådan vid Carl XIII:s torg. Där fanns ju Fredriksson och där fanns Ellen Hartman.

Sujetterna, av premiäraktörs rang, hade nu äntligen fått sin vilja igenom och blivit societärer. Associationens första försöksår var idel solsken. Konung Oscar II var personligen mycket intresserad av företaget och blev — genom Fredriksson som föredragande minister — noga underrättad om alla organisatoriska och artistiska detaljer.

I sina memoarer berättar Fredriksson hurusom vid uppförandet av Christiernssons »Gurli», majestätet blev obehagligt berörd av en replikväxling mellan de unga målarna, med anledning- av en portugisisk orden som en

av dem pantsatt.

»Hur mycket fick du?»

»Tssh . . . två . . . två å femti.»

Kungen vände sig förvånad mot Frippe.

»Vasa? Bara två och femti?»

»Nej, ers majestät, tjiigutvå och femti.»

»Jaså, ja det kan så vara», svarade kungen, varpå hans majestät med bibehållet sinneslugn åsåg föreställningen till slut.

Följande det goda exemplet från allra högsta ort, omhuldade huvudstadens aristokrati och plutokrati de nya societärerna med stor välvilja. Men så voro ju också damerna charmanta och herrarne — vana som de voro att på scenen framställa franska markiser och grevar — fullt salongsfähiga, och prydnader för ett elegant sällskapsliv. Även i de mest exklusiva kretsarna ansågs en fest misslyckad om ej hland de inbjudna märktes några av associationens spetsar.

Pressen var välvillig och den stora publiken, ej att förglömma teaterentusiasterna på 50-öres-hyl-lan, applåderade sina gunstlingar frenetiskt. Något missnöje hördes icke av denna första säsong. Man var nöjd (d. v. s. allting är ju relativt här i världen) med repertoar, roller, regi och kamrater. Det var nästan ett sällskap för inbördes beundran, där man inte hade tråkigt. Man hade kommit överens om att för en gångs skull följa reglementets föreskrifter och inte yttra sig förklenande om teaterns arbeten.

Svante Hedin, som var känd som en av inte allenast teaterns utan hela Stockholms skarpaste kvickhuvuden, hade ju litet svårt att finna sig i de rigorösa bestämmelserna. Hur han dock klarade sig framgår av följande svar han gav en äldre dam, som ville veta hurudan den nya pjäsen var som nu repeterades.

»Reglementet förbjuder mig att säga att den är dålig och mitt samvete förbjuder mig säga att den är bra, därför är det bäst jag inte säger något alls.»

Associationens första år inbragte ett netto på cirka 45,000 kronor och societärerna fingo alltså etttillägg av 55 % på de beräknade lönerna.

Litet smolk i mjölken blev det ju under juni månad, då de berömda »Mei-ningarne» gåvo ett i konstnärligt avseende lysande gästspel å Svenska Teatern. Den lugna sömnen på ej der dunsbolster började störas av oroliga drömmar. Tänk om Dramaten inte skulle vara den högsta potensen av nutida dramatisk konst? Tänk om genom energisk ledning och modern regi ännu bättre resultat kun- Svante Hedin.

de ernås? Tänk om den

stora repertoaren, i stilfulla uppsättningar och med vårdat samspel, skulle visa sig ha förmågan att intressera publiken?

Asch, det där var bara mardrömmar. Associationen hade fått nytt kontrakt gällande till utgången av det spelår, då den nya operabyggnaden skulle stå färdig. Och det skulle nog komma att dröja.

Ännu så länge hade man inte hunnit längre än att grufifa om, huruvida gamla operahusets fasad skulle bibehållas, och därmed giva Gustav Adolfs torg en förnäm och enhetlig prägel, eller om återigen ett av Stockholms skönhetsvärden skulle utlämnas åt vandaler.

Ja, så hade man ju skaffat pengar förstås. Tea-terbyggnadskonsortiet hade släppt ut ett premie-obligationslån på 10 miljoner kr., som allmänheten med begärlighet kastade sig över. Man betalade med glädje ända upp till 23 kr. för dessa obligationer. Och nu ha, i trettiofem års tid, de flesta människor två gånger om året fåfängt studerat dragningslistorna och för närvarande är visst papperets börsvärde cirka 12 kronor.

Det var en fördelaktig och räntabel penningplacering för Svenska Folket den gången!

Dramatens ledare hade följaktligen många års ostörd ro att räkna med. Kunde blott inom teatern vissa oppositionsandar göras spaka, så nog skulle utomstående moderna teaterreformatorer hållas borta.

Lika visst som man på bestämt klockslag kunde vänta vaktparaden, lika säkert var det att klockan precis fem minuter över tre »Frippe» varje dag tog sig en promenad från konstanstalten vid Kungs-trädgårdsgatan till Allmänna tidningskontoret vid Gustav Adolfs torg, där han hos fröken Nordqvist (hovkapellmästarens syster) gjorde sig noga underrättad om de olika teatrarnas förköpsförsäljningar. Vanliga dödliga beräkna cirka tre minuter för den promenaden. För Frippe tog det minst en timme. Han skulle nämligen ideligen stanna och resonera litet om dagens »on dits» med sina oräkneliga vänner och bekanta. En gång mötte han också mig, höll fast mig i rockuppslaget och frågade:

»Flar du hört att Ranften har planer på att komma till Stockholm?»

Jag erkände att detta rykte även nått mina öron, varpå han klappade mig på axeln och sade:»Käre vän, han har haft lycka med sig i landsorten och i Göteborg, men d’ä inte så lätt att erövra Stockholm som han tror. Förresten, d’ä så många som brutit nacken av sig, så , en mer eller mindre spelar absolut ingen roll.»

Under detta korta samtal hade han hälsat på ett justitieråd, en generaldirektör och två överstar, nickat åt fyra löjtnanter, blinkat åt några aktörselever och gjort sin stora ceremoniella hattavtagning för grevinnan v. Plåtens, av fyra ungerska fullblod förspända ekipage. Han hade dock otur den gången. På bocken satt kusken och betjänten, men själva vagnen var för tillfället tom.»Mikadon». Ett fiasko. Operan flyttar.

Säga vad man vill, men det är ett faktum att stockholmarna ha en utpräglad klockarkärlek till operetten. Det har funnits och finnes kanske perioder, då kärleken är mera ljum och vissa tendenser till otrohet gjort sig bemärkta. Men sådant lär ju ofta hända, då det gäller kärlek. »On revient tou-jours å ses premiers amours» är ett ordspråk, som också äger sin tillämpning i detta speciella fall. Det behövs blott att en trevlig operett med smekande musik kommer upp, flott uppsatt och väl spelad, så återkommer den snälla publiken glad, nöjd och ångrande sina snedsprång med varietén, kabareten, biodramat, lyxrevyn eller andra konstens skökor.

De första åren på 1890-talet voro, trots den gras-serande varietéflugan, lyckosamma år för hrr August Warberg och Emil Strömberg, vilka förhyrt Vasateatern och där framförde muntra operetter med en personal, som inom sig inneslöt några av publikens utkorade favoriter.

De nya direktörerna började sin verksamhet med normal publikanslutning. Anna Norrie gästademed framgång.

Men det egentliga genombrottet, som skulle förskaffa teatern guld och ära, skedde med upptagandet av »Mikadon». Sedan Boccaccios klang-och jubeldagar å Nya Teatern hade Stockholm ej bevittnat en sådan dundersuccés. Den älskvärda operetten hör ju, i musikaliskt avseende, till de bättre inom genren och den originella libretton och de japanska solfjäder sgrupperingarna voro ju något nytt för oss. Fröken Emma Ekström hade, vid det aktade Fröbergska sällskapet, under ett års tid uppburit primadonnerollerna i landsorten och i Norge. Efter en lyckad debut på Södra Teatern som Eurydice i Offenbachs »Orfeus i underjorden», blev hon engagerad vid Vasateatern och lyckades som Yum-Yum i »Mikadon» fullständigt erövra publik och kritik. Den ställning som publikgunstling, som hon sedan dess intagit, har hon tack vare medfödd talang och samvetsgrant arbete bibehållit åtskilligt längre än de flesta andra.

I »Mikadon» var det också som Emil Strömberg.

Emma Ekström som Yum-Yum.gemenligen kallad »Mille», riktigt slog igenom i Kokos roll. Denne skådespelare hade den mest frodiga fantasi man kunde tänka sig, och en komisk ådra, som i passande uppgifter var av oemotståndlig verkan. Ingen kunde som han få publiken att »grina som solvargar». Man har anmärkt mot honom att han ibland »svävade ut» litet för mycket. Anmärkningen kunde nog ibland vara berättigad, ty om en pjäs gått många gånger och »Mille» var vid gott humör tog det aldrig slut på hans tokerier och

burleska »tillägg». Det har aldrig lyckats vare sig' direktörer. regissörer eller kamrater att lägga den minsta

kapson på hans roll-utsvävningar.

En gång, då Strömberg var su-jett, hade regissören låtit sätta upp ett anslag på repertoartavlan, på vilket det stod skrivet:

»Alla tillägg' äro förbjudna.»

Man gav »Sköna Helena» på kvällen. Strömberg'

limil Strömbenj som Menelaus i »Sköna SPe^a^e en av sina Helena». bästa roller, dentandlöse och ynklige Menelaus, ett litet mästerverk i äkta grotesk Offenbach-stil. I tredje akten kommer Paris förklädd till överstepräst, för att ombord å sin galär enlevera sin själs älskade och föra henne till Cythere. Då båten kom och skulle lägga till vid stranden, rusade »Mille fram till rorsmannen och skrek: »Ni får inte lägga till här, alla tillägg äro förbjudna!»

»Mikadon» upplevde 107 representationer »en suite». En av de sista gångerna gavs den som recett för fröken Ekström, vilket torde anses som en välförtjänt uppmuntran, när man betänker hur stor del hon haft i framgången och att hon endast åtnjöt en lön av 175 kronor i månaden.

Anna Thulin hette en ung sångerska, som hade fått på sin lott att sjunga de i de flesta operetter förekommande »premiére-chanteuse»-partierna. Om det nu berodde på Vasateaterns akustik, de verkliga musikrecensenternas motvilja att skriva om operetter eller av andra orsaker, det vet jag inte, men faktum är att tidningarna ideligen anmärkte på att hennes röst var för liten. Hon tog dock senare en lysande revanche i det hon som Anna Oscar under

Anna Thulin i »Mignon».många år uppburit stora maktpåliggande roller å Kungl. Operan. Elisabeth i »Tannhäuser», Drottning Margot i »Hugenotterna», Tosca, Salome ocli Waino i »Arnljot» är ju en ståtlig repertoar för den sångerska, vars röst ej ansågs räcka till för Ger-maine i »Cornevilles klockor» och Ginetta i »Tjuv-skyttarne» på den lilla Vasateatern.

En annan blivande operasångerska fanns också inom teaterns murar, fröken Hulda Nordin, som förde en korists mera obemärkta tillvaro och egentligen endast som en ståtlig regementstrumslagare i spetsen för tennsoldats-paraden i balettpantomimen »Dockfeen» lyckades fästa uppmärksamheten vid sig. Emil Strömberg, med vilken hon sedermera blev gift, bekostade hennes studier och en vacker dag överraskade hon världen med att sjunga ingenting mer eller mindre än »Valkyrian» på Operan. Hon for sedan till Paris och provsjöng på Stora Operan därstädes. Direktörerna och kapellmästarna vid »Académie nationale de musique», som det officiella namnet lyder på parisoperan, blevo stormförtjusta i den fenomenala stämman och hon engagerades tvärt på tre år med ganska rundligt tilltagna avlöningsförmåner. Man hoppades nämligen att under denna tid sångerskan skulle hinna lära sig franska och få den kultur över sångföredraget, som ännu saknades. Det borde ha lyckats, ty själva röstmaterialet var av prima beskaffenhet, men troligen saknade hon arbetsenergi, ty hon fick aldrig uppträda på parisoperan och efter de tre åren var engagemanget slut. Efter ingånget giftermål med den svenske harpisten vid Opéra-Comique Carl Lundin drog hon sig tillbaka till privatlivet.Emma Ekström, vars konstnärsbana jag av lätt förstådda skäl noga följt, begärde vid ett säsongskifte få sin lön höjd från 175 till 225 kr. i månaden, vilket hon ansåg vara rätt och billigt med tanke på den arbetsbörda som vilade på hennes den tiden ganska späda axlar. Då svaret blev ett bleklagt nej, antog hon ett erbjudet gästspelsengagemang vid Casinoteatern i Köpenhamn, vilket, ursprungligen planerat för en månad, genom upprepade prolongationer varade i sju månader. Efter intensiv telegramväxling reengagerades hon vid Vasateatern, men nu hade den begärda lönen tredubblats.

Jag har i det föregående berättat om åtskilliga succéser, nu kanske det kan vara tid att även tala om ett fiasko. Harald Molander hade fått fatt i ett roligt franskt lustspel av Meilhac: »Décoré», som han lokaliserade efter svenska förhållanden och under titeln »Vasariddare» erbjöd Vasateatern till spelning. I stycket hade även inlagts några kupletter »komponerade» av Nalle Halidén. Stycket var roligt och publiken skrattade rätt hjärtligt, ehuru den smått reagerade mot åtskillig respektlös drift med »royauténs imposanta emblem». Särskilt kände den sig obehagligt berörd då »Ur svenska hjärtans djup» parodierades från scenen. Men allt det där var bara småsaker;

det som beredde styckets fall och kom publikens tålamod och överseende att upphöra, var den inlagda »busvisan».

Molander var mycket road av stockholmskt slangspråk och hade med vetenskaplig noggrannhet stu-derat det språkets alla finesser och karakteristiska nyanser. Då han nu till sitt förfogande hade en så utmärkt kuplettsångerska som Anna Norrie, ville han absolut skriva en visa, vari han kunde briljera med sin ingående kunskap i berörda avseende. Hade visan sjungits i en Nor lander revy, av någon koling eller kväsarjänta, hade den förmodligen gjort lycka, men Anna Norrie spelade i stycket en elegant stock-holmsdam i charmant toalett och då verkade ju busvisan onekligen något malplacerad.

Visan, vari förekom omväxlande sång och tal, började med en berättelse »om Kalle Lundin hoss skomakarn i sjuan ve Luntmakaregatan och Hanna som står i magasine i nian, om hörne åt Appelbergs-gatan». De båda unga tu hade begivit sig till Skansen och där mötte Hanna artilleristen som sjöng:

IL i n fr-#- (k i förbi fan, ä d e inte i k ^ namsell b anna ?

»G'afton», sa Hanna å neg förståss.

Hanna dansade naturligtvis med artilleristen och:

»Där stog skomakarn lissen å rulla' ögona, svor å va så beklämd . . .

Men då fick han si en liten mulli kulla »Schamo» han tänkte. »Där har jag min hämnd.»

Kalle blev svartsjuk och förebrådde Hanna : »Hör ru ru ru. står du å glanar på melangtärn där-bortans?», varpå Hanna svarar: »Je, du Kalle, du, de ä artulleristen, vet ja, som ja hadde i maten, när ja va hoss käften i Sperlingsbacke.»De båda kavaljererna komrao i grufif och »me samma fick Kalle sej en halskaka, så stope for åf klote på'11, å en ordentlig Jesusknäpp så han tratta på kastelle». Det hela avslutades med refrängen:

»Du, har'ru vari på Skansen, va?

Tjö, d'ä de styvaste som vi ha!

Där har en hy vens — sjangdåbelt d'ä . . .

å triflemang för både folk oeh fä.»

Anna Norrie — i sin fina klänning från »Lundi-narne» — sjöng visan som den skulle sjungas, med gamänghumör och drastiska gester, och väntade sig en dunderapplåd. Men, »gå förbi fan», de blyga ansatserna till bifall dränktes i ett hav av hyssningar, vari några enstaka visslingar blandade sig. Kvällen var förstörd. Intet kunde smälta den iskalla stämning, i vilken publiken befann sig. Och efter sista ridåfallet rörde sig ej en hand. I korridoren fälldes uttryck som »oförskämt skoj», »skandal» m. m. Tidningarnas recensioner dagen därpå voro också av kraftigaste slag, ehuru några mildrade sina omdömen med den reflexionen att visan i sig själv nog var rolig, fast den nu framträdde i olämplig miljö. Pjäsen gavs några kvällar, varpå teatern under sex dagar hyrdes ut till Albert Ranft, som med sitt turnésällskap gav Ibsens »Lille Eyolf».

Strömberg och Warberg hade redan för ett par år sedan separerat och Warberg var ensam direktör. Orsaken till skilsmässan lär ha varit den, att Strömberg med sina eviga »kvickheter» förargat och sårat teaterns ägare, byggmästare Lundberg. Om »Vasariddarnes» fiasko hade någon del i vad som nu skedde, vet jag ej, men när Ranft slutade medsina Eyolfrepresentationer hade han på fickan ett kontrakt, som tillförsäkrade honom Vasateatern för nästkommande säsong, d. v. s. från och med hösten 1895.

*

Med arbetsfreden inom operainstitutionen var det klent beställt. Man visste att man ej hade lång tid kvar att vistas inom gamla Operans murar och ännu var det ej klart, om man kunde få någon lokal, där man kunde uppehålla Operans ärorika traditioner. Nordqvist hade i skrivelse till regeringen meddelat, att han ej var villig taga Operan på entreprenad ännu ett år, såvida han ej fick statsanslag. Några av Operans solister hade även

uppvaktat regeringen med en skrivelse, vari de begärde att Operan — i

likhet med Dramatiska Teatern — skulle överlåtas åt ett av Operans förnämsta krafter sammansatt konsortium, vilket skulle bedriva verksamheten. Naturligtvis saknades ej heller den traditionella frasen, att detta skulle ske »på ett konsten värdigt sätt».

Men även den gången fingo artisterna löpa med limstången. Riksdagen drog visserligen in de 15,000, som Operan åtnjutit genom Dramatens ut-arrenderande, men beviljade i stället ett statsanslag å 60,000, och då regeringen förnyat Nordqvists mandat ytterligare ett spelår, satt han följaktligen säkrare i sadeln än någonsin förr. Tiden var tydligen ännu ej inne för skapandet av en Operans rådsrepublik.

Även det andra och sista året av Nordqvists självhärskardöme lämnade ekonomisk vinst, cirka 30,000. Och ändå hade uppsättningen till två nya operor, »Lakmé» och »Othello» kostat ganska vackra slantar.

»Men ormen som bakom buskarne låg,

Sjung fallerallaralla lia lia lej.»

Det var ju solklart, att den kungliga svenska avundsjukan ej med lugn kunde finna sig i dylik exempellös framgång. Inom personalen bildades camorror, vilka genom personliga förbindelser med pressens män bidrogo att skapa misstämning.

En av Operans mindre betydande sångare, Axel Rundberg, som var i besittning av ovanlig energi och arbetskraft, hade vunnit en del av artisternas förtroende och ansågs av dem sitta inne med stora organisatoriska möjligheter. Lunkan red fortfarande sin käpphäst, professor Neruda, och lyckades verkligen förmå Nordqvist att låta honom leda årets symfonikonserter. Allt flera röster höjdes för att Andreas Hallén, som verkligen lyckats driva upp Filharmoniska sällskapets verksamhet till hög grad av konstnärlighet, skulle få pröva sina krafter som operakapellmästare. Nordqvist hade i sin tur genom en oklok manöver fått filharmoniens alla musikälskare och älskarinnor till sina ivrigaste anta-gonister. Han hade nämligen, då sällskapet skulle uppföra Bachs Matteus-passion, vägrat sin tillåtelse till hovkapellets medverkan, varför Balduin Dahls orkester från Köpenhamn fick införskrivas för denna enda konsert. Anmärkningarna haglade i tidningarna och besvarades av Operans sekreterare Cronhamn på ett temperamentsfuld:, ehuru ej alltid vederhäftigt och sanningsenligt sätt. Man kan förstå att det ej alltid gick så lugnt till väga uppe på operakansliet och att »Pippi» hade all möda i världen att jämka ihop alla de stridiga viljorna.

Härtill kommer, att den rivalitet mellan Operans tvenne altsångerskor, som i framtiden skulle få så ödesdigra följder för institutionen, började antaga oroväckande proportioner. Den ena av dem, Adelc Almati, hette egentligen Adéle Fich och var fosterdotter till chefen för svenska telegrambyrån A. H. K. Fich men hade under sina utländska gästspel antagit det, särskilt för tyska öron mera välklingan-de artistnamnet Almati. Hon uppbar bland andra roller: Leonora, Amneris, Ortrud och Carmen. Alltså just precis de roller som lågo bäst för konkurrenten, Matilda Jungstedt.

Som gammal erfaren teaterman visste Nordqvistallt för väl, att med inre anarki inom en teater ofelbart från allmänhetens sida följer minskat intresse för konstanstalten. Jag antager att hans tangegång var ungefär följande:

»Om barnen få sin vilja igenom så gråta de icke.»

Han överlämnade alltså (1890) ansvaret för Operans ekonomi åt personalen, vilken ägde uppbära eventuell vinst och vidkännas avdrag, i händelse förlust skulle uppstå. Allt beräknat procentuellt efter var och ens fastställda löner. Själv kvarstod Nordqvist som chef med en lön av 9,000 kronor. Associationens första år företedde en obetydlig vinst, vilken renderade de små lönerna en vinstutdelning på några futtiga kronor. Spelåret kunde blott uppvisa en premiär: »Caval-leria rusticana», men desto fler gästspel, av vilka Franccsco d’Ändrades torde varit det mest vällyckade. Hans utmärkta Don-Juan-framställning har säkert givit senare rollinnehavare många goda uppslag. Han sjöng t. ex. Champagnearian i ett svindlande tempo, betydligt fortare än vi varit vana vid. Våra dagars framstående Don-Juan-framställare, John Forsell, lärde sig också konststycket och sjöng den berömda

arian med fullständig virtuositet ännu snabbare, på både svenska och italienska. Men vi

Mathilda Jungstcdt som Carmen.

ha även haft andra operasångare, som sjungit Don Juans parti och som ej gåvo sig någon ro, innan de lärt sig slå de båda mästersångarnas hastighetsre-kord. Men detta skedde på bekostnad av rytm, textuttal och framför allt Mozartstil. Det blev en sportbragd och ej någon konstprestation. Vid ett sådant tillfälle bör den gyllene regeln, att orkestern alltid skall följa sångaren, upphävas, och kapellmästaren göra bruk av det absoluta veto han i musikaliska frågor bör besitta.

Nordqvist tycks ha gjort ett försök att bromsa i utförsbacken att döma av följande passus i en recension av P. B.: »Champagneariettan satte av i numera välkänd orientexpresstågfart bort över textens alla hinder och knaggligheter, och hela hovkapellet med hr Nordqvist i spetsen stormade efter i flygande ursinnigt fläng med skuttande stråkar och stånkande blåsare under fruktlösa försök att hinna fatt den förflugna och sprittande varelsen.»

*

Operaassociationens andra år blev en enda stor missräkning. Det gamla operahuset skulle rivas och under tiden skulle de fosterländska sånggudinnorna inhysas i Svenska Teatern, som på exekutiv auktion inköpts av J. W. Smitt, Knut Wallenberg och Isaak Hirsch för 400,000 kr.

Operans omändringsarbeten, jämte förhyrandet av en privatvåning på 17 rum i och för beredandet av plats för kanslilokaler och repetitionsrum, blev en ganska dyr historia. Likaså flyttningen. Det blev ett omtyckt gratisnöje för det flanerande Stock-holm att se de stora möbelvagnarna transportera attributmagasinets alla skatter: såsom »Aidas»

egyptiska avgudabilder, »Afrikanskans» exotiska palmlunder och »Fausts» både predikstol och krog-skvlt. Dessutom fick man ju se massor av tronhimlar, gravmonument, riddarrustningar, zigenartält, svärd och lansar, guldpokaler och tennstop; allt i den mest brokiga stilblandning. När »Lohengrins» svan, »Traviatas» säng och »Friskyttens» vildsvin i triumf passerade Arsenalsgatan, så hurrade man glatt igenkännande. All denna prakt verkade dock i det obarmhärtiga dagsljuset något anfrätt av tidens tand.

Den 30 november 1891 gavs sista föreställningen i gamla operahuset. Sedan lämpligt antal platser avlagts för hovets och vissa representativa personers räkning, auktionerades de övriga biljetterna bort. Auktionen ägde rum i Musikaliska Akademiens stora sal och varade från 1/2 8 på kvällen till kl. 2 på natten. Lägsta pris var 3:50, som betalades för en plats å femte radens sida, och högsta 37: 50 för en parkettbiljett.

Själva det högtidliga avskedstagandet kunde begåtts på ett mera värdigt sätt. Föreställningen inleddes med en prolog författad av professor Nyblom och framsagd av Emil Flillberg. Därefter följde fyra akter ur Hallströms opera »Den berg-tagna», i vilken opera publiken än en gång bereddes tillfälle höra grevinnan Taubes, född Grabow, silvertoner och applådera Ödmann, »Lunkan» och Charlotte Strandberg. Så långt var allt gott och väl. Men som efterrätt serverades ett pjollrigt till-fällighetsstycke »Sånggudinnornas avsked» av Frans Hedberg med arrangerad musik av ConradNordqvist av följande innehåll: Vid ridåns uppgång- slår klockan tolv. Operahusets tomte (frk. Lindzén) uttrycker sitt beklagande över att nödgas flytta. In träda Musiken och Dansen (fröknarna Ulrich och Branclt), Tragedien och Komedien (frk. Zetterberg och fru Dorsch). Och så börjar en ganska långrandig konversation om gemensamma fröjder och misshälligheter vilken avbrytes av melodien »Fjäriln vingad syns på Haga» under vars smekande toner Tjusar konungen (Oskar Johansson) själv inträder åtföljd av en hovman (William Engelbrecht) som man ej riktigt visste, om han skulle föreställa Armfelt eller Schröderheim. Kungen deklamerar några uppstyltade fraser och franska glosor, varpå sånggudinnorna, smickrade över det kungliga besöket, lova att för H. Maj :t framställa bilder ur det förflutna. Därefter visades en serie mycket enkla tablåer, utgörande scener ur »Gustaf Vasa», »Kronofogdarna», »Norma», »Lo-hengrin» och »Värmlänningarne». Till slut en bild, med det nya operahuset i fonden, Thalia (frk. Lindenau) i sin char hyllad av genier, till vilka så

småningom de fyra närvarande muserna sällade sig. Det hela verkade sällskapsspektakel, »soaré med tablåer», arrangerat av löjtnanter och societetsdamer i någon småstad. Så intonerades »Ur svenska hjärtans djup», vilken åhördes stående av den fest-klädda publiken varpå åskådarna skildes åt under en högtidlig tystnad.

I 1). N:s referat heter det: »Inga extra ovationer, inga larmande inropningar, jubelrop eller näs-duksviftningar berövade avskedsstunden sitt gripande allvar. Men den sista blicken, som många avde bortdragande sände in till skådeplatsen för så många sorgliga och glada, stora och dyrbara minnen, var skymd av tårar.»

Avskedet från »våningen inunder» det populära »Opris» gick i en helt annan stil. Där sjöngs och hurrades, där talades och skränades, där slog man sönder glas och stoppade på sig »minnen» (silvergafflar voro särskilt omtyckta). Även där skymdes blickarna av tårar, men det var nog i de flesta fall som med salig Lundström, man »grät bara spriten».

Dagen efter, när den fredlige vandraren i arla morgonstunden begav sig till dagens idoga arbete, mötte han små grupper av muntra medborgare, vilka med något skrovliga stämmor unisont sjöngo:

»Jag kommer ifrån Xobis jag. från Operakällarns glada kunder.

För < 'peran jämt jag varit svag, men mest för våningen inunder.»

Handen på hjärtat, svenska folk! Rannsaka ditt samvete och säg, om det inte ligger ett litet uns sanning i denna Konjanders populära kuplett?VIL

Ranft. Mane Sans-Gene. Frippes avsättning.

Albert Ranfts vittfamnan.de insats i huvudstadens teaterliv började 1892 helt blygsamt å Djurgårdsteatern. Under de år som den lilla trälådan var operationsbas för de avantgardesstrider som skulle utmynna i ett nytt trettioårigt krig, fingo kunska-parna kännedom, dels om den nye fältherrens taktik och strategi, dels om de trupper han ämnade föra i elden. Det moderna artilleriet representerades av Wildenbruchs »Tofslärkan», Gustav Esmanns »Magdalena», Max Halbes »Ungdom» och Suder-manns »Sodoms undergång», det lätta kavalleriet av operetterna »Söndagsbarnet» och »Giroflé-Girofla» samt lustspelet »Charleys Tant» vari en ung överdådig husar Anders dc IVahl gjorde en segrande raid, nedmejande allt motstånd. Även trängen hade del i framgången med utstyrselstyckena »Fru Venus» och »Texas-Jack». Och trossen skötte sig förträffligt med sommarrevyen »Spökerierna vid slottet» — en genre som var en ny uppfinning för Stockholm. Om jag så tillägger att krigskostnaderna till stor del likviderades av sagospelet »Ljung-by Horn», torde jag som krigskorrespondent ha lämnat en något så när fullständig rapport om invasionsarméns strategiska uppmarsch.

Jag mötte en afton på Djurgårdsbron Anna Thulin, sedermera fru Oseår. Hon tycktes ha mycket bråttom, hon nästan halvsprang. Min vänliga hälsning besvarade hon med följande ord: »O, jag är så rädd, att jag inte Anders de Wahl som Charleys

ska hinna. Jag skall spela

kort på Djurgårn i afton.» Jag kunde i min enfald omöjligt begripa, vad det var för kortspel som var så viktigt. Så småningom fick jag förklaringen. I sommarrevyen var inlagd en balett föreställande en kortlek. Anna Thulin var hjärter esset. De övriga essen spelades av fröknarna Olga Andersson samt systrarna Stansa och Lisa Gottschalk. Som gammal ravaillac och poker spelare kan jag ej tänka mig något behagligare än att sitta med fyra sådana ess på hand. Skvallret visste berätta att den nye direktören hade förgapat sig i spaderesset — den yngsta av systrarna Gottschalk, som med sina mörka ögon och sin smärta, smidiga figur tjusat till stockholmarna, som alltid visat en avgjord faiblesse för kvinnlig charme såväl på som utom scenen. För en gång skull talade skvallret sanning, ty fram på höstsidan stod bröllopet i »du Nords» festvåning.När så »Ranftarna», som den nya truppen ge-menligen kallades, intågade på Vasateatern med pukor och trumpeter var slaget vunnet. Julia Håkansson, Hilda Borgström, Tore Svennberg, Anders de Wahl, Victor Lundberg och Oscar Eliasson voro ju konstnärliga krafter att räkna med. Och nu när Molander äntligen återbördades till svensk scen såsom regissör vid det nya företaget, kunde man tala om en verklig renässans för svensk dramatisk konst. »Mäster Olof» med de Wahl, Emil Hillberg och

Gerda Lundeqvist samt Ibsens »Kungsämnena» med Hillberg, de Wahl och Svennberg i de manliga huvudrollerna kunde gott betecknas som mönsterföreställningar. Den av alla efterlängtade och av pressen ivrigt efterlysta tävlingsscenen hade blivit verklighet. »Idka blint som den ortordoxa katoliken hyllar dogmen om den obedäckade avlelsen, lika blint hade stockholmarna levat, vegeterat och dött i trosvissheten om att det förbleve omöjligt få se en finare dramatisk konst än den på Dramaten.» Nu var konkurrenten där. Dåsigheten och slentrianen måste få ett slut, ty det gällde en kamp för livet.

*

Lisa GottSchalk.Meningarna tyckas fortfarande vara delade, om vilken konstitution, som är lyckligast för ett land. Men att rådsrepubliken är en olämplig regeringsform för teater torde i varje fall vara axiomatiskt. De intriger och inre slitningar, som ideligen störde arbetsfriden vid den av associationen ledda K. Dramatiska Teatern, tala sitt mer än tydliga språk. Där fanns en engagemangskommitté — Fredriksson, Personne, Bæckstrom, m. fl. -— men maktens sötma uppdelades mellan Fredriksson och associationens sekreterare Os'sian Hamrin, vilka två allhärskare å sin sida leddes av — i många fall särdeles förtjusande — sidoinflytelser. Det kunde varit »upplyst despoti», men därav vart intet. Frippe var upplyst, men allt annat än despot, Hamrin däremot hade nog despotiska tendenser men var i stället kanske ej tillräckligt upplyst.

Våren 1891 gjorde teatern en kännbar förlust, i det fru Hartman hux flux lämnade associationen och begav sig av på en studieresa till Paris. Vem skulle nu uppbära hennes mantel? Det blev ett rivande och slitande i den stackars manteln, men ingen undfick tillfredsställelsen att bära upp plagget i sin helhet, utan var och en av damerna Fina Sandell, Karin Svanström, Amanda Janson, Helga Rundberg och Constance Behrens fingo nöja sig med var sin liten flik därav.

Redan året därpå återkom fru Hartman, men denna gången som fransk skådespelerska engagerad vid Coquelins skandinaviska turné. Madame Ellen Hartman uppträdde på Operan i »Fa mégére apprivoisée» (== Så tuktas en argbigga») och presterade det, om intensivt arbete vittnande, konst-stycket att med oklanderlig prononciation på ett främmande språk spela en stor huvudroll i ett Shake-spearestycke på vers. Hon mottogs med stormande jubel, och man får förlåta publiken om den denna afton helt och hållet glömde bort Coquelin-Petruchio.

Nästa säsong gjorde fru Hartman sin réentré vid den scen där hon vunnit så många segrar. Det skedde som gäst i Froufrous roll. Premiärkvällen rådde en stark spänning och nervositet på båda sidor om rampen. Hur skulle återseendet mellan teaterns stampublik och dess forna favorit gestalta sig? Styckets första scener mottogos med distrait likgiltighet. Publiken hade annat att tänka på. Men så gör Froufrou sin entré på scenen och säger sin första replik: »Ja, här har ni mig igen», för tillfället kryddad med ett litet menande och humoristiskt ögonkast åt publiken. Då brast det löst en applådstorm, som bör ha smakat den återvändande divan lika gott som den förlorade sonens berömda gödkalvstek. I ett nu, var allt gammalt groll glömt och den omtvistade manteln återtog sin rätta plats på de charmanta axlar, dit den hörde.

Men de som hade svårt att glömma det voro asso-ciationsmedlemmarna. Särskilt kunde de kvinnliga kamraterna ej förlåta fru Ellen, att hon återigen skulle få de bästa rollerna.

1893 uppfördes på Vaudeville-teatern i Paris »Madame Sans-Géne» med Réjane i titelrollen. Ekot av den stora framgången nådde även vårt i besvärande närhet av polcirkeln belägna land. Den franska agenten, fru Bertha Straube erbjöd Dramaten att få köpa pjäsen för 500 francs och Fredriksson skrev då till fru Hartman, som ännu vis-tades i Paris, för att höra hennes omdöme. Hon svarade och avrådde.

Stycket var alldeles för franskt för våra förhållanden. Efter sitt réenga-gerande i Stockholm tycktes dock konstnärinnan ha ändrat mening, ty nu ville hon »förfärligt gärna» spela Madamen. Pjäsen inköptes, men betingade nu ett pris av 1100 francs.

Den påkostades en lysande uppsättning med tidstrogna kostymer och uniformer, och Haga lustslotts skatter av äkta gobeliner och stilfulla empiremöbler ställdes till teaterns förfogande. Samtliga roller lågo i de bästa händer. Tvätter-skan-hertiginnan blev den mest strålande juvelen i det diadem av rollgestalter varmed fru Hartman

smyckat sitt konstnärskap. Bror Olsson levde så in i sin roll som Napoleon, att han ännu i dag när han blir riktigt i tagen av gammal vana drar fram luggen i pannan. Fredriksson var på sin mammas gata som den intrigerande polisministern Fouché, Personne var ståtlig som den hederlige Lefebre och till och med smårollerna hade anförtrotts åt så utmärkta artister som fruarna Fahlman och Rundberg samt herrar Palme och Bæckstrom. En av de kvickaste replikerna i stycket är, när her-tiginnan får veta att Fouché blivit upphöjd till hertig d’Otrante och hon kallar honom: hertig: »d’Otrente-et-quarante».

Släkten d’Otrante hade invandrat till Sverige, sedan Svenska folket valt marskalk Bernadotte till Sveriges kronprins. En av den berömde polisministerns ättlingar i rätt nedstigande led uttryckte för Frippe sitt misshag med den respektlösa repliken, och efter premiären ströks den. Skada, ty förutom sin kvickhet hade repliken den fördelen att den var byggd på en anekdot med verklig historisk bakgrund. Eljest torde nog det strängt historiska vara den svagaste punkten i Sardous populära publick-stycke.

Efter sju veckors utsålda hus insjuknade fru Hartman, och då stod teatern där utan någon fär-digrepeterad pjäs. Man hade visserligen då och då kostat på sig en repetition på ett svenskt original: Michaelsons »Unge greven» men även i detta stycke hade fru Hartman en roll. Medan teatern upplevde en försakelsevecka med hoprafsad repertoar och tomma salonger forcerades arbetet. Fröken Karin Svanström fick overtag'a fru Hartmans roll, och »Unge greven» gjorde lycka främst tack vare Lina Sandells återgivande av den enkom för henne skrivna titelrollen. Fru Hartman anmälde sig nu åter frisk. Då författaren märkte att hans stycke skulle få stryka på foten för »M :me Sans-Géne» och en principiell meningsskiljaktighet uppstått vis-å-vis författaretantiemerna, förbjöd Michaelson efter fem representationer styckets vidare uppförande, något som gav anledning till åtskilligt prat och tissel-tassel.Ellen Haiiman i »Madame Sans-Gene».

Detta författaren Knut Michaelsons kategoriska förbud för Dramatiska Teatern att vidare uppföra hans skådespel »Unge greven», som spelades med. goda recetter och vunnit framgång hos publiken samt erkännande av kritiken artade sig till en »cause célébre», som livligt diskuterades i pressen. Signaturen »Gasparone» (= Erik Thyselius) gav till och med ut en hel broschyr i det riksviktiga ämnet. Den allmänna opinionen tog ej den officiella anledningen — författaretantiemerna — för kontant utan vädrade bakom det hela en viss konkur-rentavundsjuka mellan tvenne av teaterns uppburna kvinnliga koryféer. Men då en teatern närstående person i ett större sällskap lät undfalla sig det oförsiktiga yttrandet, att Michaelson aldrig lyft något honorar för sina pjäser, men fått dem antagna vid splendidida champagnesupéer, fick den uppfinningsrika skvallerbyttan mottaga följande skrivelse från författaren:

»Tillåt mig på förekommen anledning lämna följande upplysningar: De till mig av Dramatiska Teatern under de sista åren utbetalade författareandelarna hava utgjort kr. 5,915:71 utom de för 'Unge greven’ ej lyftade. Efter premiärerna hava verkligen supéer förekommit med teaterns direktör som ärad gäst, varvid jag haft nöjet mottaga hans tack såväl för maten som för de 75,764 kr. 50 öre vilka mina stycken på senare tider inbragt åt hans teater.»

Trots alla kulissintriger fortsatte emellertid »M :me Sans-Géne» att dra fulla hus. Societärernas kassor fylldes och säsongen avslutades (berättar Frippe) under strålande gott humör: »I sommarkan vi fara till Paris hela församlingen», sade Palme. »Och jag kan få köpa den dår hatten, som jag gått och tittat på i ett par veckor», tyckte Ellen Hartman.

*

Vid ett associationssammanträde den 2 maj 1895 föreslog Fredriksson på engagemangskom-mitténs vägnar, att fru Hartman åter skulle bli medlem av associationen.

Efter ett minst sagt livligt meningsutbyte varunder oppositionen yrkade avslag på formella skäl utföll Omröstningen sa: att Thekla Ahlandcr den enda som majoriteten med 9 röster v fruktade fru Hartmans kon-

(varav 5 kvinnliga) sade

nej till det Fredrikssonska förslaget som blott samlat 6 röster (därav endast en kvinnlig, fröken Åhlan-ders). Engagemangskommittén förklarade då i vredesmod, att den ämnade utträda ur associationen, varpå

sammanträdet avbröts utan tillvaratagande av de parlamentariska formerna. Åtta av associa-tionsmedlemmarna tillhörande oppositionen begärde utlysande av ett nytt sammanträde men förgäves. De utlyste själva ett sammanträde till vilket dock Fredriksson och engagemangskommitténs medlemmar ej infunno sig. Genom notarius publicus tillfrå-gades den strejkande kommittén, om den fasthöll vid sin avsikt att utgå ur associationen? Intet svar. Efter ett par veckors tystnad tillställde Fredriksson genom teaterns kansli var och en av oppositionens medlemmar ett ultimatum. För att någon som helst underhandling skulle komma till stånd uppställdes villkoret att fru Filen Hartman nästa spelår skulle antagas till associationsmedlem. Därefter framlades ett omorganisationsförslag, som berövade de kvinnliga associationsmedlemmarna deras rösträtt. Man var dock nog chevaleresk att låta dem dela det ekonomiska ansvaret med herrarna. Svaret på detta ultimatum blev att majoriteten avsatte Fredriksson. Man gav honom ett par dagars frist om han önskade genom en frivillig abdikation bevara skenet. Avsättningen meddelades honom genom följande protokollsutdrag :

Protokoll, hållet vid sammanträde med medlemmarna i Kungl. Dram. Teaterns association den 21 maj 1895.

Närvarande: hrr Palme, Örtengren, Hartman, Skånberg, fruar Fahlman, Sandell, Hoving, frkn. Klefberg och Bäckström.

§2-

Associationen, som icke kunnat undgå att bemärka: att sedan längre tid tillbaka teaterns angelägenheter av dess styresman handhafts på ett i många avseenden otillfredsställande sätt;

att exempelvis repertoaren ofta nog icke svarat emot de anspråk, som rätteligen böra ställas på en Kungl. teater; att arbetet vid inövningen av pjäser bedrivits i högsta mått slappt och planlöst, så att den härvidlag oundgängliga disciplinen bland sujetterna, i ej ringa mån genom direktörens eget föredöme, förslappats eller rent av försvunnit;att hela arbetsbördan lagts på några få axlar, ett förhållande, som å ena sidan verkat- överansträngande hos de få, å andra sidan hos övriga artister förslöat intresset för teaterns verksamhet. — — —

Associationen funnit sig nödsakad att härmed förklara, det teaterns direktör hr Gustaf Fredriksson fr. o. m. 1 juli detta år är från den honom anförtrodda direktörsbefatt-ningen skild.

In fidem E. Lidforss.

Anmodad protokollsförare.

De två dagars frist som Fredriksson fått, använde han på ett genialt sätt. Han uppvaktade finansministern, som ej hade en aning om vad som förekommit. Frippe aktade sig också noga att sätta honom in i situationen utan nöjde sig i stället med att få i sin hand, och skrivet i sitt eget namn, hyreskontraktet rörande teatern för nästa spelår. En egendomlig situation inträffade nu. Oppositionen disponerade artister men ingen lokal, Fredriksson däremot lokalen, men inga artister.

I sin nöd vände sig nu båda parterna, både lojala rojalister och ursinniga kommunister till H. Maj :t Konungen vilken tillrådde försoning under framhållande att Dramaten beredde högstdensamme minst lika stora bekymmer som brödrariket Norge. Det fanns intet annat att göra än följa det välvisa rådet. Man kom överens om en kompromiss på basis av status quo. Fru Hartman blev engagerad men ej »sociétaire» och det Fredrikssonska avsätt-ningsdekretet togs tillbaka med 7 röster mot 6 blanka sedlar.

Revolutionsdramat hade förvandlats till en borgerlig komedi där huvudvikten, liksom i de amerikanska filmkomedierna, lagts på »ett lyckligt slut».Nordqvist störtas. En debut. Samhällsvådliga konstverk.

Operaverksamheten hade legat nere under en månads tid på grund av flyttningen. Man kunde ju tänkt sig att denna tid skulle använts till instuderande av någon ny opera för att kunna börja i den provisoriska bostaden med pomp och ståt. Nej då, den allt annat än högtidliga invigningen celebrerades Annandag Jul 1891 med en matiné, då »Värmlänningarne» gavs för klent besatt salong. På kvällen gav man »Wilhelm Tell», varom intet ont är att säga, men nog kunde man begära lite mer fantasi och uppfinningsrikedom, när det gällde att övertyga allmänheten om att Den Stora Konsten under en tidpunkt av sju och ett halvt år skulle vara till finnandes å

Blasieholmen.

För att nedtysta en ganska högröstad oppositions-klick hade Nordqvist engagerat Andreas Hallén som kapellmästare. Han visade sig vara — som man ju redan visste — en framstående och kunnig musiker men utan den smidighet och praktiska anpassningsförmåga som kräves av en teaterkapell-Gamla operasalongen under husets rivning.

mästare. Både Nordqvist och Henneberg, som passerat graderna och inandats den härliga teaterluften sedan barnaåren, voro däremot specialister på att lätt och ledigt lotsa den musikaliska farkosten genom alla de blindskär och övriga faror, som solister, kör och orkester, oftare än någon anar, erbjuda den djärve seglaren.

Då dessa betingelser saknas, kan det ibland gå som vid en Lohengrin-föreställning då M :me Melba sjöng Elsas parti. I första aktens bön förekommer ett ställe då solisterna sjunga en god stund utan orkester ackompanjemang. Sångarna höjde sig något, varför kapellmästaren med vänstra tummen började peka uppåt, därmed antagligen menande:»Ni sjunger för högt.» Enligt vedertaget bruk betyder en sådan gest: »högre, högre!» Hela ensemblen, med Melba i täten, började nu så småningom att stiga medan kapellmästaren allt ivrigare pekade med tummen uppåt. När så orkestern äntligen satte in blev det en öronbedövande kakofoni. Mer än en halv ton skilde sångare och orkester åt.

Hallén anslöt sig nästan omedelbart till det oppositionsparti som, med Rundberg i spetsen, absolut ville ha bort Nordqvist. Missnöjet med regimen växte dag för dag. Personalen fick vidkännas stora avdrag på lönerna på grund av ebb i kassan och utsattes dessutom för smärre trakasserier, t. ex. pliktfällning för bristande memorering.

Strindberg säger i »Fordringsägare»: »Låt bli att gå och såra andras egenkärlek. Det är det sårbaraste man har.» Det rådet följde inte Nordqvist alls. Tvärtom. Han fann ett nöje i att reducera operafolkets naiva självöver skattning till rimliga proportioner. Följande lilla dialog lär vara autentisk.

Operasångare G.: »Jag skulle vilja sjunga 'Wilhelm Tell’.»

Nordqvist: »Varför det?»

G.: »Jo, jag kan partiet.»

N.: »Det kan jag med, men det låter för dj—ligt.»

Även följande historia berättas med anspråk på tillförlitlighet: En ung särdeles välfödd och över-gödd tenor med punschmage, dubbelhaka och runda kinder som en av Rafaels trumpetblåsande änglar anhöll hos Nordqvist om tillstånd att få debutera. Hans lärare, Rundberg, rekommenderade debutanten till det bästa. Nordqvist mönstrade den unge mannen från topp till tå och dekreterade:»Herrn ä’ för tjock!»

»Ja, men jag kan snöra mig», försökte det arma offret försvara sig med, varpa Nordqvist replikerade :

»Ja, men herrn kan ta mig f-n inte snöra ansiktet.»

En operasångare, som gärna ville briljera med sina kunskaper i harmonilära, hade vid en repetition svårt att få fatt i den rätta tonen. Nordqvist tog om och om igen för att riktigt inpränta intervallen i hans musikaliska ingenium. »Jag förstår», sade sångaren, »jag skall gå ner en liten ters.» (I

verkligheten var det

en

överstigande

sekund.)

»Tala inte om terser», gnällde Nordqvist, »det känner herrarna bara till vid smörgåsbordet!»

Däremot kan jag ej garantera för sanningsenligheten av den mycket omtalade och av Nordqvist lancerade historien, att »Lunkan» med sin »specifika» vikt av dryga 160 kilo, hos honom anhål-ht att få sjunga »Don

Juans» parti.

Under sommarmånaderna ledo Operans mindre löntagare verklig nöd, förorsakad av de kraftiga avdragen. Situationen var synnerligen lämplig för åstadkommandet av en kupp.

Filharmoniska sällskapets ordförande, kam- , • „

. , , „ , Overintenacntcn Axel Buren.

marherre Axel Buren k. Teaterns chef 1892—1907.fick nästan dagligen, kl. 10 om morgnarna, mottaga besök å sitt ämbetsrum i Kungl. Slottet av fron-dörernas huvudmän. När personalen samlades i augusti var jordmånen väl förberedd och revolutionens organisatoriska detaljer i största hemlighet klarlagda.

Det historiska förloppet av denna beryktade statskupp i Operans oroliga rike var följande: Nordqvist hade sammankallat solistpersonalen och framlade ett förslag att operaverksamheten skulle bedrivas för de högst avlönade solisternas räkning. Själv skulle han kvarstå som chef med orubbad myndighet och bibehållen lön. De små löntagarnas avlöningar skulle utgå med förmånsrätt. (För att försäkra sig om Lunkans bistånd hade han privat lovat denne att Neruda skulle bli kapellmästare i stället för Hallén.) Rundberg-begärde nu ordet och kritiserade i skarp och upprörd ton föregående spelårs skötsel. Diskussionen blev livlig, den började småningom urarta och övergå till personliga förebråelser och obehärskade invektiv. Det beslöts att personalen skulle taga förslaget i övervägande och längre fram svara därpå. När sammanträdet var slut sade Rundberg till kamraterna: »Kom så gå vi ned på ’Du Nord’ och resonera lite.» Varpå hela sällskapet under livligt gestikulerande tågade i väg till smårummen på »Du Nord». Där satt en jurist — hovrättsnotarien Alfred Valentin — och väntade på dem. Valentin, som av Rundberg förespeglats sekreterarebefattningen vid Operan, framlade följande skrivelse till undertecknande:»Vi undertecknade förbinda oss härmed på heder och tro att icke under tiden från närvarande stund intill den 1 juli 1896, ifall hr Conrad Nord-qvist i någon egenskap är anställd vid Operan här-städes, där taga engagemang, vare sig för längre eller kortare tid; och förklara vi tillika, var och en, oss pliktige att för överträdelse av denna förbindelse utgiva ett vite av två tusen kronor som tillfalla de övriga till lika fördelning; och medgiva vi, att vitet får av vår avlöning vid Operan uttagas.

Stockholm den 24 augusti 1892.

Skrivelsen undertecknades av sjutton solister, men i rättvisans intresse må dock antecknas, att flera av dem först efter energiska påtryckningar och nödtorftigt maskerade hotelser kunde förmås underteckna den, därvid antagligen tänkande på biskop Brask och hans förbehåll: »Härtill är jag nödd och tvungen.»

Hiknande skrivelser undertecknades även av kör och premiärdansöser.

Men dessa kategoriers brytande av »heder och tro» ansågs ej påfordra högre vite än 500 kr.

Det länder hovkapellet till stor heder att det, trots ivriga uppmaningar, vägrade underteckna en liknande skrivelse, ty om ock Nordqvist ej var idealet för en operachef, så var han dock en utmärkt dirigent, som hittade till rätta i orkesterteknikens labyrint och som suveränt behärskade de mest skilda stilarter. Han borde naturligtvis fått behålla sin plats som kapellmästare vid vår främsta musikaliska konstanstalt, till vilken han var självskriven. Menså är det alltid här i världen. När motgångarna börja, blir man övergiven av sina trogna anhängare. Så har det gått med Julius Cæsar, Napoleon och häradshövding Riben och så kommer det att gå med Mussolini, Poincaré och Kalle Kilbom.

Om det var oväder inom Operans murar, sä var det så mycket vackrare väder med solsken och värme i Stockholms skärgård. De flesta operasångarna foro ut till sina sommarnöjen för att vila på sina färska revolutionära lagrar. Men Rundberg stannade kvar i staden. När de sammansvurne återvände till staden, var allt klart. Regeringen hade utsett kammarherre Burén till operachef, allden-stund han på grund av sina förbindelser med det lotter i jobbande teaterkonsortiet, kunde utlova de innestående lönernas utbetalande.

En svårighet återstod ännu: Nordqvists kontrakt med regeringen gällde ännu tre år. Han soulage-rades emellertid med 3,000 kr. om året och den förnämliga titeln: förste hovkapellmästare. Vid ett tillfälligt sammanträffande

frågade jag honom, varför han så lättvindigt funnit sig i ett så upprörande brutalt övergrepp? Han svarade, med skalken i ögonvrån: »Kära bror, jag har samlat en liten slant, jag har min pension från regementet, jag är organist i Storkyrkan och lärare vid Musikaliska Akademien. Nu har jag dessutom fått 3,000 om året för att jag skall slippa förarga mig gul och grön morgon, middag och kväll. Förresten kommer dom snart tillbaka.»

Om den förhastade och oförsiktiga bojkottförklaringen mot Nordqvist kan man använda de ordsom fälldes om hertigen av Enghiens arkebusering: »Det var värre än ett brott, det var en dumhet.»

»Rirtli-edens» upphovsmän fingo ej något medhåll av den allmänna opinionen. Man skrattade åt försöket att värdesätta »heder och tro» i penningar och åt det naiva påhittet att taxera solisternas heder fyra gånger högre än koristernas.

De dröjde inte så länge heller innan Nordqvist skulle få sin upprättelse. Redan 1893, då teaterkonsortiet behövde upplägga ett nytt obligationslån på tre miljoner kronor, begärde finansministern v. Essen att operapersonalen skulle annullera det komprometterande papperet. Många röster höjdes för tillmötesgående, men Rundberg — som hade papperet i förvar — vägrade utlämna det och hotade att inkassera de 2,000 kronorna pr man. Men efter ett sammanträde med dåvarande statsminister Boström •— då denne lär kommit med ord och inga visor — blevo ulvarna milda som små lamm och under so-lenna former blev papperet sönderrivet och de revolutionerande operaartisterna befriade från sina, åtminstone ekonomiska, förbindelser. Men det pikanta i hela denna historia är, att det papper som sönderrevs var en vidimerad kopia. Originalet har jag så sent som år 1900 sett med egna ögon. Rundberg visade mig det och tillkännagav sin avsikt att sätta det inom glas och ram såsom ett bestående minnesmärke över människosläktets i allmänhet och teaterfolks i synnerhet vankelmod.

Veckorna före Burens övertagande av chefsska-pet kunde några operaföreställningar ej givas på grund av de kaotiska förhållanden som rådde. Första representationen som annonserades under dennya regimen — »Figaros bröllop» — fick inställas med anledning av sjukdomsfall. Flera tidningar gåvo offentlighet åt ett rykte, att artisterna sins emellan dragit lott, om vem som skulle sjukanmäla sig och att det nyckfulla ödet bestämt, att herr Johansson (Figaro) skulle vara den, som för tillfället skulle vara »indisponerad». Huruvida det låg någon sanning i detta påstående, har jag ej lyckats kontrollera.

Dagen därpå gav man »Wilhelm Tell» och vid detta tillfälle lära de i operan förekommande revo-lutionsscenerna och framförallt den berömda sam-mansvärjningstrion sjungits »con amore».

Liksom de flesta operachefer fick Burén att börja med ett mycket sympatiskt odh förhoppningsfullt mottagande av publik, press och personal. En tidning skrev att »nu hade äntligen Operan fått en gentleman som chef».

Ja visst bör en operachef, liksom varje person i ledande ställning, vara en gentleman, men det finnes tillfällen då gentlemannaskapet är till hinders, t. ex. då det gäller att säga ett bestämt nej till en uppburen artists mer eller mindre hysteriska nycker.

För att rekrytera personalen och bereda det vilda sångarhavet nya tillflöden experimenterades med en uppsjö av debutanter. En debut — i sig själv föga uppseendeväckande — gav anledning till mycket prat. Fröken Signe Wolter, en ung dam med särdeles parant yttre och ganska god sångröst hade fått löfte om debut som Fredrik i »Mignon». Hennes mamma, änka efter en hovkapellist, tänkte i all sin välmening att en liten middag för repertoarkommitténs medlemmar några dagar före debuten ejkunde skada. Till middagen, som avåts på enskilt rum å Hamburger Börs, hade även ett par inflytelserika musikreferenter inbjudits.

Men »Jörgen», som i sin Figaro varje vecka serverade »matsedlar för det finare köket», hade fått nys om tillställningen och tog sig för att under rubriken: »Middag olovandes given av en Trumpetare-änka med färsk debutant-dotter» kritisera valet av rätter och viner. Rödvin till hummer och champagne till glacen — »Barbariskt, satkärring-artat!» Det champagnemärke som serverades var ej Louis Roederer utan den betydligt billigare Theophile Roederer. »Intet käringfusk med vinerna!» Matsedeln genomgicks i detalj och så kom anmärkningarna: »Var är osten, mamma Wolter?» »Var funnos de finare grönrätterna, trumpetarmutter ?» Allmänheten som fått en liten inblick i, hur det går till vid s. k. korruptionsmiddagar, hade roligt och -skrattade åt

den elaka men kvicka artikeln.

Flera år efteråt kunde det hända, då man var bjuden på någon festmiddag som saknade den personlighetens prägel och den kärleksfulla omvårdnad utan vilken även den dyrbaraste måltid endast gör intryck av utfodring, att ens närmaste granne viskade: »Var äro de finare grönrätterna, trumpetarmutter ?»

Samtidigt med Nordqvist avlägsnades också Cronhanm från sekreterareposten. Han soulagera-des med titeln hovkamrer. Till hans efterträdare utsågs hr L. Em. Nilsson vilken innehaft dylik befattning vid Stora Teatern i Göteborg. Han var kanske ej tillräckligt bevandrad i musikaliska ter-mer och uttryckssätt för att vara platsen fullt vuxen. Efter en kort tid slutade han och gdck till Ranft. En av de sista spikarna i hans likkista var, när han lämnade tidningarna en notis av följande lydelse: »I morgon gives 'Den hörstumma från Portier.»*

Emellertid artade sig det hela rätt bra.

Josephson avgick av hälsoskäl från regissörs-befattningen vilken övertogs av Rundberg, som satte i gång arbetet med okuvlig energi. Under tiden arbetades på det nya operahuset, där man hoppades att konsten skulle få en fridsam och från alla ekonomiska bekymmer befriad tillvaro.

Tre år före det nya operahusets invigning var man redan färdig med Operakällaren, till stor glädje för stockholmarna, som kände sig litet hemlösa och bortkomna utan sitt kära »Opris». Men »hast du mir gesehen», även den hemtrevliga och eleganta lokalen skulle ställa till ett herrans rabalder. Det var Oscar Björcks väggmålningar som var tvistefröet. I Andra kammaren blev finansministern interpellerad av lektor P. P. Waldenström vilken »överraskats av att finna den stora matsalen dekorerad med målningar av för den sedliga känslan i hög" grad sårande beskaffenhet. Så har man t. ex. dekorerat ena kortsidan av salen med en grupp nakna, badande kvinnor, vilka från ett bakhåll beskådas av ett par män med blickar, vilka jag icke vill eller kan här tolka. Herrarna hava kanske icke sett dessa

* Senare tiders historiska forskning har ådagalagt att denna travestering (med sin »lavede» variant: »Den dövstumma från Porto-Rico») var beroende på ett tryckfel och ej på ett skrivfel. Man får alltså vara tacksam mot den sättare i St. D. som berett samtida skämttidningar, nutida memoarförfattare och den kritiska eftervärlden ett oskyldigt glädj eämne.Målningar i OpcrakäUarcn.bilder? Men när man ser en bockfotad satyr naken anfalla en naken kvinna för att tillröva sig en kyss av henne, vad intryck skall det göra? Vad är meningen med den bilden? Vad är det av konstnären tänkta slutet på en scen, som börjar på detta sätt? Eller när man på en annan bild ser Bacchus halvfull, sittande på en åsna, stödd på ömse sidor av nakna kvinnor — kvinnor nakna såsom han själv — kvinnor, om vilkas sedliga värde deras blickar allt för tydligt tala, för att det skulle behövas någon särskild förklaring däröver?»

Dagen efter interpellationen besökte finansministern, sedermera riksmarskalken, v. Essen den ännu ofärdiga lokalen för att besiktiga de samhällsfarliga målningarna. Då han vid åsynen av målningarna ej kände någon sedlig indignation, återkom han för säkerhets skull längre fram på dagen i sällskap med sin dotter. Den charmanta damen betraktade med lugna blickar de farliga konstverken och syntes ej på minsta sätt upprörd. Med tydlig sinnesro och ett småleende på läpparna avlägsnade sig så den gamle aristokratiske hedersmannen, vänligt nickande åt herrarna Steinwall vilka med klappande hjärtan följt inspektionen.

Kung Oscar var också inne och bekikade de i vassen badande nymferna, men majestätet endast småskrattade och sade till sin uppvaktning: »Man kunde möjligtvis be Björcken låta vassen växa lite' till.» När äntligen lokalen öppnades för allmänheten blev det en formlig folkvandring, mest äldre, sedligt tänkande damer, vilka med kikare och lorgnetter noga nagelforo konstverkens alla detaljer. Vid en lunch var tillströmningen av nyfikna så stor,att det nära på blev stopp i serveringen, varför min gamle vän vaktmästaren nr 1 Pettersson tillät sig yttra högt till de mest påträngande hyenorna: »Damerna ha visst gått fel, Nationalmuseum ligger på andra sidan.»

Men nu för tiden, när den filosofiske stockholmaren äter sin delikata morkulla och dricker sitt väl tempererade chateau-vin, betraktar han i lugn och ro faunen utan att anstränga sin hjärna med onödiga bekymmer över »hur slutet skall bli på en scen som börjar på detta sätt».Skarp konkurrens. Genealogi. Stora operaskandalen.

Dramaten och Vasan fortforo att konkurrera på skarpen. Samtidigt som den förstnämnda teatern gav »Hamlet», där August Lindbergs framställning av titelrollen, enligt Nordensvan, numera var fri från alla bizarrerier och allt effektsökeri, gav den senare »Mäster Olof» där, enligt samma källa, titelrollen med hänförelse tolkades av Anders de Wahl. När Ibsen fyllde 70 år gav operan två akter ur »Brand», Dramaten »Fru Inger till Östråt» och privatscenen »Kungsämnena». Ibsen själv satt i Vasateaterns avantscen mellan fru Ranft och fru Geijerstam och gav oförbehållsamt sitt erkännande åt Hillbergs och de Wahls tolkning av huvudrollerna. Dramaten hade stora publikframgångar med t. ex. »Damernas vän» — där man fick se Frippe lösa den för honom ganska ovanliga uppgiften som passionerad och hänsynslös kvinnoförförare — »Blommor i drivbänk», »7 flickor i uniform» och »Gurli», i vilka stycken fru Hartman åter lade publiken för sina små fötter. Som Agapetus i »Herr Dardanell» fick man till och med höra henne sjunga,vilket hon gjorde på ett sä förtjusande och humoristiskt sätt, att Ranft undrade om ej här fanns stoff till en blivande operettprimadonna. I »Gurli» hade även Personne en av sina bästa roller och Oscar Bæckstrom väckte ohejdad munterhet i en komisk roll, fast han iick dela äran med sin intelligenta tax »Turman», som visade avgjord scenvana och teaterbegåvning.

Turman, som fått sitt namn efter »Husses» favoritroll i Björnsons »Geografi och kärlek», blev snart icke allenast publikfavorit utan även en av alla teaterns artister värderad och omhuldad kamrat. Då »Gurli» gått 100 gånger ville artisterna skramla ihop till en guldmedalj, att i halsbandet bäras, åt sin fyrbenta kollega. Men på Bseckströms begäran skänktes pengarna i stället till Turmans ålderstigna, trogna vårdarinna. Turman själv fick nöja sig med en broderad sidenkudde stoppad med ejderdun. När så Stockholms mest populära tax, mätt av år och ära, vid 14 års ålder lämnade detta jordiska, hedrades han med en dödsruna i D. N., författad av självaste Pelle Staaff, vari framhölls att den dramatiska konsten lidit en oersättlig förlust genom Turmans frånfälle.

*

Bæckstrom med taxen »Turman».Albert Ranf t och Victor Lundberg.

Vasateaterns succéser voro bl. a. »Tanquerays andra hustru», vari Julia Håkansson och Tore Svennberg »presterade ett fulländat komedispel», »Kung Midas», »John Gabriel Borkman» och »Per Olsson och hans kärring». Dels på Vasan, dels på Djurgårdsteatern introducerades en ny genre: de från Palais Royal införskrivna, smått skabrösa men överdådigt roliga, farserna »Spökhotellet», »Fer-nands giftermål» och »Fruar på krigsstråt». Det fattades ej varnande röster, vilka förespådde opposition, skandal och t. o. m. myndigheternas ingripande. Men under teaterchefens egen regi och tem-peramentsfulla instruktion framfördes dessa franska farser i ett så svindlande tempo och med så gott humör, att den torraste och buttraste tungus måste bli avväpnad.Jo jo, elt gott skratt förlänger både munnen och livet. Men trots de fulla husen och de dånande skrattsalvorna måste man ju för skam skull visa lite »sittliche entriistung». En fransk tvåmanssäng på scenen var ju i högsta grad »shocking» och de unga flickornas dygd utsattes för allvarliga faror vid åsynen av Victor Lundberg i kalsonger.

*

Tack vare musiken var det dock ej många som observerade att även i »Valkyrian», varmed början gjordes 1895, för att införliva Wagners tetralogi med Operans repertoar, förekomma moment ej fullt lämpliga för nattvardsungdom. Där händer nämligen att fru Hunding bedrar sin man med sin egen tvillingbroder. Frukten av denna olovliga förbindelse blev sedermera den världsstormande Siegfried, vilken givit anledning till högst egendomliga släktskapsförhållanden i hela »Ringen». Wotan är far till tvillingparet (modern okänd) och även till Brunhilde (Erda var modern).

Mina genealogiska forskningar i Wagners partitur ha givit följande överraskande resultat.

Siegmund är både pappa, morbror och svåger till Siegfried och bror och svärfar till Briinhilde, Sieg-linde är mamma, faster och svägerska till Siegfried och syster och svärmor till Briinhilde, Wotan är farfar, morfar och svärfar till Siegfried, som har lyckan äga en hustru, Briinhilde, som samtidigt är hans faster och moster. Undra på att det hela slutar med »Ragnarök». Jag är glad att Siegfrieds och Briinhildes äktenskap mig veterligt var barnlöst,eljest hade mina genealogiska kunskaper ej räckt till, och jag blivit tvungen överlämna åt

Personhistoriska samfundet att lösa de invecklade problemen.

En tid av närmare 20 år låg emellan »Ringens» urpremiär i Bayreuth och »Valkyrians» första uppförande i Stockholm. I betraktande av de stora svårigheter, som verket innehåller i både musikaliskt och sceniskt avseende, måste utförandet betraktas som relativt gott. Hovkapellisterna påstå att Hallén hade ej mindre än 64 orkesterrepetitioner. Vare härmed hur som helst, resultatet blev i alla fall tillfredsställande, och många anti-wagnerianer tvingades erkänna, att detta dock var något annat än Meyerbeers braskande operafinaler.

Ide första åren under Burens »gentlemannaregim» var det, stort sett, endast frid och fröjd inom den krångliga inrättningen, ty den lilla schism som inträdde, då direktör och regissör ville tvinga Öd-mann att raka bort sina mustascher kan endast betraktas ur humoristisk synpunkt. Man skulle ge Saint-Saéns’ lilla opera »Fryne», vari vår frejdade operettprimadonna Anna Norrie skulle beredas tillfälle pröva sina krafter som operasångerska. Operans handling tilldrager sig i det antika Grekland och hela styckets framgång beror på att över det hela vilar en ren och oförfalskad klassisk stil. Ödmann skulle föreställa en grekisk yngling. Generalrepetitionen kom och Ö. gör sin entré klädd i kött-färgade silkestrikåer och en liten nätt och kokett grekisk kolt; han var skär- och vitsminkad och hade — o fasa — bibehållit sina soignerade svenska löjt-nantsmustascher.Följande dialog växlades mellan parkett och scen:

Rundberg: »Du tänker väl inte gå in så där på kvällen ?»

Ödmann: »Jo, det tänker jag visst det.»

Rundberg: »Men snälla vän, d’ä omöjligt, det går inte.»

Ödmann: »Jag ska' visa dej att det går, jag.»

Man försökte med övertalningar; det hjälpte ej. Man hotade med reglementet; det endast förvärrade saken. Den bortskämde tenoren uppvaktades i sin klädloge av en deputation bestående av själva operachefen, åtföljd av regissör, kapellmästare och kamrerare, vilka i bevekande ordalag bönföllo om mustaschernas offrande på konstens heliga altare. Det hjälpte ej heller. Allt var förgäves. Vid premiären sutto de olycksaliga mustascherna kvar, vilket visserligen renderade »den gudomlige» några spydiga anmärkningar i recensionerna, men den manliga äran var räddad och de trogna beundrarinnorna kunde glädja sig åt att deras Apollo fortfarande hade kvar sina »söta» mustascher; den sanna manlighetens symbol.

Gästspelen och debuterna fortforo. Två barytonister, den ene löjtnant, den andre affärsman, debuterade samtidigt. Löjtnanten fortsatte sin sångar-bana men affärsmannen återgick snart till näringarna. Ingen av dem torde haft skäl ångra val av levnadskall. Den ene är nu ägare och chef för det storartade affärshuset »Sidenhuset», den andre var — John Forsell. Det var som Figaro i »Barberaren» som den blivande hovsångaren och operachefen för första gången beträdde konstens törnbeströdda rutschbana. Pressens omdömen voro i allmänhetsympatiska. Man erkänner den vackra rösten ocli den för en debutant högt utvecklade sångkonsten men anmärker på den »ledlösa och insjunkna hållningen», vilket förefaller egendomligt, dä man av militärrullan kan se att löjtnant Forsell genomgått tvåårig gymna-stikdirektörskurs vid Gymnastiska Centralinstitutet. Märket »Volon-taire» ordinerar att löjtnanten och hela Upplands regemente bör marschera upp till fröken Signe Hebbe, 24 Sturegatan, 4 tr., för att ryckas upp.

Matilda Jungstedt, som ett par år varit engagerad vid Aug. Lindbergs operaföretag i Göteborg, hade återbördats till stockholmsoperan. Hon var numera gift med Emil Linden, vilken i Göteborg verkat som regissör och operasångare och även varit engagerad vid stockholmsoperan i den sistnämnda egenskapen. Sina regissörstalanger fick han skrinlägga tillsvidare. Linden redde sig rätt bra med sina skilda uppgifter, men högfärdsdjävulen for i honom då han hoppade på »Don Juans» parti. Här saknades den musikaliska kulturen, och den sceniska apparitionen påminde mer om en stockholmsk goddagspilt än om en spansk ädling. Man kunde möjligtvis förstå att denne Don Juan lyckats förföra Zerlina, mendet var ofattbart hur han kunde lyckas med Donna Anna och Donna Elvira. Efter ett par år avgick han från Operan och startade »Lindens teater- och konsertbyrå» men höll sig alltid beredd att inträda som Rundbergs efterträdare, tänkande som så: »stränga herrar

regera aldrig länge».

Fru Linden däremot lyckades vinna publiken i hög grad och var väl, under några år, Sveriges mest populära konstnärinna. I Glucks »Orfeus» uppnådde hon sin största konstnärliga seger, och tack vare henne upplevde det klassiska mästerverket en ny pri-mavera. Här fanns allt: vacker röst, fördelaktigt utseende, stilriktig kostymering (lyran gjord efter en skiss av Julius Kronberg), ett brett och bundet föredrag samt en plastik, som i lugn ädelhet närmade sig fulländningen.

Man började mer och mer undra hur det kom sig till att man aldrig fick se fru Linden som »Carmen»? Endast två gånger hade hon sjungit partiet, vid den ordinarie rollinnehavarinnans sjukdom, och hade då hennes Carmen mottagits med stort bifall och entusiastiska recensioner. Men varje gång »Carmen» annonserades stod alltid fru Almati-Rundbergs namn på affischen.

Genom sin envishet att vilja reservera Leonoras, Amneris' och Carmens roller för sin frus räkning, fick Rundberg den allmänna opinionen mot sig. Man hade visserligen hört glunkas om att Rundberg förde ett hårt envåldsregemente, men att en sympatisk konstnärinna skulle ustå ett martyrium för hans egoistiska beräkningars skull, det kunde man ej tolerera. Med stor taktisk skicklighet använde sig de missnöjda inom Operan av denna sninesstämning.Man samlade på alla, både personliga och konstnärliga, anmärkningar man kunde hitta på och då »dossiern» var färdig överlämnades den till en tidningsman.

Och så brakade det löst.

Aftonbladet publicerade en serie av fem artiklar: »En nationalscen», signerade Oliver Morton (= Teodor, alias »Toddy» Lindblom), vari de skarpaste anmärkningar göras mot det Rundbergska väldet. »En tryckande atmosfär», »en stark fläkt av dilettantism», »något rått och brutalt», »man skönjer parvenyens halvbildning och varieténs plumpa, grova, stereotypa gest» äro endast en försvinnande bråkdel av de invektiv, varav artiklarna överflödade. Slutklämmen formulerades i fyra ord: »bort med hr Rundberg!»

Då de konstnärliga anmärkningarna kanske ej voro tillräckligt mördande, släpper man ut fula rykten om regissörens erotiska läggning: »kvinnorna gå värnlösa mot förolämpningar av uslaste slag», »de som vägra att tillmötesgå otillständiga anbud, hotas med förföljelse» och »som villkor för avancemang uppställas fordringar, vilka varje hederlig kvinna med vämjelse och avsky måste tillbakavisa». Hrr Henneberg, Ödmann, Sellergren och Söderman sammankallade kamraterna för att »uttala ett förtroendevotum för såväl chefen som hr Rundberg». Hr och fru Brag, fru Linden och kapellmästare Hallén infunno sig ej. De båda sistnämnda motiverade sitt uteblivande skriftligt.

Fru Linden skrev: »Jag anser att den, som i likhet med mig är övertygad om det berättigade i de mot hr R. offentligt framställda anklagelserna, genom attavgiva ett förtroendevo-tum för honom, begår en handling, för vilken han ej kan svara inför sitt samvete.»

Hallén skrev: »Även

jag skulle varit hå-

om

uad

giva

ett sådant för-

A.rcl Rundberg.

troendevotum åt hr kammarherre Buren, jag dock på ing-a villkor hade velat utsträcka detsamma till hr Rundberg varken i det ena eller andra hänseendet och allra minst efter de hitintills obesvarade personliga anklagelserna mot honom i landets press.»

De fyra opponenterna kallades till kansliförhör och uppmanades framlägga bevis för de äreröriga beskyllningarna. Ett skriftligt intyg av en kvinnlig korist, gift och moder till sju barn, framvisades, varav framgick att regissören under en föreställning av »Profeten», i sitt ämbetsrum, gjort henne skamliga förslag. Inför notarius publicus förklarade den förfördelade Lucretian »att hon på uppmaning inställt sig i hr och fru Lindens bostad, att vid hennes ankomst intyget varit färdigskrivet och att hon uppmanats underskriva detsamma».

D. N. försökte bagatellisera saken: »allmänheten betrakta ej teatrarna som någon förskola till Mon-tyonska dygdepriset och vänta ej av dess regissörermera catonisk sedesamhet än av andra skapelsens herrar».

Fru Linden, som nu äntligen släppts fram som Carmen, därvid hon både som »den stora konstnär-innan och modiga kvinnan» demonstrativt hyllades av publiken, mottog en intervjuare, badande i tårar.

»Sedan hon bekämpat den störtflod av länge återhållna tårar, som g'åvo hennes uppskakade känslor ett naturligt avlopp», tog hon den förföljda oskuldens försvar. »Hon är en hederlig kvinna», försäkrade hon, »och även om hon vore en ohederlig kvinna, har hr R. ingen rättighet att kränka och förfölja henne. T. o. m. den, som sjunkit så djupt, att hon går på gatan, har rätt att svara en man, att hon ej vill ha något med honom att skaffa.»

Stridens vågor gingo högre och högre, halva tidningarnas innehåll rörde sig om operaskandalen. I riksdagens andra kammare anhöll hr Centerwall få framställa frågan: »huruvida hr statsrådet och chefen för finansdepartementet ansett sig befogad att vidtaga några åtgärder med anledning av den strid inom K. Operan, som i hela landet väckt en så pinsam uppmärksamhet?» Kammaren vägrade sitt tillstånd till interpellationens framställande. Då emellertid den allmänna opinionen avgjort ställt sig på fru Lindens sida återstod för Rundberg intet annat att göra än att begära tjänstledighet — tills vidare. Tjänstledigheten blev permanent. »Lunkan» blev t. f. regissör. »Han kommer att fylla sin plats och hålla damerna på avstånd», skrev Söndags-Nisse.

Resultatet av denna osmakliga jätteintrig blev ganska magert. Ny regissör, titulerad »överregis-Scen ur Laust. Söndags-Nisscs syn på den stora operastriden.

sör», engagerades, men det blev icke Emil Linden utan Johannes Elmblad, vilken gjort sig ett namn som operasångare i Tyskland, och i Bayreuth visat sig oumbärlig när det gällde att ryta fram drakens repliker i »Siegfried». Herrskapet Brag reengage-rades ej nästa säsong, ej heller kapellmästare Hallén trots den senares i bevekande ordalag avfattade skrivelser till operachefen och finansministern. Allt vad »de fyra» för egen del vunnit med sin hetskampanj var att fru Linden fick behålla Carmens roll, ett resultat, som möjligen kunnat uppnås utan mobilisering av förtalets och intrigernas kosacktrupper.

Men nu var våren kommen och den glänsande 1897 års utställning öppnades. Man fick angenämare saker att tänka på.Operettbekymmer. Ett original. Teaterpolitik.

Under de år som skådespelet och komedien härskade på Vasateatern var operetten så gott som hemlös i Stockholm. Den obotfärdiga synderskan bereddes då och då en tillfällig fristad dels å Södra,

Helfrid Lambert.

dels å Djurgårdsteatern. Fru Hel frid Lambert vann sympatier genom sitt älskliga och vinnande uppträdande men en fluga gör ingen sommar. På båda ställena saknades en samspelt operettensemble och det hela baserades på gästspel av en eller par av genrens populära koryféer. Ibland kunde det ju arta sig rätt bra och den opartiske hävdatecknaren kan nog annotera en eller annan succés, men åtskilligt saknades, t. ex. en ordentlig orkester, förvars anskaffande

det trånga utrymmet lade oöverstigliga hinder. Först den oför-glömmeliga nt-ställningssomma-ren 1897, då [-Djurgårdsteatern,-] {+Djurgårdsstea- tern,+} som låg inom utställnings-området, mot lämpligt vederlag förbjöds spela, och Ranft Hytta-de sina penater till den till »Arenateatern» förvandlade Djur-gårdscirkursen,

Gerda Nilsson som 1'iamctla.

blev det verklig operett igen. De klassiska operetterna »Sköna Helena», »Boccaccio» och »Fatinitza» m. tl. visade sig fortfarande vara goda dragplåster. Men så var också artistpersonalen förträffligt sammansatt. Främst lyste Anna Norrie, vars konstnärssol nu stod i zenit.

Även en nyupptäckt stjärna på operetthimlen, fröken Gerda Nilsson, väckte livligt bifall på grund av sin vackra sång och ett sympatiskt och smånätt utförande av Fiamettas roll i »Boccaccio». Den unga damen fastnade, efter en lyckad debut på Operan, i Hymens garn. och är numera gift medden mäktige diktatorn, chefen för A-B. Stockholms-systemet Alfred Peyron, på vars ja eller nej vårt väl och ve i så hög grad beror.

Man förstod nu litet var att en stående operettteater behövdes. Frågan gällde blott: var finna lämplig lokal? Man kunde ju se att det nya operahuset närmade sig sin fullbordan, och man visste att den 1 juli 1898 skulle byggnaden överlämnas till statsverket. På så sätt blev en teater — Svenskan — ledig och fältet fritt för allehanda kombinationer. Men man visste också att myndigheterna utdömt gamla Dramaten såsom i högsta grad eldfarlig, och att den nybildade teaterkommittén ämnade föreslå riksdagen husets försäljning och inköp av Svenskan för att skaffa Thalia en värdig bostad tills den planerade nya Dramaten kunde upplåta sina portar åt de efter stor dramatisk konst hungrande och törstande massorna.

Allt berodde på hur riksdagen skulle ställa sig till köpet. Då det Wallenbergska konsortiet ej begärde mer än en halv miljon för huset var det en klar och tydlig affär för staten. Men Ranft hade också sina ögon fästade på Svenska Teatern. Han hade talat med en framstående riksdagsman — sedermera regeringschef — som var övertygad om att riksdagen icke på några villkor skulle inlåta sig på några teateraffärer. Dessutom visste man att oppositionens huvudargument var att Svenskan var omöjlig i akustiskt avseende. Vid den avgörande slutdebatten varnade också hr v. Möller första kammaren »att skaffa oss teater i en dålig salong, där man måste använda ropare på den ena sidan om rampen och hörlur på den andra».Vid utställningens huvudrestaurang, just som jag-slutat aftonkonserten med min fina 50-mans orkester, uppsöktes jag av Albert Ranft som ville »prata lite» med mig. Som denna lilla pratstund kom att spela en stor roll i min blivande verksamhet ha detal-ierna etsat sig in i mitt minne. Ranft började anfallet med funderingar över vilka utsikter teaterköpet hade inför riksdagen. »Men man vet aldrig vad som kan hända, därför är det bäst att vara beredd på alla eventualiteter.» Om det skulle yppa sig ett tillfälle att starta en operett-teater i Stockholm så ville han börja med en samspelt och samsjungen trupp. Alla de framstående förmågor som funnos att tillgå hade han redan engagerat för en turné med Göteborg-, Malmö och Ivristiania som fasta replipunkter.

Nu behövde han en duktig kapellmästare och hans berömda »teaterblick» hade fäst sig vid min ringa person.

»Men jag är engagerad som biträdande kapellmästare vid Operan», invände jag.

»Esses, vad ska’ du vid Operan att göra ? Du kan väl förstå att då Nordqvist har en måg som han vill sparka fram, du endast kommer att få anföra 'Konung för en dag’, 'Värmlänningarna’ och sånt där krafs. Hur mycket får du vid Operan?»

Jag nämnde den mycket blygsamma årslön som Burén erbjudit mig.

»Du får det dubbla hos mig och tre års kontrakt men jag vill ha svar i morgon!»

Dagen därpå gav Burén mig — som det föreföll, utan svårare själsstrider — mitt ord tillbaka och jag accepterade det Ranftska anbudet. D. v. s. nå-got kontrakt blev aldrig utskrivet, men det gick ju bra ändå.

Som sous-chef vid »Ranfts lyriska avdelning», som det nya företaget officiellt kallades — i vardagslag sade man »dom sjungande Ranf-tarna» — fungerade hr August Bodén, inom teatern gemenligen kallad »gubben». Det var en at\ de mest originella perso-Ranfts sous-chef August Boden ner iao- lärt känna. Till

det yttre föreföll han som ett mellanting mellan skutskeppare och Me-fisto, och som teaterman var han en hybrid av Sjövall, Rinaldo Rinaldini och Barnum. För övrigt var han en hedersman av gamla stammen hos vilken man tryggt kunde deponera miljoner — ifall man hade några — utan att begära kvitto. Man påstod att »gubben» under sina vandringsår bland »det farande folket» spelat alla roller i »Värmlänningarna» med undantag av Annas. Det

var han som gjorde sig skyldig till den klassiska felsägnin-gen då han som Stor-Sven skulle säga »hr prosten får styra och ställa hur herr prosten behagar, men över mina barn råder jag själv». I hans mun fick repliken följande lydelse: »herr prosten får styra och ställa hur herr prosten behagar, men mina barn gör jag själv». Det var också han, som vid hemkomsten från Berlin, där han hade sett den idiotiska sång-farsen »Huller om buller» vilken på tyska hette »Polnische Wirtschaft», till en intervjuare meddelade att Djurgårdsteaterns nästa program hette »Polska värdshuset». Han var klen i utländska språk, och särskilt franskan var för honom terra ineognita. Första gången han skulle resa till Paris, kom han till mig och ville ha några upplysningar:

»Om jag vill betala, vad skall jag säga då?»

»Då skall du säga 'combien?'.»

Han skrev upp ordet i sin anteckningsbok.

»Vad skall jag säga om jag vill ha ett glas öl då?»

»Då skall du begära 'un bock'.»

Även denna viktiga upplysning antecknades.

Så en varm sommardag anlände »gubben» till världsstaden, och som han kände sig törstig gick han till ett litet kafé mitt emot »Gare du Nord» för att omsätta sina språkkunskaper i praktiken. Han beställde: »combien». Kyparen såg oförstående ut. Genom att peka på ett bredvidstående ölglas fick han slutligen sin bock. Efter att med välbehag tömt sitt glas ville han betala varför han sade »un bock». Han fick genast ett glas till. Nu var det »gubben» som såg oförstående ut, men han fann sig i situationen och drack ut även det andra glaset varefter han återigen sade: »un bock». Men då kyparen ställde fram det tredje glaset blev »gubben» arg, slängde fem francs på bordet och gick sin väg. Då han sedan träffade Ranft sade han »den där Meissner har velat inbilla oss att han kan franska. D'ä bara humbug. Han kan inte dom vanligaste orden en gång.»

*I mars 1898 avlämnades till riksdagen en k. proposition vari, enligt teaterkommitténs direktiv, föreslogs att staten skulle förvärva Svenska Teatern mot en överenskommen köpesumma av 500,000 kronor. Statsutskottet hade tillstyrkt köpet. Det såg följaktligen mörkt ut för Ranfts expansionsplaner. Den 27 april stod teaterköpet på föredragningslistan vid kamrarnas kvällsplenum. Ranft satt hemma och väntade. En riksdagsman, som visserligen själv röstade för köpet men misströstade över utgången, hade lovat meddela resultatet. Vid tiotiden kom telefonbudet.

Båda kamrarna hade sagt nej till köpet.

Dagen därpå måtte min gode vän Albert varit tidigt på benen, ty klockan tio på morgonen syntes han nyrakad, pigg och nyter i Stockholms Enskilda bank varest han begärde företräde hos bankdirektör Wallenberg. Inför den store och mäktige finansmannen framlade han sina planer och anmälde sig som spekulant på Svenska Teatern. Han upplystes om att teatern nu kostade 550,000. »Det betalar jag», svarade Ranft utan betänkande. Underhandlingarna, vars resultat skulle få så vittgående följder inom vår teaterhistoria, slutfördes på cirka tjugo minuter. De 50,000 som Ranft fick betala mer än den av staten begärda köpesumman skänktes av säljarna, på Wallenbergs förslag, till de K. teatrarnas pensionskassa.

För Ranfts del var planen snart klar. Svenska Teatern skulle fififas upp med elektriskt ljus, ny ridå, avantscener, matta på parkett och andra finesser och där skulle den dramatiska avdelningen stå för rust-hållet. Personallistan upptog så starka namn somHillberg, Lindberg, de Wahl, Riego, Eliasson, Gerda Lundeqvist, Hilda Borgström, Lina Sandell, Constance Gotschalk m. fl.

Den efterlängtade fasta operettscenen fick Vasa-teatern anvisad som krigsskådeplats. Dit skulle de segerrika »sjungande Ranftarna» intåga, förstärkta med Axel Ringvall och en liten debutant, Rosa Grunberg, vars vackra röst ingav stora förhoppningar.

För Dramatiska Teatern såg det däremot mörkt ut. Myndigheterna förklarade den i »högsta grad eldfarlig» och

överståthållarämbetet hade utfärdat förbud för vidare spelning å denna lokal. Riksdagen beviljade 25,000 kronor som hjälp åt de, genom omständigheternas makt, avskedade artisterna. På en lista skulle artisterna uppgiva det minimum de tänkt sig som understöd. Alla skrevo mycket blygsamma belopp, med undantag av teaterns »komische alte» som begärde en miljon femhundra kronor. Hon hade nämligen tänkt sig ett tusen fem hundra, men skrev ut summan med siffror på följande sätt: »1000,500 kronor».

Det såg således ut som Ranft skulle bli utan konkurrent. Men, när nöden är som störst är hjälpen närmast. En varmt teaterintresserad arkitekt, R. Enblom, inlämnade anonymt ett förslag till ombyggnad. Utgångarnas antal fördubblades, trappor och korridorer blevo rymligare, elektriskt ljus infördes, med ett ord, för ganska rimliga kostnader blev eldfarligheten betydligt förminskad. Kung Oscar lät förstå att han önskade att ärendet skulle behandlas »raskt». Och raskt blev det behandlat. Samma dag som förslaget inlämnades var överin-tendentsämbetet färdigt med sin tillstyrkan och två dagar senare gav regeringen sitt bifall och arbetet kunde igångsättas.

o o

Teaterns konstnärsensemble skulle dock i betänklig grad decimeras. Förutom de artister som Ranft »knipsat» ämnade fru Hartman dra sig tillbaka till privatlivet (hon beviljades avskedsrecett som M :me Sans-Géne) och Fredriksson hade föresatt sig att, efter sina tio upprörde chefs-år, vila litet på sina lagrar. Få personalens begäran förordnades Personne till teaterns styresman med titeln intendent.

Själva teatern förlorade nu rättigheten att kallas »kunglig», en titel som den kunnat ståta med alltsedan 1863. För att pointera att teaterns arbete allt fortfarande följdes med intresse på allra högsta ort, förordnade konungen överceremonimästaren frih. Carl Carlsson Bonde till »överinspektör och censor». Den nye censorn var mycket teaterintresserad, men han hade många järn i elden och det mesta av hans intresse koncentrerades nog på ordnandet, översättandet och framförallt censurerandet av hertiginnan Hedvig Elisabeth Charlottas något frispråkiga dagbok.

Efter en supé, som av någon officiell anledning gavs i Hotel Rydbergs festvåning, hade jag nöjetoch äran få spela en liten bridge med baron Bonde och Frippe. En av Dramatens yngre kvinnliga förmågor gick fram till den nye »överinspektorn» och frågade kokett: »vill lilla Carlsson ha en eller två sockerbitar till kaffet?» Den fine hovmannen reagerade ej mot näsvisheten utan smålog helt vänligt, men Frippe däremot blev nervös och indignerad, vred sig som en mask och glömde ta ut den sista trumfen, vilket renderade oss, på ett givet hem-gånget spel, två strafftrick. Vare det sagt till Frippes heder, men sådana malörer hände honom ytterst sällan i det ädla bridgespelet.

*

Efter utställningssommarens glada festrus och efter de för portmonnäer och sinnen ansträngande dagar som stockholmarna nu i 41/-, månader upp-levat, kom som en naturlig följd reaktionen: övermättnad på nöjen, ekonomisk bondånger och andliga kopparslagare. Särskilt Operan fick känningar av den allmänna depressionen. Verdis geniala opera »Falstafif» drog ej publik ehuru stockholmsoperan kunde skryta med en sångare (Lunkan) i titelrollen, som åtminstone i yttre avseende fyllde måttet så, som ingen scen i hela Europa kunde uppvisa maken till. Den nye regissören hr Elmblad debuterade med en nyinstudering av »Figaros bröllop» som nu gavs i nya rococokostymer införskrivna från Berlin. Inga fulla hus, men livlig diskussion i tidningarna om rococons lämplighet: »hr Forsell gjorde greven och föreföll mindre axelbred än både Susanna (frk. Karlsohn) och Grevinnan (fru Östberg)». Vidreprisen av »Trollflöjten» anmärker märket »Vo-lontaire» att »den förskräckliga ormen var lika gammal och eländig som alltid — var troligen med vid premiären 1812 — och erbjuder ständigt det intressanta naturvetenskapliga fenomenet att sedan de tre morska damerna dödat honom med sina spjut — så kryper han ut». Fru Linden — som efter regissörs-ombytet kände sig som Marius på Kaptagos ruiner — fortfor att med sin Carmen draga de flesta fulla husen. Dyningarna från vårens stora operaskandal hade ännu ej lagt sig och publiken hade — förutom konstnjutningen — det pikanta nöjet att titta på en konstnärinna som lyckats vända upp och ned på hela den ärevördiga institutionen.

En extra godbit serverades också de sensations-lystna då Conrad Nordqvist åter satte sig vid dirigentpulten i Operans orkester. Efter sönderrivandet av exkommuniceringspapperet hade han endast dirigerat symfonikonserterna. Men sedan Hallén i sin tur blivit försatt ur tjänstgöring, återtog han nu — efter fyra års frånvaro — den plats varifrån han med våld blivit avlägsnad. När han under publikens spända uppmärksamhet satte sig på sin ka-pellmästarestol och med fältherreblick (bakom pince-nez'n) mönstrade sin trogna musikerskara så kunde man förstå — utan att vara tankeläsare — att han tänkte »den här gången så . . . J'y suis j'y reste.» Man gav »Wilhelm Tell», en av alla operadirigenter särskilt omtyckt opera på grund av den ofelbart applådknipande uvertyren. Denna gång blev emellertid applåden starkare och mera långvarig än vanligt. Efter föreställningens slut framträdde Nordqvist på scenen, hand i hand medsin forne antagonist Lunkan, och bar på en lagerkrans från Operans solister.

Tempora mutantur, nos et mutamur in illis.

Samma af ton

sjöngs »den grymme officeren» — ett litet tenorparti som tillhörde den avgående regissören Rundbergs repertoar — av Forsell. En tidning som föreföll att vara särskilt intresserad av

John Forsell som underlöjtnant vid I. 7.

militära meriter påstår att »löjtnanten tycktes vara svåra ovan vid vapnens rätta bruk, ty i final I tappade han värjan och under revolutionsscenen, final III, var det nära att han blivit omkull-knuffad av den vilde hr Lundqvist (Tell)».

Forsell har själv för mig, med självuppoffrande galghumor, berättat att han i denna roll var iklädd röda trikåer och stora kyllerstövlar med breda stövelkragar. Han gick och f jädrade sig framför en söt balettflicka, men då hon ej tycktes vara vidare imponerad av den martialiska uppenbarelsen frågade han henne: »Hur tycker fröken att mina ben ta sig ut i den här kostymen ?» Svaret blev en kalldusch: »Jag tycker dom ser ut söm långa skedar i ett par toddyglas.»Efter stormen. Nya Operans invigning.

»Hjärtats nyckel heter sång».

Från och med år 1898 visa Stockholms teatrar en helt och hållet förändrad fysionomi. Operan — numera officiellt benämnd Kungliga Teatern —- har inflyttat i eget praktfullt hus och Svenskan anses allmänt som vår främsta dramatiska scen. Operetten på Vasan, där de utsålda husen höra till ordningen för dagen, betecknar en ny renässans för den populära genren och Södran har nu kommit i tur att av våra blodtörstiga myndigheter utdömas såsom varande eldfarlig.

När operahuset av teaterkonsortiet den 29 juni 1898 överlämnades till statsverket återstod av de båda premieobligationslånen på sammanlagt tretton mlijoner kronor en summa av 700,000, av vilken en halv miljon avsattes till reservfond. De övriga slantarna användes till dekorationer och diverse löpande utgifter. »Kungl. Teaterns aktiebolag» bildades med ett inbetalt aktiekapital av 294,000 kronor och K. Maj :t överlät åt bolaget den ömtåliga uppgiften att bedriva operaverksamheten. Aktierna på1,000 kr. stycket innehades av följande personer: Carl Carlsson Bonde, O. Printzsköld, Axel Buren,

F. Vult v. Steijern, W. v. Hallwyl, Wilhelm Sved-bom, John May, Arvid Ödmann, Carl v. Plåten,

G. B. A. Holm, G. E. Broms, P. M. Wikström, Georg Steinwall, Gustaf Steinwall, K.. A. Wallen-berg, Marcus Wallenberg, Jean Bolinder, Eli Heck-scher, Ernest Thiel, Arthur Thiel, Isaak Hirsch, C. A. Weber, Philip Geber, Simon Sachs, Joseph Sachs, E. Fränekel, Oscar Hirsch, J. Caspar, Oscar Lamm, C. D. Philipson, Magnus Davidsson, Edv. Cederlund (skål!) och Knut Ljunglöf (prosit!).

Som man ser av ovanstående förteckning är den musikaliska sakkunskapen, ja till och med dilettantismen ganska magert representerad. Men då samtliga dessa herrar nog räknat ut, att de aldrig kunde vänta sig någon utdelning på sina aktier, får man väl anse dem som eliten av Stockholms konstmecenater. Åtminstone tycks isra-eliten vara väl företrädd.

Några dagar före invigningen skulle man pröva akustiken i den nya operasalongen. Hovkapellet var kallat till repetition, och skulle spela Lohengrinför-spelet, under Henneberg och Telluvertyren (naturligtvis!) under Nordqvist. Man fann då att orkesterutrymmet var alldeles för trångt, varför de två första parkettbänkarna måste slopas. Orkestern var — efter Bayreuthmönster — så lågt placerad att hovkapellets, ej för manstarka, stråkare inte gjorde sig tillräckligt gällande. Kapellmästaren kunde endast med svårighet synas från scenen, vilket motsågs med bävan av en del operasångare som voro bortskämda med »tecken» från dirigenten, vid var-enda insats. Det värsta var dock att dörröppningarna till orkesterrummet voro så små att man inte kunde få in kontrabasarna genom dem, varför orkestervaktmästarna, under kapellisternas ohejdade munterhet, fingo lyfta in de stora åbäkena över parketten.

Den 19 september 1898 invigdes det nya operahuset. (Även denna gång ställdes det till med auktion. Operapubliken som var van att ropa in artisterna, fick nu lära sig att även ropa in biljetterna, och det till ganska högt pris ändå. Parkettbiljetterna betingade ett pris varierande mellan 65 och 96 kronor och tredje radens biljetter bortslumpades från 11 till 33 kronor stycket.) Alla hade önskat och hoppats att denna historiska tilldragelse på ett värdigt sätt skulle celebreras med framförandet av en ny svensk opera och på så sätt den nya byggnadens tillkomst, för kommande generationers medvetande, kunde sättas i samband med den svenska tonkonstens uppblomstring.

De styrande vid Operan hade nog själva en liten känning av vad deras frid tillhörde, ty redan 1894 hade en pristävlan utlysts för den bästa svenska operan. Prisnämnden ansåg intet av de inlämnade verken vara förtjänt av vare sig första eller andra pris. Tredje priset tillerkändes Ivar Hallströms »Liten Karin» vilken dock aldrig blivit uppförd.

Bristen på konstnärlig ansvarskänsla och artistisk fantasi hos operaledningen (»de sova dina styresmän» skriver Pleidenstam) gjorde sig ännu en gång gällande, ty invigningen högtidlighölls med ett typiskt »plockprogram»: en dödfödd kantat av Hallström, Lindblads »Frondörerna» och några scenerur Berw'alds »Estrella de Soria». Och likväl fanns till Operans disposition Wilhelm Stenhammars »Gillet på Solhaug», redan ett par år tidigare inlämnad och uppspelad för Operans chef. Under första säsongen uppfördes Halléns »Waldemar-skatten» och Stenhammars »Tirfing», vilka ingendera skulle varit olämplig som invigningsprogram. Ej någon av dessa tre operor deltog i pristävlingen.

Ett par dagar efter invigningen ställde konung Oscar till en ståtlig fest för hela operapersonalen vilka, jämte några få utomstående inbjudna, utgjorde över 400 personer. Hela operahuset, med undantag av Operakällaren och Operakaféet stod till gästernas disposition. Kör, balettkår och teknisk personal serverades å själva scenen, solister och hovkapell i stora vestibulen. Stämningen under supén var den allra hjärtligaste. Konungen stod på marmortrappans högsta avsats och »Eunkan» stod nere i hallen och sjöng sitt liv- och husstycke: »Du gamla, du fria.» Då kungen ville tacka sångaren, försökte denne att skynda uppför trappan men när hans majestät märkte hur svårt han hade att trassla sig upp, sade han: »Stå still, du Lunkan, jag kommer ner till dig!»

Champagnen som serverades vid supén hade i stora korgar hämtats från hans majestäts egen privata vinkällare. Det var märket »Mumm Cré-rnant». Kung Oscar, som i mångt och mycket var en framåtskridandets man, förblev i ett hänseende ultrakonservativ; han höll nämligen styvt på söt champagne.

Kungen satt vid ett bord i Strömkaféet, i sällskapmed Burén, »Pippi», Nordqvist och Ödmann, och skålade med hög och låg, både befäl och menige.

Trots den dåliga starten — redan andra föreställningen i det nya operahuset gavs för halvtom salong — lyckades man dock någorlunda få debet och kredit att g'å ihop.

Operan förfogade ju över en överlägsen konst-närsensemble och flera av dess artister kunde gott betecknas som förklarade publikgunstlingar. Bland dessa bör nu även John Forsell räknas sedan han, tack vare sin talang och sin outtröttliga arbetsenergi, vunnit avgjorda segrar som Don Juan, Holländaren, Telramund och Beckmesser.

Det var ej allenast de konstnärliga framgångarna som gjorde att hans namn flög med ryktets vingar över land och

rike. Hans oförsiktiga (bravader gjorde minst lika mycket väsen av sig. Hans livliga temperament tog nämligen så ofta överhanden över en förnuftig måttfullhet att det renderat honom följande rader i den eljest så objektivt hållna »Nordisk familjebok»: »Sångarens obehärskade lynne har inför offentligheten invecklat honom i åtskilliga konflikter både inom och utom konstanstalten.»

Mellan Operans regissörer och den nyupptäckta himlakroppen på konstens stjärnbeströdda himmels-sfär rådde ett olidligt, så gott som permanent krigstillstånd. Om man frågade Forsell hur det kom sig att han, som själv var militär, hade så svårt att underkasta sig disciplinen vilken är lika viktig inom en teater som inom ett truppförband, svarade han:

»Jag är van att subordinera under generaler, inte under korpraler.»

I sin uppmärksammade »Tonbildningslära» hadeJohn Forsril, »Sveriges Hovsångare».Fritz Arlberg gjort hätska anfall mot den »gamla» sångmetoden i allmänhet och mot Musikaliska Akademien och professor Julius Giinther i synnerhet. Han föreslår att över konservatoriets sångklasser bör inristas Dantes ord: »I som här inträden låten allt hopp fara» och påstår »att i våra dagar meddela undervisning i tonbildning efter den gamla skolans principer är lika oförsvarligt, som om en kirurg i våra dagar skulle företaga en livsfarlig operation utan antiseptisk profylax». Forsell som öppet och tacksamt erkände att: »sjunga det har jag lärt mig av Giinther», stod nu som ett glansfullt bevis på att Arlberg med sitt anatema betydligt skjutit över målet.

För resten tror jag att, i de flesta fall, sångmetodernas effektivitet till största delen beror på elevens röst, intelligens och receptivitet, fast hrr sånglärare, var och en, tro sig sitta inne med den allena saliggörande läran, och anse konkurrenterna som charlataner. Fråga Forsell vad han tycker om dr Bratt och fråga Bratt vad han tycker om konservatoriets sångundervisning?Ranfts teatrar. Cyrano de Bergerac.

Frippe återkommer.

Den nya regimen på Svenska Teatern började med »Bröllopet på Ulvåsa». De närmaste åren bjöds på en 'både värdefull och omväxlande repertoar. Gerhard Hauptmanns sociala drama »Vä-varne» gav Molander ett nytt tillfälle att visa vilken eminent regissör och instruktör han var. Den scen då den uthungrade och uppretade folkmassan gri-pes av blind förstörelselusta och slår sönder speglar och möbler i arbetsgivarens salong, var ett mästerverk av modern regi, fast teaterns attributförvaltare 'svor och domderade: »Ska’ de’ vara en pjäs det här, där dom slår sönder alla våra fina möbler?» I den scen där den fattiga arbetaren är överlycklig då han kommit över ett stycke hund-kött, hade Molander, som ivrade för realistiska effekter, lagt en köttbit i en panna och den skulle nu stekas på scenen. Men vid premiären hade man ej lagt dit något smör, varför köttet torrstektes så att det blev rök och ett intensivt stekos som trängde ut i salongen och obehagligt berörde publikens subtila nerver.25 :te gången pjäsen gavs överlämnades en jättelagerkrans med röda band från det socialdemokratiska partiet. Våra välmående och hyggliga socialdemokrater ha ju alltid älskat att kokettera lite såsom utsvultna proletärer, ehuru jag för min del tror att chateaubriand oftare ingår i deras menu än hundkött.

Geijerstams »Stor-Ivlas och Lill-Klas» hlev en stor och långvarig publiksuccés och de båda nya historiska Strindbergsdramerna »Gustav Vasa» och »Erik XIV» befästade teaterns anseende som en institution med litterär och konstnärlig ärelystnad.

Det var en händelse som såg ut som en tanke, att samtidigt med »Erik XIV», gav Dramaten Adolf Pauls »Karin Månsdotter». Svenskan avgick med seger i denna ädla tävlan, ty dels är ju Strindbergs stycke, trots alla anakronismer, starkare än Pauls, dels speltes Eriks och Göran Perssons roller på Svenskan av de Wahl och Svennberg men på Dramaten av Skånberg och Örtengren.

*

Vasateaterns glansfulla operettperiod började med en liten nätt opéra-comique av Messager: »Flickorna Michu». Det stora dunderslaget kom i och med »Geishan».

Fröken Kosa Grilnbcrc) var en ung debutant med utmärkt röst, god skola, naturlig koloratur och perfekt drill,

som, förutom dessa värdefulla egenskaper, även var i besittning av ett särdeles fördelaktigt utseende. Hon vann i ett slag den popularitet, som så ofta tar åratal att erövra, och lyckades även bibehålla den under hela sin teaterbana, som förstavbröts genom hennes äktenskap med den framstående entomologen professor Yngve Sjöstedt, berömd för sin djärva och framgångsrika expedition till Afrikas högsta berg:

Kilimandjaro. Före giftermålet gasterade hon på K. Teatern som Tosca och i andra krävande partier och förvärvade därigenom rättigheten att i förlovningsnotiserna titulera sig som opcrasån-(j erska.

Men den blivande fru professorskan var ej ensam orsak till »Geishans» enastående framgång.

Emil Strömberg var rolig som kinamannen fast han överglänstes av teaterns nyengagerade komiker Axel Ringvall, vilken som markis Inmari med sina »I dag, i dag»-kupletter blev absolut publikgunstling, en position som han i oförminskad grad fortfarande kan glädja sig åt. Ap-visan och pape-gojkupletterna — föredragna av den sångerska, som nyss blivit förlovad med teaterns, i mina ögon särdeles sympatiske kapellmästare — blevo stora »schlager», och skrattvisan — varje afton tre gånger bisserad — sjöngs av August Svensson på ett medryckande sätt. Riktigheten av detta påstående kan kontrolleras på tusentals grammophon-skivor av märket »Husbondens röst». (Obs. gratisreklam !)

I operetten förekomma fyra geishor, som framträda något mer än massan av korist-geishor. Vid generalrepetitionen fick jag en anmärkning av teaterchefen:

»Varför har du tagit den där långa flickan till solist-geisha ?»

»Jo, hon har en vacker röst.»

»Jaså, ä’ den så märkvärdig? Men hon ä’ en halv meter längre än di andra flickorna.»

»Ja, men hennes djupa alt-toner göra sig förträffligt i solokvartetten.»

Det fick bli som det var inövat. Den långa flickan hette Julia Olsson. Varken jag eller någon annan, knappast hon själv, kunde ana att den anspråkslösa kvasi-solist-geishan i en framtid skulle bli en världsbekant sångerska, som vid Metropolitan Opera House skulle uppbära operalitteraturens förnämsta altpartier. Numera heter hon fru Julia Clausscn.

»Geishan» gavs så gott som hela säsongen för utsålda hus, den har upplevat en mängd repriser och har sammanlagt givits i Stockholm över 400 gånger.

Säsongen därpå rekryterades personalen med tvenne förmågor, vilka bidrogo, var och en i sin mån, till stärkandet av ensemblens prestige: Birger Sclmckcr och Inga Bcrcntz.

Schitcker var egentligen natursångare. Han hade visst aldrig besvärat sig med några ingående sångstudier, men hans präktiga och glansfulla hjältetenor var av naturen väl placerad och med frejdigtAxel Ringvall som markis Inmari.mod slungade han ut både höga b’n och c’n utan synbar ansträngning. Hans sympatiska, flärdfria uppträdande, hans livfulla sångföredrag och hans goda humör tog publiken med storm. Flera av hans roller, bl. a. Tiggarstudenten och Zigenarbaro-nen, blevo stora framgångar och många vackra re-censionsblommor kan sångaren gömma i sitt minnes herbarium.

Inom teatervärlden cirkulera många små roliga historier om Schiicker. Härmed en, som är särskilt karakteristisk: Vid en repetition ä professor Ivar Hallströms opera »Hin ondes snaror» frågade kompositören :

»För vem har hr Schiicker sjungit?»

»Jag har sjungit för Fritz Arlberg», svarade Schiicker, men tillade: »Det vill säga, jag sjöng för Arlberg vid hans begravning!»

Hade någon av våra mecenater, vilka så ofta kasta bort intresse och pengar på ovärdiga föremål, tagit hand om Schiicker i unga dagar, hade det mycket väl kunnat bli något stort av honom. Röstmaterialet var storartat.

Inga Berenta, som i början av nittiotalet uppenbarade sig för stockholmspubliken i skepnaden av en ung

sångerska, vilken med allvarlig min och med

Birger Schiicker som Tiggarstudenten.händerna på magen, föredrog sentimentala romanser på Sveasalens varietétribun, visade, sedan hon engagerats vid Vasatea-tern, att hennes begåvning låg åt ett helt annat håll. Det var de sprittande glada och framförallt de rent komiska uppgifterna som lågo bäst för hennes temperament. Olympia i »Donna Juanita» och fiskargossen i »Surcouf» räknar jag till hennes allra bästa roller. Ett fullkomligt mästerverk i

presterade hon en sommarrevy på

August Svensson och Inga Bcrcnts.

Djurgårdsteatern: Serafia, en flicka med snett hängande kjol, skelande ögon och en minimal råttsvans till fläta som stack fram under schaletten. Även som burlesk vissångerska, föredragande Axel Engdahls eller Emil Norlanders kupletter, var hon obetalbar, särskilt när hon sjöng:

»När du mig kösste den trettifösste.»

Det var »kläm» i den strofen och den verkade bramycket mer övertygande än när hon himlade sig och sjöng Griegs vackra romans:

»Min tankes tanke ene du är vorden Du var mit hjertes förste kjaerlighed.»

*

I längden blev det nog lite för mycket arbete för endast en kapellmästare, varför det beslöts att en andre skulle engageras. Jag- rekommenderade Gustav Tropp, som jag kände som en god musiker, ovanligt energisk och samvetsgrann repetitör och rapp i vändningarna. En vacker dag kom souschefen Boden och meddelade mig: »Nu ha vi engagerat Trost.» Jag studsade. »Trost? Nej, Tropp heter han.» Det var för sent att ändra misstaget. Hr Trost hade, på grund av namnlikheten, redan fått sitt kontrakt. Nå, Tropp blev också engagerad och hr Trösts tjänstgöring inskränkte sig till att lyfta avlöningarna och att hjälpa till vid några balettrepetitioner. Boden fick lida mycken smälek för sitt slarv, men han kunde ju trösta sig med att Vasateatern ej var ensam om ett dylikt predikament, även Operan har ibland begått misstag vid engagerandet av kapellmästare.

Min gode vän och kollega Tropp har förutom andra förträffliga egenskaper även den att vara humorist. När ett litet primadonnefrö, vid en säsongs början, anmälde sig frågade Tropp henne om hon ej skulle deltaga i en ensembleövning?

»Nej, jag är artist», svarade den medvetna unga damen.

»Jaså, målar fröken?» frågade Tropp med ett oskyldigt tonfall.Tropp förlorade en gång herraväldet över sitt sjudande temperament, när han vid en samman-sjungning sade »dra åt h-e» till barytonisten herr Z., som med äkta finsk envishet trilskades med långa f er mater och släpiga tempi. Hr Z. blev sårad och avlägsnade sig från repetitionen. När så finalen genomgicks och barytonisten saknades frågade

T ropp:

»Vart har Z. tagit vägen?»

»Han har gått. Du bad ju honom dra åt h-e», anmärkte Ringvall.

»Ja, men jag mente inte me’samma», svarade Tropp, varpå han fortsatte repetitionen och med sin välljudande »sockenstämma» själv sjöng barytonens smäktande och trånande sångrepliker.

De goda teatertiderna och den ekonomiska framgång som Ranft haft (envar, t. o. m. svenska taxeringsmyndigheter, kunde räkna ut att alla de fulla husen på »Geishan» måste ha inbragt »kovans mångfald») lämnade åtskilliga teaterdirektörsaspi-ranter ingen ro. Särskilt Emil Strömberg, som ju en gång varit direktör och disponerade över ett litet kapital, som ytterligare blivit förstorat genom en från himlen neddansande lotterivinst å 20,000 kr., umgicks med planer att hyra Göteborgs Stora Teater.

Han gick omkring bland Vasateaterns sujetter och erbjöd fördelaktiga engagemang med fantastiska löner. Ingen ville dock binda sig innan man talat med Ranft, men teaterchefen och hans trogne drabant Bodén voro spårlöst försvunna. Man fick endast det beskedet att de voro bortresta. Man undrade vad som nu var i görningen? Skall Ranftengagera Eleonora Duse eller Dagmar Hansen? Skall han ge »Parsifal» på Vasan eller »Förgyllda lergöken» på Svenskan ? Så kom telegrammet: Ranft hade för 550,000 kr. köpt Stora Teatern i Göteborg. (1899.)

Nog hade Strömberg, med sin kostliga mimik, ofta givit anledning till ett gott skratt, men den snopna min han satte upp när han fick läsa telegrammet skall jag aldrig glömma.

Den nyrestaurerade Dramatiska Teatern invigde säsongen med en komedi, »Förfallodagen» av svensk författare, som på goda skäl begärt sträng anonymitet. Man gissade på grevinnan Prozor, född Bonde, som under signaturen »Max Ritter» redan fått ett stycke — »Melinit» — antaget och spelat. Dessa gissningar började så småningom i tidningarna ta form av bestämda påståenden, varför teaterns kansli i kategoriska ordalag dementerade dem.

Stycket verkade tämligen dilettantmässigt och föll, pladask som en pannkaka. Det nedlades efter 5 föreställningar. Man fick inte veta vem som givit upphovet till snilleverket, men att det var en dam kunde man, av många tecken att döma, vara övertygad om. Jag tror mig veta att författarinnan hette Hanna v. Kock. Hon tycks haft en viss förkärlek för att framträda anonymt att döma av att författarinnan redan under signaturen »Frank Truth», fått en pjäs spelad på Dramaten ehuru den tragedien endast upplevde två föreställningar.Före pjäsens början reciterade Personne en prolog av Frans Hedberg, vari dels ägnades en hyllning åt de framstående artister av båda könen, vilka ej längre tillhörde Dram. Teaterns medlemmar, dels en tacksamhetsgärd åt dem, vilka, med den konstälskande monarken i spetsen, möjliggjort dess så starkt botade tillvaro och bestånd, samt till sist en uppmaning till publiken att »trots allt nytt som tiden ser» ej gå förbi den gamla skådeplatsen, där både de kvarvarande av »gamla gardet» och de nya »rekryterna», för vilka man särskilt utbad sig publikens överseende och välvilja, hoppades kunna:

»visa att den gamla scenen än har kraft att stå på benen.»

Den eldfarliga Södra Teatern var nu stängd och dess förnämsta kraft, Gustaf Bergström, fick nu spela sina berömda tyska brackor och svenska tof-felhjältar på självaste nationalscenen. Sardou och Gondinet ersattes av Kadelburg och Blumenthal, de franska markiserna och grevarna av tyska krydd-krafsare och pillertrillare, den kultiverade sällskapstonen av pueril kälkborgerlighet. Den speciella Filen Hartman-repertoaren drogs också fram varvid Signe IVidcll fick den otacksamma uppgiften att söka ersätta den saknade publikgunstlingen. Anna Norrie försökte sig också som »M:nte Sans-Géne», men lyckades endast delvis.

Men Personne skulle icke vara den högt bildade teaterman som han är, om han ej även försökt med värdefull repertoar. Den samtida kritiken konstaterar villigt att under Personnes chefstid givits verk av Shakespeare, Moliere. Ibsen och Strindberg.Men av Shakespeare förekom bl. a. »Kärt besvär förgäves», som nog är det minst spelbara av alla hans stycken, av Moliére. »Les précieuses ridi-cules», som fått den löjliga och publikskrämmande titeln: »De tillgjorda lantlollorna». Av Strindberg gav man »Karl XII», vilken varken av författaren eller titelrollens innehavare (den lyriske och veke August Palme) utrustats med de egenskaper, som Svenska Folket väntat sig av sin »skägglöse dundergud». Efter några föreställningar stod »Kung Karl den unge hjälte» på scenen blickande ut över en så gott som tom salong; en symbol av och en illustration till skaldens ord: »en mot tio ställdes».

Den efterlängtade och välbehövliga stora succésen kom först 1901 då »Cyrano de Bergeracs» pa-nasch vajade över Dramatens scen mer än hundra gånger. Teaterchefen själv deklamerade Rostands-Molanders alexandriner med pondus, verve, humor och smak, och visade i hela rollens läggning och utformning en beundransvärd vitalitet. Fru Valborg Hansson var en strålande skön och poetisk Roxane. Om Cyrano hade en lång näsa så tror jag nästan att både konkurrenterna och belackarna stodo där med en ännu längre.

Ett nytt namn dyker nu upp på Dramatens ej allt för stjärnbeströdda firmament, Harriet Bosse, som förutom en mängd högst behagliga yttre företräden även visade temperament och en avgjord individualitet. Det var i Gustav

Wieds »första fiolen» som hon först uppmärksammades, tack vare det glänsande sätt, på vilket hon skötte sin prima-riestämma i den amatörkvartett, där andra fiolen, bratschen och cellon speltes av hrr Bæckstrom,Nils Personne som Cyrano.Bergström och Personne. Samspelet skulle hedrat vilken kammarmusikensemble som helst, till och med det högt lysande Ma-zérska sällskapet. Den unga damens talang bestod provet i de mest skilda uppgifter, såväl frivola lustspel som klassiska skådespel och moderna dramer. Så smånin-om började hon dock att specialisera sig och koncentrerade sig särskilt på Strindberg.

Valborg Hansson som Roxane. Allmänt missnöje och

dåligt humör karakterisera associationens sista år. Personalen var ej nöjd med chefen och denne hade å sin sida ej någon anledning att glädja sig över sina sujetters tillmötesgående. Trots den billiga hyran — 1,000 kr. pr år — var ekonomien totalt undergrävd. Konkurrensen var övermäktig och pressen allt annat än välvillig. Situationen visade sig vara ohållbar och teaterns vara eller icke vara hängde återigen på ett hår. I sin nöd vände man sig till baron Bonde (av teaterjargongen allmänt kallad »Calle Carlsson») och bad honom, för själ och pina, åtminstone om ett gott råd. Han visste dock inte hur saken skulle kunna redas upp »så vida inte Fredriksson . . .»

Där var ju Columbiägget! Frippe hade ju förut visat att han var mannen att »klara skivan» när detgällde ömtåliga och invecklade problem. Han var persona grata på allra högsta ort och skulle nog fröjda sig i sitt hjärta om samma personer som för sex år sedan intrigerade bort honom nu bad honom återkomma som en räddande ängel.

Frippe lät inte övertala sig länge. Han uppvaktade majestätet och framhöll nödvändigheten av att en samspelt ensemble stod till förfogande när den nya Dramaten om ett par år skulle slå upp sina portar. Enda räddningen var att teatern skulle få inkomsten av en av de 25 lotteridragningar som det nya teaterbyggnadskonsortiet fått sig beviljade för att utbyta »Källaren Flaggen» mot ett marmorpalats och förvandla

den skräpiga Nybrohamnen med sina fallfärdiga ruckel till en pampig stadsbild,

över vilken det vilar en glad festivitas.

Kungen ställde sig ytterst välvillig mot förslaget och ville naturligtvis göra allt för att ännu en gång hjälpa Dramaten ur iråkat trångmål.

»Vi ska tala

med Holm», sade Harriet Bosse i »Första Fiolen.kungen. — Dessa ord inneburo ett trösterikt löfte och antydde den bästa praktiska lösningen.

Vice häradshövding G'. B. A. Holm, verkställande direktör i A.-B. Nordstedt & Söner, var den ledande själen i allt som rörde den nya teaterbyggnaden. Det var han som förmedlade köpet av de vattensjuka tomter, vilka slukade pålar och tusenlappar i massa. Det var han som lotterivägen skaffade pengar till marmorpalatset, vilket enligt konsortiets förslag skulle kostat två och en halv miljoner, men i färdigt skick visade sig ha uppslukat sex och en halv miljoner, däri inberäknat den halva miljon som ursprungligen var avsedd som reservfond för teaterverksamhetens bedrivande.

Det var naturligtvis en lätt sak för honom att utanordna den relativt blygsamma summa som Fredriksson behövde. Genom hans förmedling beviljades Dramaten inkomsten av en extra lotteridragning. Associationen upplöstes och Fredriksson övertog teatern på egen risk. Han var då 72 år.

Personne däremot gick till Ranft. Variatio de-lectat.Populära artister. Operetten spelar opera.

Burénska regimen.

Efter att ha blivit ägare till göteborgsteatern anordnade Ranft ett tredelat växelbruk med sina teatersällskap. Svenskans ensemble spelade sex månader i Stockholm och tre i Göteborg. Operetten sprattlade tre månader på Vasan, tre i Göteborg och tre på Svenskan och det nystartade »komedi-och lustspelssällskapet» sprang ut och in genom dörrarna tre månader i Göteborg och sex på Vasan.

På det viset fingo göteborgarna stifta bekantskap med Ranfts alla charmörer och charmöser och skumma grädden

av de två sista säsongernas repertoar. De kunde sitta hemma i sina komfortabla drawing-rooms och fröjda sig åt att litteraturens mästerverk stod på stadens teateraffischer, och de kunde springa på teatern då där gavs operetter, lustspel och nyårsrevyer.

Stockholmarna återigen hck omväxling så det förslog. Ena dagen fick man på Svenskan gråta störtfloder av bittra tårar över Pélléas och Mélisandes rörande kärlekssåga för att kanske den andra gåupp i limningen vid åsy-

nen av Riddar Blåskäggs sin hustrur.

För gamla teaterhabi-tuéer var det ett säreget pikanteri att få se Frippe spela »En parisare» och »Eåtom oss skiljas» på Vasateatern. Dramatens forne chef var storbelåten med sina medspelare, särskilt var han glad åt Hilda B o rg ströms Cypr ienne,

men han dinglade indig-

„ .. nerat med armarna och

Hilda Borgstrom. . . ..

brummade vaideliga nar till Sardous spirituella komedi som efterrätt serverades en nyårsrevy i 1 akt av Emil Norlander.

Carl Eaurin, en av våra få verkliga teaterkännare, har en gång som ett generellt omdöme skrivit om våra skådespelerskor, att när de spela kokottroller så »sträva de mera efter ett laudatur i uppförande än efter det rena och klara C i seder, som här vore på sin plats».

Efter ingående — teoretiska — studier över paris-demimondens liv och leverne måste jag ge den spirituelle författaren absolut rätt. Hur ofta får man ej se fru X. samt fröknarna Y. och Z. spela som om de tänkte: »publiken måtte väl inse att jag är en aktningsvärd dam».

Nej, skall det vara klackarna i taket och Barra-barn släppas lös, så är det ej nog att lyfta på kjolen en decimeter och sparka med ena benet. Några dy-lika anmärkningar förtjänade dock inte Hilda Borgström i »Damen från nattkaféet». Hon var fullt ut lika sprallig som m:me Cassive som spelte »La dame de chez Maxim» på NouveautéVteatern i Paris. Möjligen med något mera kultur över sig. Cassive hade ett simpelt och rått talorgan, då däremot fröken Borgströms repliker, för mina öron, verkade som visserligen frivol men dock musik.

Jag är övertygad om att Laurin instämmer då jag betygsätter hennes Möme Crevette med ett »med beröm godkänt» för dåligt uppförande.

*

Ett tecken på popularitet vox populi, i dagligt tal, begåvar en artist, med smeknamn. Vi ha haft Frippe, Lunkan, Mille (= Strömberg), Svante (= Hedin), Pelle (= Janzon), Lucke (= G. A. Lund) och Nalle (= Halidén) m. fl.

Vid den tidpunkt, dit min berättelse nu framskridit, dyka tvenne skådespelare upp, vilka mycket sällan fingo glädja sig åt att bli kallade vid sina ärliga, borgerliga namn. Det är herrarna Fredrik Hedlund och Albin Lavén

vilka såväl inom som utom

även utom teatern är när

Fredrik Hedlund — »Dudde».teatern aldrig till- eller • omtalades annat än som »Dudde» och »Lavve».

Dudde hade gjort sina första lärospån i U. S. A., där han bland annat även lär ha verkat som operasångare. Jag misstänker att vi här hemma kan skatta oss lyckliga som sluppit lära känna honom i den egenskapen. Däremot har han ofta glatt oss på annat sätt. Det rikhaltiga galleri av typer såsom" olyckliga älskare, bedragna äkta män, löjtnanter, snobbar, grilljannar och andra idioter som han framtrollat, ha alla varit träffade på kornet.

Ute i livet har han gjort sig bemärkt som god simmare och styv hoppare, passionerad tennisspelare, entusiasmerad seglare (även om vardagarna) samt durkdriven pokerspelare. Han skryter gärna med att det är han

som importerat poker spelet från Amerika och lärt svenska folket bluffens mysterier. (Bluff = pokerns själ.) Han måtte varit en alltför god pedagog, ty det har ofta hänt att lärjungarna grundligt bluffat ut mästaren.

Davve var en originell och utmärkt karaktärs-, skådespelare. Hans Tartuffe och hans doktor Rank i »Ett dockhem» framkallade det sällsynta fenomenet av en enhällig god kritik.

Utom scenen var han minst lika originell. Han kunde säga de tokroligaste saker med orubbligt allvar. Han talade gärna om sina förfäder »Lavénar-na», vars stamträd sträckte sig så långt tillbaka i tiden som till Karl X Gustavs välsignelsebringande regering, fast alla människor visste att Lavve egentligen var född Pettersson.

Med tragisk uppsyn meddelade han sina vänner att hans levnadskall var förfelat: »När man är föddtill att spela 'Kung Lear' är det förnedrande att bara spela andraplansrol-ler. Men Lavénarna ha alltid varit misskända.»

Träffade han någon mindre teaterkunnig bekant sade han: »Den rollen som jag nu spelar ä' bara bosch, men i nästa månad ska' jag spela titelrollen i 'Lady Macbeth'.»

Av alla de galna upptåg vari Lavve varit huvudpersonen, torde följande sannfärdiga relation av ett harmlöst skämt vara ett av de mest förtjänta att bevaras åt eftervärlden:

Några glada grosshandlare hade mottagit invitation till en middag på Hötel Continental av en tysk vinresande, som var känd för sina goda middagar men även för sin eminenta förmåga att under middagens lopp pracka på sina gäster stora partier Mosel och Rhenvin att likvideras pr efterkrav. Medan gästerna samlades i hallen, dök Lavve upp, tydligen sökande efter lämpligt middagssällskap.

Grosshandlar B., känd som en stor spjuver, gick fram till Lavve och sade: »Du skall bli bjuden på en fin middag, om du vill åtaga dig att under hela middagen spela rollen av en rik och förnäm godsägare från Halland?»

»Skulle de' vara någon konst de'», tyckte Lavve som naturligtvis genast var med på noterna.Han presenterades för wohlthätern som »Herr von Lavén, Gutsbesitzer- und Schlossherr» under det några diskreta antydningar viskades i vinhandlarens öra att här var »etwas zu verdienen».

Redan vid soppan tillfrågades »slottsherrn» om han ej behövde lite »schönen Moselwein»?

Laven svarade, lätt skorrande och med en aristokratisk näston som förrådde många (de) generationers kultur: »Mina vinkällare på Slottorp äro för tillfället ganska välförsedda. Det enda jag-kunde reflektera på, vore något verkligt förnämligt vin av allra högsta klass. Mina vänner Lewen-haupt, Wachtmeister och de la Gardie sätta nämligen värde på ett gott glas Rhenvin.»

Det blev napp med detsamma; till fisken serverades Marcobrunner Cabinet Auslese 1874.

Vid kaffet, just som orderboken togs fram, måste tyvärr godsägaren avlägsna sig. Han hade kommit överens med sina vänner Blixen-Finecke, Gyldenstolpe och von Rosen att gå på Dramatiska Teatern. Men efter teatern kunde man ju träffas och göra upp den lilla bagatellen.

Sedan godsägaren von Laven gått, frågade den ivrige vinhandlaren de övriga gästerna om de trodde det skulle bli något geschäft med »den Herr Ritter-gutsbezitser» ?

»Säkert!» svarade alla med en mun.

Vinhandlaren föreslog nu att alla skulle gå på Dramaten så kanske han också kunde få bjuda »die Herren Ivavaliere» på supé efteråt.

Den fasans min och de indignerade och föraktfulla ögonkast som karakteriserade den arme vinagentens ansiktsuttryck när han fick skåda Lavvepå scenen torde förbliva ett minne för livet, för alla deltagarna i den berömda Rhenvinsmiddagen å Continental.

Herr E., innehavare av Mainz' »grösste Wein-grosshandlung», smet efter första akten. De övriga anordnade efter teaterns slut en s. k. helafton till vilken Lavve var inbjuden som hedersgäst.

I ett tal tackades Lavve för den roll han denna afton spelat på scenen, men rollen som slottsherre till det

historiska hallandsslottet »Slottorp» hade han spelat ännu bättre.

Glädjen stod högt i tak, ej minst gladde man sig åt att ha sluppit ifrån minst sex lådor surt Moselvin.

*

Lavve var några år direktör för Folkteatern i Göteborg, i kompaniskap med Axel Engdahl. Trots att Lavve ideligen retades med göteborgarna och kallade deras fina stad : »fiskläget vid Göta älvs mynning», och vid sina stockholmsresor alltid sade: »nu ska’ man Gudskelov resa in till stan ett tag» lyckades han dock vinna en stor popularitet även i rikets andra stad. Om han, förutom lagrar, även kunde skörda guld i Göteborg förmäler ej historien.

Jag frågade en gång Axel Engdahl om det lyckats för Lavve att bli kvitt sina skulder och fick följande djupsinniga orakelsvar att rätta mig efter:

»Det går framåt med stora steg. När vi blevo kompanjoner hade han 3,000 i skuld, på denna summa har han avbetalt 6,000 och nu återstår det bara 9,000.»

*Ranfts »lyriska avdelning» hade rekryterats med några, vad röst och sångkultur beträffar, förträffliga förmågor: Ma-thilda Kevscr, Lilly Wal-Icni, Ernst Svcdclius och Oscar Bergström. Det låg följaktligen inom möjligheternas gräns att även ge operor. Man kände sig för med »Yillars dragoner», »Svarta Dominon» och Hallströms »Hin ondes snaror». Den sistnämnda operan var komponerad med särskild tanke på professorns favoritelev Oscar Bergström, vilken av sin lärare, förutom förträffliga sånglektioner, fick mottaga många bevis på stor välvilja. Så t. ex. fick den unge Oscar i sin mentors sällskap vistas flera veckor vid det rumäniska hovet där de båda herrarna voro drottning Elisabets av Rumänien (»Carmen Sylva») gäster.

Även vid kung Oscars musikaliska soaréer fick den unge Apollodyrkaren närvara och torde han höra till de få Thalias tjänare som haft nöjet höra dåvarande kronprins Gustav sjunga Sindings »Viel Träume» och duetter med statsrådinnan Anna Groll, född Looström.

Några utpräglade hovmannaegenskaper lyckades dock ej vännen Bergström tillägna sig, därtill var hans läggning, av födsel och ohejdad vana, alltfördemokratisk. Däremot fick han rätt snart fröjda sig åt en stor popularitet.

Efter lyckade debuter engagerades han vid Operan, men Hallström, som insåg att Bergströms lilla figur (den tiden var han dessutom mager som en skrika) endast hänvisade honom till en begränsad repertoar, rådde honom att försöka sin lycka vid Vasateatern.

Hans första roll vid operettscenen var Styx i »Orfeus i underjorden». Sångpartiet inskrän-

ker Arkadien».

sig' till

en kuplett: »När jag var prins utav

Vid repetitionerna pekningar av både regissör och kamrater att han sjöng sin kuplett alldeles för musikaliskt.

»Styx är en fyllkaja och kupletten skall sjungas med alkoholmättad röstklang», sade man.

Jag rådde honom dock att sjunga såsom Hallström instruerat honom.

Generalrepets sakkunniga och kritiska publik-ruskade på huvudet åt den nymodiga tolkningen, men vid premiären slog »När jag var prins» ned som en bomb bland teaterns blaserade habituéer. Kupletten bisserades tre gånger.

fick

Bergström på-

Oscar Bergström som »Prinsen av Arkadien».Sedan dess har Bergström sjungit den tusentals gånger i slott och

koja, i Musikakademien och vid »Värnamo marken», vid utrikesministerns mottagningar och i Mönsterås, Wimmerby och Burträsk, vid Stockholms stads fester i nya rådhuset, vid Barnens dag, på alla Stockholms och Göteborgs guld-krogar samt i alla rikets stadshotell, goodtemplar-salonger och folkparker.

Med kännedom om de vokala krafter som stodo till buds fick Ranft den idén att vilja ge Charpen-tiers »Louise» på Svenska Teatern. Han hade hört denna »roman musical» i Paris och gripits av dess säregna stämning. Han meddelade mig sin plan men jag slog ifrån mig med båda händerna, ty visserligen förfogade teatern över lämpliga krafter till huvudrollerna men det var så mycket annat som saknades.

Jag fick order att skriva upp vad som behövdes och vad jag önskade. Jag skrev: 52 mans orkester, Tor Aulin som konsertmästare, en blåsare (engelskt horn) från Frankrike, en harpist från Tyskland, dubbelt så stor kör, en tenor (Olle Lemon från Operan var ledig) i Juliens parti, alla artisterna från Ranfts resande operettavdelning till smårollerna, inköp av en celesta och en basklarinett samt tusen andra småsaker. Allt beviljades och det återstod för mig intet annat än att sätta i gång arbetet med dödsförakt och med hjälp av tre repetitörer.

De flesta utomstående voro pessimistiska och trodde att direktör, kapellmästare och regissör tagit sig vatten över huvudet.

Själva voro vi dock säkra på seger och seger blev det.Premiärkvällen sutto Operans alla lediga artister på parkett. Nyfikenheten var stor. Nordqvist som skulle dirigerat »Carmen» på kvällen hade bett Stenhammar »slå» denna afton emedan han ville se hur experimentet att ge en stor modern opera med ett operettsällskap skulle utfalla.

Mathilda Keyser klarade det svåra sångpartiet glansfullt och var som klippt och skuren till rol- Ernst Svedelius som fadern i len. Svedelius väckte sensation med sin malmrika basstämma och torde som den sympatiske franske arbetaren, Louise’s fader, haft sin i dramatiskt hänseende bästa roll. Även övriga partier sköttes tillfredsställande och av små-rollerna stod Bergströms lumpsamlare och Lunds nattvandrare på ett högt plan.

Kvällen blev en succés, utförandet berömdes i pressen och Nordqvist gav oförbehållsamt sitt erkännande. Svedelius engagerades omedelbart till Operan dit Mathilda Keyser antagligen även kommit om hon ej. efter engagemangets slut, gått och gift sig med en löjtnant vid Göta livgarde.

Det djärva företagets facit inneslutes i följande ord av Sven Söderman: »Framförandet av 'Louise’ var en odisputabel framgång och ett hedrande vitt-nesbörd om ett med konstförstånd lett, ärligt och ihärdigt artistiskt arbete.»

=1=

Det dröjde länge, alltför länge innan Richard YVagn e r s musikdramer,

som i de flesta kulturländer redan banat nya vägar för de reformsträvanden som hela operalitteraturen så väl behövde, kunde hos oss utöva sitt välgörande inflytande. Och ändå hade Operans artistpersonal utökats med ett par solister som voro särdeles lämpliga just för Wagnerpartier.

Åke Wallgren var kanske inte urtypen för en spansk tjurfäktare från Granada men var däremot, med sin ståtliga och välljudande stämma och sitt majestätiska utseende, idealet för Wotan; och en lämpligare representant för Mime än Henning Malm torde man få svårt att uppleta.

»Valkyrian» hade givits 1895. Efter denna kraftansträngning måste man ju pusta ut några år innan man fick tillräcklig energi att fortsätta. »Rhengul-det» kom först 1901, »Siegfried» 1905, »Ragnarök» och därmed hela Nibelungscykeln, f. f. g. i ett sammanhang, 1907.

Det väckte hos en stor del av publiken förundran

Åke Wallgren som Wotan.och misshag att trilogiens förspel, »Rhenguldet», icke bestod sig med någon entreakt. Sitta på teatern 2X/2 timme i ett sträck utan att få röka en cigarrett eller dricka ett glas punsch, det var en uppoffring som översteg de flesta stockholmares, vid sekelskiftet, ganska medtagna krafter. Det föreslogs också, på fullt allvar, i tidningsinsändare att »Rhenguldet» skulle delas mitt i tu och publiken beredas tillfälle stärka sina

nerver och släcka sin törst under en mellanakt som helst borde räcka 20 minuter.

Vid »Rhenguldets» orkesterkollationering, under de första tonerna, bredde sig ett glatt igenkännande småleende över hovkapellisternas ansikten. Dessa toner hade man hört förut i ett svenskt musikdrama. Då den svenska operan nästa gång uppfördes och reminiscenserna så småningom gåvo vika för den svenske kompositörens egen inspiration vände sig hovkapellets »enfant terrible», förste violinisten Emil Sundqvist (= »Sun-kan») till sin stämkamrat och viskade: »Här svek honom minnet.»

Den som vill forska lite i Operans violinstämmor skall där finna anteckningar över lustigheter som hänt eller sagts i de olika operorna, alla ditskrivna av »Sunkan». Det är ett outtömligt arkiv för anekdotsamlare. Jag citerar

några praktbitar : Henning Malm som Mime.En altviolinist, trött av de ideliga omtagningarna, föll under pågående repetition i en stilla slummer. Henneberg observerade detta och röt:

»Jag tror ni sitter och sover?»

»Ja, men någon riktig vila blir det inte.»

I »Aida» har hasklarinettisten ingen tjänstgöring förrän i tredje akten. En afton hände det att han infann sig i betänkligt onyktert tillstånd.

Henneberg blev ursinnig och höll ett strafftal till honom som slutade med orden: »Själv kan jag nog ta mig ett glas ibland, men nog kan jag sköta min taktpinne ändå.» Sunkan inföll då: »Ja men har bror vid ett sådant tillfälle försökt att blåsa basklarinett ?»

Med stolthet och egenkär tillfredsställelse noterar jag att i »Fra Diavolos» första violinstämma finnes följande anteckning bevarad till kommande generationers begrundande: »Detta fel rättades av kapell-mästar Meissner efter 347 :de uppförandet.»

Efter dessa små modulatoriska utvikningar från ämnet, återgå vi till grundtonarten = »Rhenguldet». Det var ej den musikaliska inövningen som beredde de största svårigheterna, det var de maskinella anordningarna. De tre Rhendöttrarna sysselsätta sig i 20 minuter med undervattenssimning i den sago-skimrande flodens böljor, under vilken tid de sjunga både långa och svåra strofer utan att någonsin få några kallsupar. D. v. s. i själva verket simma de ej, de flyga. De ligga på magen i en rustning och ha en liten brädlapp som fotstöd. Flygmaskinerna äro fästade med ståltrådslinor i stora block som äro fastsatta på små vagnar som rulla på skenor uppe i teatervinden. Det hela ser mycket riskabelt ut.Mänskligt att döma är det antagligen ej sä lätt att sjunga i takt när man hissnar och känner vissa symtom av den obehagliga sjösjukan.

Man prövade först med några balettflickor och det gick ju ganska bra. Men när operasångerskorna, som ej är o så lätta på foten, kommo, blev det gråt och tandagnisslan utan all ända. Fru Östberg som sjungit in första rhendotterns parti vägrade absolut: »Ä' de' meningen att jag ska' ligga på magen i den där gungan? Försök inte. Jag är engagerad som operasångerska och ska' gärna sjunga halsbrytande 'kålrötter' (= koloratur) och kliva upp ända till sjustrukna fiss, om ni så vill, men att på gamla dagar göra konster i trapets, det gör jag ta mig fanken inte. Nej, snälla herrarna, var så god och bjud dom andra mamsellerna.» Varpå hon med en majestätisk gest slängde rollen i golvet. Den överlämnades till en annan sångerska, ej tillhörande tungviktsklassen, vilken neg och tackade.

Fru Östberg stod högt i kurs hos teaterns olika kapellmästare på grund av att hon städse var berg-säker på sina musikaliska uppgifter. Flon lät varje not få sin rätta valör, hoppade aldrig över några åttondedelspauser och förryckte ej den rytmiska balansen genom att omotiverat hålla ut en fermat i det oändliga. Då Ellen Gulbranson gasterade hos oss i »Valkyrian» önskade gästen att en strykning, som hade gjorts i andra akten, åter skulle tagas upp. Både Mikael Bratbost (Siegmund) och fru Östberg (Sieglinde) fick alltså i största hast inlära cirka 40 takter var. Vid kvällens föreställning blev Bratbost nervös för de nyinlärda takterna och började sjunga rakt på tok i oriktig tonart. Då lutadeSieglinde sig ömt mot Siegmunds trofasta bröst samt viskade med ett saligt småleende i hans öra: »Håll käften», varpå hon ensam sjöng både sina egna och motpartens strofer.

I »Rhenguldet» gasterade med framgång en berömd tysk wagnertenor, dr Otto Briesemeister i Loges parti. En fördel hade detta gästspel i det att Briesemeister, med sin ingående kunskap om Bay-reuthtraditionerna var till så stor hjälp för regissören att han senare vid »Ragnaröks» instuderande hitkallades såsom sakkunnigt smakråd åt den nye regissören. Men gästspelet hade även en nackdel. Verkets helhetsintryck försvagades genom att Loges parti sjöngs på tyska. Särskilt i Wagners musikdramer är ju språkets homogenitet av största betydelse.

Även längre fram i tiden då trilogiens senare avdelningar uppfördes måste man finna sig i att Sieg-fried med ungdomlig glöd förklarade sin oändliga kärlek till Brynhilde »in die herrliche deutsche Sprache».

Den ruteniske tenoren Mvdest Menzinsky efter-telegraferades då Aino Ackté skulle gästspela som Elsa i »Lohengrin» och Ödmann hastigt insjuknat.* Han vann så stora sympatier här, att det tillfälliga gästspelet utmynnade i ett långvarigt fast engagemang som bl. a. möjliggjorde upptagandet av »Siegfried» och »Ragnarök». Genom trägna studier — kanske ännu mer genom sitt äktenskap med en svensk dam — vann han sådan färdighet i ärans

* Sjukdomen lär varit typisk »primadonnesjuka». Den angriper ofta tenorer, i några enstaka fall även barytonister.och hjältarnas språk att han snart nog sjöng en hel del roller på ganska god svenska.

I början gick det ju lite knalt, förstås. Om jag ej missminner mig var Florestan i »Fidelio» den första roll han sjöng på svenska. Operans framstående specialist på buffa-partier Bniile Sticbel, vilken ofta gav prov på komisk uppfinning och fantasi även utom scenen, hade privat givit Menzinsky några goda råd. När — till all lycka under en repetition — den arme Florestan bönföll om »en dryck vatten och en beta bröd» fick repliken tack vare den till-fällige pedagogens lärorika instruktion, till regissörens (Aug. Lindberg) fasa och förtvivlan, följande smått travesterade lydelse: »Ge mig en sup och en räka.»

Siegfrieds jätteroll vågade han sig dock aldrig på, annat än på originalspråket.

*

Buréns femtonåriga direktörsskap har bedömts mycket olika. Sanningen torde väl vara den, att under hans regim mångt och mycket var värt ett ampelt erkännande, utan att dock vara befriat från alla de ofullkomligheter som tyvärr vidlåder allt mänskligt. Upptagandet av Nibelungenringen står som den förnämsta posten på hans kredit-konto.

Om nu anledningen var fosterländskt konstintresse eller egoistisk musikpolitik må lämnas därhän, men man måste även ge honom det erkännandet att han beredde vår inhemska tondiktning tillfälle att visa sina framfötter. Verk av Flallén, Stenhammar, Peterson-Berger m. fl. presenterades i glansfullauppsättningar och med bästa möjliga rollfördelning.

Förutom alla de artister som redan omnämnts ha under Burens tid tillkommit Magna Ly ekset h, Julia Claussen, Liva Edström, Nanny Larsen, Paula Frödin, Martin Oscar, Carl Lcjdström, Sven Nyblom, David Stockman m. fl. vilka samtliga bildade en värdefull tillökning till den redan förut framstående konstnärsensemblen. Repertoaren utökades med en hel del verk som den Burénska regimen dels kan skryta med, dels sätta på sitt syndaregister. Några av dessa, såsom »Simson och Delila», »Boheme», »Tosca», »Eugen Onegin» och »Salome» tillhöra numera den fasta spellistan under det att en dyrbar tid förspillts med försöken att blåsa liv i en massa dödfödda foster och missfoster över vilka det är bäst draga en medlidandets och glömskans ogenomträngliga slöja.

Sedan Elmblads arbetsenergi på grund av ohälsa, börjat dala och hans prestige gått i ett stadigt de-crescendo fick August Lindberg, operasångaren C. A. Söderman och en homo novus Harald André tura om att upprätthålla en operaregissörs svår-skötta befattning. Den musikaliska ledningen krävde också nya män, sedan försöken att lancera insmusslade kandidater, vars meriter huvudsakligen bestod i protektion och släktförbindelser, slagit mindre väl ut. Stenhammar var anställd ett år som andre kapellmästare, likaså Armas Järncfelt vilken dock efter sitt provår antog kallelsen som direktör för Hälsingfors musikinstitut ehuru han reste hit över och dirigerade Operans symfonikonserter. Då emellertid Henneberg blivit inblandad i en obehaglighistoria, som i själva verket endast var ett skamligt utpressningsförsök, tog vederbörande detta som anledning att låta mohren, som gjort sin

plikt, gå.

Järnefelt blev nu fast engagerad och torde Operans konstnärliga ledning genom detta förvärv fått ett ansenligt tillskott av musikaliskt vetande, träffsäker stilkänsla och artistisk ansvarskänsla.

Den mest graverande anmärkningen mot Buren var, att han såsom chef ej var tillräckligt självständig. I pressen antyddes alltsom oftast att den eller den personen eller kamarillan tillägnat sig all makten. Än var det institutionens ekonomiska ledning som lade sig i det konstnärliga arbetet, än var det en obetydlig, tämligen intelligensfri, balettråtta, som tack vare sina vänskapliga förbindelser med en snäll »farbror» fick sin vilja igenom i allt, än var det en bortskämd publikfavorit för vars oberäkneliga nycker hela operadirektionen darrade som asplöv, eller ock var det samma publikfavorits maka som hade alla trådarna i sin hand och lät de styrande hoppa som viljelösa sprattelgubbar. Nomina sunt odiosa.

Om man så betänker att affärerna blevo sämre och sämre och att Operans bokslut för varje år visade stegrat deficit kan man ej undra på att Burén såsmåningom tröttnade på hela härligheten och lade in om sitt avsked.* Styrelsen för K. Teaterns aktiebolag, som hade det svåra värvet att ideligen skaffa pengar, beslutade nu att fresta ett försök och överlämna hela den penningslukande inrättningen till en enskild entreprenör. Det gällde att finna en man som vågade ta i tu med ett så vanskligt företag och dess enorma risk. Förberedande underhandlingar inleddes med Albert Ranft, vid den tidpunkten chef för sex teatrar. Under det interregnum som nu inträdde utsågs grosshandlaren Arthur Scmmy T hi el till chef för »K. Maj :ts hovkapell och spektakler». (1908.)

* Att detta skedde mitt under brinnande säsong torde berott på att det florerande kotteriväsendet alstrat en anarki inom operapersonalen som den fredsälskande operachefen ej var mäktig att avstyra.Brandchefens teaterintresse. Sommarnöjen.

Gamla Dramatens avsked.

De som i första hand bestämma över teaterlivets gestaltning och utveckling äro teaterdirektörerna, som avlyssna opinionens röst och följa stundens smak eller smakfördärv, och kritikerna som anstränga sig att leda och uppfostra både folkmeningen och teaterdirektörerna. Även de nomadiserande och popularitetsjäktande publikfavoriterna och de under fackföreningarnas ok suckande »fria» konstnärerna vilja också ha sitt ord med i laget.

Men i Svea rikes sköna huvudstad finns en myndighet som ibland drar ett streck över räkningen och kullkastar de mest skarpsinniga kombinationer. Det är Stockholms stads brandchef. Han förklarade gamla Dramaten eldfarlig 1895 men beviljade den tillstånd att spela till 1898 då den absoluta eldfarligheten antagligen skulle inträda. Folkteatern stängdes men fick, efter verkställda omändringsarbeten, åter börja spela.

Samma var förhållandet med Södra Teatern. Den uppstod i förnyat skick 1900 och hyrdes naturligtvisgenast av — Albert Ranft. Den teatern har ofta haft tur med att träffa allmänhetens smak. Långvariga publikframgångar hörde ej till sällsyntheterna. John Wigforss’ »Sten Stenson Stéen» utdömdes av större delen av kritiken såsom ett värdelöst misch-masch. Laurin ansåg att dr Kleens berömda: »Kattdjävulen har druckit upp mjölkhelvetet för käringfan» var typiskt för styckets samtalston. Och ändå kan det glada studentspexet stoltsera med ett antal uppföranden som tangera rekordet. Jag undrar om min vän skådespelaren-komponisten Elis-Olsson-Ellis kan ens tillnärmelsevis uppgiva det antal gånger, då han på sin breda skånska, för en förtjust publik, omtalat att han »tagit prrrillan i Lund»?

Eljest har det dominerande inslaget i Södra Teaterns repertoar utgjorts av Emil Norlanders populära nyårsrevyer som regelbundet stått på affischen från 1 januari till den tidpunkt då man brukar sjunga: »O, hur härligt majsol ler». Författaren har tagit det speciellt stockholmska gemytet på kornet och oftast träffat prick. Han har pejlat folksjälens djup och hittat sådana pärlor, som fått det slumrande musikaliska medvetandets mest subtila känslosträngar att vibrera, såsom »Ivväsarvalsen» och »Känner du Fia Jansson». (Den senare ursprungligen en spansk folkdans: »La Cachuca».)

Men, »revenons å nos moutons», det var ej med revyraseriet vi skulle sysselsätta, oss, det var med brandchefen.

1903 dekreterades att Vasateatern från och med hösten 1904 skulle vara eldfarlig. Öster-malmsteatern, som några år senare brann ned till grunden, och den lilla trälådan på Djurgårdsslättenansågs dock ur brandman-nasynpunkt fullt betryggande.

Operetten på Vasatea-tern — Ranfts guldgruva — stod nu utan tak över huvudet. Det gällde att fortast möjligt skaffa den en värdig bostad.

F. d. cirkusen vid Kar-lavägen hade inköpts av en dansk affärsman Bernhard Jacobsen, vilken ändrade om lokalen till teater och hyrde ut den till hr E. Em. Nilsson, som hoppades få skära guld med täljknivar. Teatern, vilken döptes till »Olympia-teatern», öppnades 25 oktober 1902 och visade sig vara en ganska behaglig och elegant lokal, hållen i vitt och guld. Här var det nu meningen att ge operetter och konkurrera med Vasateatern om publikens ynnest. Flera goda, delvis utmärkta förmågor voro engagerade vid sällskapet bl. a. den groteske och självsvåldige komikern Emil Strömberg och en liten debutant Signe Kolthoff som förespåddes en vacker framtid på operettscenen. Hennes konstnärliga utveckling har dock, som bekant, inriktats på helt andra områden.

Det blev dåligt före redan i portgången.

Invigningsprogrammet var en dussinoperett »Pri-

Elis Ellis i »Sten Stenson Stem.madonnan» som gjorde måttlig lycka. Samtidigt spelade Vasan »Wienerblod» som varje afton gavs med »lapp på luckan». Efter någon tid sprack det nya företaget och teatern uthyrdes till — gissa vem? — jo till Ranft som nu disponerade över fem teatrar i Stockholm förutom Göteborgs Stora teater, ett resande landsortssällskap och det lilla sommarnöjet: Djurgådsteatern.

Teaterns ägare, Jacobsen, lär inte förstått mycket av en teaters konstnärliga skötsel. Det berättas öm honom att vid ett samtal om tantiemer till nyligen avlidna författares arvingar han med förvåning och deltagande lär ha sagt: »Shakespeare, jaså ä’ han död han?» Men att skriva kontrakt det förstod han sig på.

Då han nu insåg att Ranft, å tout prix, behövde teatern för att placera sina av brandchefen vräkta operettartister, använde han sig av situationen och dikterade ett för husägaren mycket fördelaktigt kontrakt. I en paragraf stipulerades att Ranft under en tid av, så och så många år, ej fick vara intresserad i någon annan lyrisk teater.

När Ranft sedermera blev operachef kostade den paragrafen honom närmare 100,000 kronor.

Under operettens tvååriga sejour på Östermalms-teatern — den hade återtagit sitt ursprungliga namn — kan annoteras en rad vackra framgångar och en verklig succés: »Hertiginnan av Danzig». Detta stycke var helt enkelt Madame Sans-Géne förvandlad till operett. Musiken, gjord av ett par engelska fäsörer, var dock tämligen intetsägande. Men Emma Meissner i titelrollen fick ett varmt och allmänt erkännande och alla fransmäns härskare, somtack vare en mild försyn ej behövde sjunga några kupletter och vars dans inskränkte sig till några ceremoniella »pas» i en menuett med hertiginnan, spelades av Napoleon-spe-cialisten Bror Olsson på ett överlägset sätt. Den stilfulla uppsättningen gjorde också sitt till. Särskilt sista aktens dekoration väckte ett enormt uppseende. Regissören hade använt sig av teaterns (= cirkusens) egendom- Ewma Mcissncr som Ninichc-liga form och byggt upp Tuileriernas galavåning så att publiken fick se en fil av ej mindre än sju praktsalar och gemak. Hade någon kommit på den idén att öppna den för tillfället låsta sista fonddörren hade publiken, i stället för Place de la Concorde och Champs-Élysées, till sin häpnad fått skåda Kom-mendörsgatan och Nybergs gränd.

Även på Djurgårdsteatern gavs ibland sommarsvala operetter. Jag påminner mig ett par muntrande episoder från den tid då jag tjänstgjorde som dirigent för den minimala orkester konstanstalten bestod sig med.

En kväll märktes bland publiken ryttmästar G., om vars lustiga påhitt och originella infall dags-krönikan hade åtskilligt att förtälja. Nu senast hade han varit på en officiell bal i sin nya garnisonsstad och gått fram till en äldre dam som satt och såg högtidlig och förnäm ut bland en massa panelhöns, klappat henne på axeln och sagt:

»Jag tror lilla gumman sitter och ser lessen ut?»

»Ursäkta», svarade damen, »jag är borgmästar-inna här i staden.»

»Det gör ingenting», envisades ryttmästaren, »lilla gumman ser lessen ut i alla fall.»

Denne spefågel hade nu sin plats på första parkettbänken omedelbart bakom kapellmästarstolen. Man gav »Lili» på kvällen och min fru spelade titelrollen. I andra akten förekommer en scen då Lili återfinner sitt ungdomssvärmeri från första akten, den blyge trumpetaren, som nu emellertid avancerat till löjtnant och i betänklig grad övervunnit sin blyghet. Efter en passionerad kyss utbrister Lili i extas: »Så har aldrig min man kysst mig!» I detsamma får jag en puff i ryggen och min vän ryttmästaren utropar med ett förebrående tonfall, som hördes över hela teatern: »Jaja du!» Jag' vände mig hastigt om, beredd att med ett dräpande ögonkast helt förkrossa den arme syndaren, men mina blickar möttes av en gapskrattande parkett. Det fanns intet annat att göra än tiga och svälja förtreten.

Det har ibland sina sidor att vara gift med en operettprimadonna!

Det är ett guterat nöje bland scenens barn att försöka narra varandra till miss-sägningar eller till att »bala taklänges». Om man oupphörligt bakom kulisserna idisslar ett förvrängt ord, kan man varaAvskedet från Gamla Dramaten.säker på att det, förr eller senare, sägs på scenen. Ett typiskt exempel på dessa upprepningars hypno-tiska makt inträffade när min fru spelade »Ni-niche». Hon skall säga: »Min man är typen för en fulländad diplomat, för honom är politiken allt». Så en kväll kom det efterlängtade ordet: »för honom är pillitoken allt». Kamraternas ansträngningar hade lyckats, de voro överlyckliga och publiken hade inte heller så tråkigt.

»Pillitoken» har emellertid sedan dess blivit ett bevingat ord inom teatervärlden, vilket haft till följd att Niniches rollinnehavarinnor numera endast med största försiktighet och med långa pauser mellan stavelserna, våga sig på den förrädiska repliken. Sista gången jag såg Niniche sades den på följande

sätt: »för honom är----------po----------li---------

tiken allt».

Även vid den allvarliga operainstitutionen roar man sig ibland med dylikt kamratskämt. I »Arnljot» blåses några signaler på stora näverlurar. Svede-lius skall då utropa »Lurarna ljuda», men på förberedande generalrepetitionen blev det i stället »Judarna lura». Det var Stiebel som stod bakom kulisserna och lurade kollegan.

*

Fredriksson kunde glädja sig åt att Gamla Dramatens sista år karakteriserades av stor publikanslutning och att han följaktligen fick debet och kredit att gå ihop. Alla minnesgoda stockholmare ville gärna passa på tillfället att ännu en gång besöka den kära teatern vars dagar nu voro räknade. Härfanns dock stolta minnen och förnämliga traditioner att taga vara på. Här hade ett par skådespelar-generationer strävat för att skapa ett »Sveriges Théatre-francais». Trots alla misstag som begåtts kunde man dock peka på stora konstnärliga resultat. Talets konst hade drivits upp till sin spets, och vad en väl samspelt ensemble betyder för en dramatisk scen hade man här fått lära sig.

Eljest gick denna sista säsong i skandinavismens tecken. Efter det att Svenskan vunnit guld och ära med den norska skådespelerskan Johanne Dy hivad bjöd Dramaten på ej mindre än tre danska gästspel — alla lyckade — vilka förskaffade publiken några angenäma kvällar och Frippe kommendörkorset av Dannebrogen. Det var »de otte» ('med »Alexander den store» som paradnummer), Karl Mantsius och Betty Nanscn. Frippe själv hade lyckats få fatt i en roll, Max von Wittinghoff i »Livets maskerad», som låg utmärkt för hans naturell och vari han fick osökta tillfällen att komma med spirituella paradoxer och briljera med sin träffsäkra replikkonst.

Själva pjäsen hade fått en liten extra reklam i det att dess författare, Ludvig Fulda, blivit föreslagen till Schillerpriset. Kejsar Wilhelm, som naturligtvis ansåg sig som Tysklands förnämsta litterära auktoritet, tog ej någon lärdom av sitt misstag med Gerhard Hauptmann några år tidigare, utan vägrade stadfästa kommitténs förslag varför belöningen torkade in.

Den 14 juni 1907 gavs »Livets maskerad». Det var sista kvällen för säsongen, sista representationen under den gamla regimen och för oåterkalleligen sista gången som det speltes på Gamla Dramaten.En glansfull epok i

svenskt teaterjiv var härmed avslutad. Avskedskvällen blev en oavbruten rad av hyllningar, vilka efter sista ridåfallet koncentrerade sig på teaterns avgående chef, den 75-årige Gustaf Fredriksson. Artister, tjänstemän, elever och arbetare, alla högtidsklädda och med blommor och kransar i händerna, samlades på scenen. Med ett högstämt tal överlämnade Aug. Lindberg en jättelagerkrans och Albion Örtengren en adress, ristad å en silvertavla, varå personalen givit uttryck åt sin tacksamhet. Fredriksson tackade med av rörelse darrande stämma och avslutade sitt tal med att tillönska den nya teatern lycka och framgång.

De flesta närvarande trodde nog att man sett Frippe för sista gången på scenen. Men året därpå gästade han igen i »Livets maskerad» på den nya Dramaten. Vid åttio års ålder firade han sitt femtioårsjubileum vid teatern i greve Trasts roll i »Ära», och vid åttiofem gasterade han med ungdomlig vigör i »Ungdomsvänner».

Jag har forskat i några berömda scenveteraners historia, men ingen av dessa gamlingar, varken Phister i Köpenhamn, Got i Paris eller Girardi i Wien, komma tillnärmelsevis upp till Frippes rekord.

Då Gustaf Fredriksson år 1921, vid 89 års ålder på allvar tog avsked från Livets maskerad, tar jag för givet att Sancte Per slog upp himmelens portar på vid gavel för denne trägne arbetare i den sanna konstens tjänst.Marmorpalatset. Oscarsteatern. Thalia och Mercurius.

K. Dramatiska Teaterns aktiebolag, med ett aktiekapital av 200,000 kr., konstituerade sig nu. Ordförande i styrelsen blev överstekammar junkaren C. C:son Bonde, v. ordf. häradshövding G. B. A. Holm och verkställande direktör författaren Knut Mi-chaelson, ägare till Schebo bruk. Som kamrerare anställdes f. d. översten vid K. Hälsinge regemente Nils Selander.

Det dröjde till den 18 februari 1908 innan det nya marmorpalatset kunde invigas. Under tiden repeterades för blindkära livet på den gamla scenen. Då personalen emellertid hade full lön, men inga biljetter såldes och teatern följaktligen ej hade några inkomster, så gick det naturligtvis en massa pengar åt.

Men om artisterna ej hade tillfälle att spela, så hade allmänheten det så mycket mera — på teaterlotteriet. Svenska folkets högt utvecklade spelpassion har under de två sista decennierna varit den drivfjäder, som hållit både den musikaliska och den dramatiska konsten uppe.Då den nya teatern avsynats och godkänts och föreställningarna skulle börja var det nära att inga biljetter nu heller kunde säljas.

Man hade nämligen glömt biljettkontoren.

I all hast hopsnickrades ett par mahognyskåp, vari biljettförsäljningen — en för teaterverksamhetens sunda ekonomi icke oväsentlig detalj — kunde försiggå.

Invigningsprogrammet var Strindbergs »Mäster Olof» i dess första version: versupplagan. (Uppföranderätten till den — i dramatiskt hänseende — betydligt verkningsfullare prosaupplagan ägdes av Ranft.) Föreställningen inleddes med Hugo Alf-véns ståtliga festspel, vilket, liksom Tor Aulins Mäster Olof-musik, från denna stund blivit värdefulla repertoarnummer på våra symfoniorkestrars konsertprogram. Därefter framträdde Aug. Lindberg och framsade Tor Hedbergs verkligt stämningsfulla prolog, vars första verser innehålla både vackra och profetiska ord.

Jag är en härold blott, och mina skaror bereda sig till duster, sår och faror.

De vilja strida alla, fast få blott skola segra, många falla.

För publiken var det naturligtvis en missräkning att Anders de Wahl, som skulle spela titelrollen, insjuknat. Men man måste ge Ivar Nilsson, som övertagit rollen, det erkännandet att han med sin malmrika stämma skötte sig förträffligt.

I början bjöds på en verkligt pampig repertoar, såsom Sofokles' »Antigone» (med Mendelssohnsmusik) samt stycken av Shakespeare, Moliére, Schiller och Ibsen. Så småningom blev man dock tvungen att tumma något litet på de hög-estetiska idealen.

Missnöjets krevadbomber, understödda av intrigernas giftig'a gaser, började snart skjuta bräsch i den enhetliga

konstnärliga fronten. Michaelson klagade över styrelsens, och särskilt dess vice ordförande Holms, försök att korsa hans planer och att i allt för hög grad vilja bestämma över repertoar, engagemang och rollfördelningar. I upprepade skrivelser till styrelsen anmärker han mot överste Selander, att denne missuppfattat sin ställning som underordnad tjänsteman och i stället för att lyda chefens order, befaller och regerar som om teatern vore underställd hans personliga kommando. Michaelson skriver: »Det är stor och lönlös möda att bibringa honom uppfattning om att en teatergarderob måste förvaltas och förtecknas på annat sätt än en militärdepöt för beklädnadsartiklar» och avslutar skrivelsen med att »vädja till styrelsens omdöme huruvida icke kamreraren borde skiljas från platsen?» Om Selanders ingående och detaljerade svaromål skriver den temperamentsfuld teaterchefen: »Kamrerarens skrift är en sådan vävnad av rena osanningar, vrängda framställningar, lömska insinuationer och ovederhäftigt prat» etc.

Med sådana älskvärda umgängesformer var det ju omöjligt att bibehålla den trevnad och lugna ar-betsfrid, som är ett conditio sine qua non för ett fruktbärande konstnärligt resultat. Då styrelsen ej helt ville överlämna makten i teaterchefens händer skrev denne till K. Maj :t att det var: »divergenser och en med tiden allt mera skärpt meningsskiljaktig-het mellan bolagets styrelse, som framkallade teaterchefens beslut om begäran av entledigande».

Styrelsen föreslog nu K. Maj :t att den framstående författaren och kritikern Tor Hedberg skulle utnämnas till Michaelsons efterträdare. Motiveringen var följande: »Det samarbete Styrelsen hittills haft med herr Hedberg berättigar henne till det antagandet, att Styrelsen för framtiden mera än hittills, sättes i tillfälle att följa ledningens gång, vilket helt säkert skall öka hennes intresse och hennes förmåga att med teaterchefen samverka för ernående av det höga mål, som är för dem gemensamt, den dramatiska konstens utveckling och befästande'vid landets förnämsta skådebana.»

Så lät det då. En vacker entréreplik. Men den maktlystna styrelsens slutrepliker vid Hedbergs sortie voro ej fullt så hänsynsfulla.

Att Hedberg gick till sitt värv med de bästa föresatser förstår man av slutorden i hans invignings-prolog:

—i — •— — Må Apollos skara, sångens gudinnor alla, med dig vara!

Din båge brista kan och den kan svikta, men minns, att det är skönt mot stjärnor sikta! Du står vid skälet.

Ljus över scenen! -— Börja skådespelet!

Sedan operetten väl kommit i gång på Öster-malmsteatern kom brandchefen på andra tankar och gav ånyo sitt tillstånd till Vasateaterns öppnande, sedan några mindre ingripande förändringar verk-Isaak Hirsch.

ställts. Där började nu Ranft spela muntrande farser, vari Olof Winnerstrand, med sin individualise-ringskonst och sin originella komik, vann sina sporrar som avgjord publikfavorit.

För operettens vidkommande voro andra planer påtänkta. Vid Kungsgatan byggdes ett stort affärs-palats, vari även en teater skulle inrymmas. Åskådarplatsernas antal voro ej mindre än 1,160. Sedan kung Oscar godkänt namnet döptes det nya Thalia-templet till Oscarsteatern.

Byggherren, Isaak Hirsch, hörde till Stockholms mest kända personligheter. Hans hjärta var av guld och hans byxficka fylld med silverkronor, vilka han med ett belåtet brummande delade ut till de mindre lyckligt lottade individer, som regelbundetvarje morgon kl. precis 9 avvaktade »gubben Isaaks» sortie från bostaden vid Narvavägen.

En vintermorgon kom han först 1/210.

»Ni får ursäkta mig, gubbar», sade han, »men jag blev upptagen. Men ni ska få 100 % i vänt-pengar.»

Varpå han delade ut tvåkronor till de frysande och huttrande arma människobarnen, som hamnat på livets skuggsida.

På teatern brukade han uttala sina reflektioner med högan röst. Han resonerade antagligen som Carmen: »Vad gör

det dig, om jag tänker högt?»

En afton spelades på Svenskan Strindbergs »Gustav Vasa», vari förekommer följande kraftreplik: »Här stunda vargatider!»

»Jo, det vill jag mena!!!» utbrast Isaak med känsla och övertygelse.

Under de vargatider, som byggnadsverksamheten i Stockholm fick vidkännas, bevistade Isaak en framstående skådespelares begravning. Prästen höll ett gripande tal, vari han bl. a. lade ut skriftens ord: »Man skall ej bygga sitt hus på lösan sand.»

»Inte bygga, inte bygga», muttrade Isaak, »bara sälja, bara sälja!»

Den 6 december 1906 invigdes Oscarsteatern under livlig feststämning. Kungssången, fanfarer, prolog på finformad vers av Daniel Fallström, uppläst av författaren med spontan hänförelse, och mottagen av publiken med tydlig entusiasm. Därefter Offenbachs odödliga »Frihetsbröderna», vars glada melodier och roliga handling försatte det kungliga huset och dess anförvanter, krigsmakten till lands och vatten, alla trogna ämbetsmän och eliten av rikets övriga innebyggare i den bästa sinnesstämning.

Över prosceniet står hyresvärdens monogram I. H. och över avantscenerna hyresgästens: A. R. Vid invigningsföreställningen, under en mellanakt, frågade Emil Norlander den överlycklige och av strålande humör skinande Isaak:

»Hör nu, farbror, vad betyder I. H.?»

»Det betyder naturligtvis 3Ingen hyra», suckade Isaak.

»Nå, .vad betyder A. R. då?»

»Det kan du väl förstå att det betyder 'Andra raden'.»

Som andra program förbereddes »Glada änkan». Både Ranft och jag hade sett den i Wien och voro säkra på en stor succés. Ranft var dock ej nöjd med att änkevalsen ideligen spelades här på alla restauranger utan att framkalla något livligare bifall.

»Tänk om den blir uttjatad innan vi komma upp med den», ängslades han.

»Du kan vara lugn», sade jag, »du hör ju att den överallt spelas som en vanlig vals, i hastig takt och utan nyanser. Vänta bara tills publiken får höra den som den skall spelas.»

Det var många och långa konferenser om rollfördelningen i »Glada änkan». Att Emma Meissner passade som Hanna Glawari var ju tämligen självklart liksom Ringvalls och Inga Berentz' roller ej heller föranledde någon diskussion. Men var finna en lämplig Danilo? Den som skulle lyckliggöras med den tacksamma rollen behövde ju inte kunna sjunga så vackert men han skulle kunna bära upp en frack och en monokel, han skulle kunna dansa, se »stilig»Emma Mcissner och Carl Barcklind i »Glada änkan».

ut, ha ett gott humör och framförallt vara en man, inte någon »gosse». Var finna detta världens åttonde underverk? Såna djur finns väl knappast? Vi gingo igenom alla Stockholms och landsortens personalförteckningar och diskuterade de olika personernas mer eller mindre lämplighet för rollen, alltifrån Don Juans charmante representant John Forsell till »kolingens» odödlige tolk John LJander.

Så kom Lidnerknäppen. Calle Barcklind! Där ha vi mannen!

»Änkan» blev mer än en succés, det blev en epidemi, och vad valsen beträffar så blev den så småningom en formlig landsplåga. Mina förväntningar hade överträffats i oerhörd och oanad grad.

Om jag följaktligen har på mitt samvete att ha bidragit till bostonflugans acklimatisering i vårt land,så kan jag däremot svära mig fri då det gäiler jazz-spyflugan, vars bacill, utan några som helst karantänsåtgärder, importerats hit och lyckats andligen förpesta stora delar av vårt, i grund och botten, så sunda svenska folk.

Bland de små och obemärkta inom teaterpersonalen funnos tvenne ungdomar, som snart skulle bli något mer bemärkta.

J »Frihetsbröderna» spelades värdshusvärdens dotter — Pipetta — av en glad och snäll flickunge, som föreföll att ha komiska anlag. Hennes nästa roll blev den burleska bastrumslagerskan i »Valsdrömmen». Några tragiska anlag var det ingen som observerade hos henne, man spanade ej heller efter sådana, ty den kuriösa genren operett-tragedi var ännu ej uppfunnen. Den av alla kamrater omtyckta, enkla och anspråkslösa sjuttonår ingen hette Nai-nia Wifstrand.

1 »Glada änkan» uppvaktas Hanna Glawari av några frackklädda herrar.

En av dem har en replik att säga: »Här är ert dansprogram åter, alldeles fulltecknat.» Min fru frågade regissören, om ej »den blonde ynglingen, som ser så rar och fin ut», kunde få säga repliken och överlämna dansprogrammet? Hennes anhål- Wahr.a Wif strand.lan beviljades. — Den blonde ynglingen har sedan dess ännu många gånger spelat »en herre i frack» och även en del andra roller. Han bär det numera icke alldeles okända namnet: Gösta Ekman.

Under årens lopp har Oscarsteatern haft många och stora succéser. Förutom de regelbundet återkommande klassiska operetterna ha där givits t. ex. »Dollarprinsessan», »Greven av Luxemburg», »Kyska Susanna» och »Czardasfurstinnan» för att endast nämna några få. Ibland har det ju hänt att mindre goda stycken uppförts, men så står också den moderna operettproduktionens kvalitet i ett abnormt förhållande till dess kvantitet. Men ännu äro slutstroferna i Daniel Fallströms invigningsprolog aktuella, särskilt de ord vari skalden riktar en uppmaning till operettens och sångens lekfulla gudinna:

Så träd då in! Låt blicken skina som stjärnor i en sydländsk natt och med din konst, den glada, fina, oss locka liksom förr till skratt!

Det skratt, som ifrån hjärtat strömmar behöver släktet mer än förr.

Vi våndas nu i onda drömmar — spräng låset, du, till skrattets dörr!

*

Gösta Ekman.Svenska Teatern fortsatte med sin intresseväckande repertoar. Publikens (och även teaterdirektörernas) misstroende mot modern svensk dramatik hade övervunnits. Det inhemska inslaget i Svenskans pjäsval är ganska aktningsvärt. Som ett kuriosum kan antecknas att Dramatens blivande chef, Tor Hedberg, anförtrodde alla sina stycken till Svenskan och överlämnade åt dess regissörer och artister ansvaret att ge liv och form åt de diktade scengestalterna. Särskilt hans »Johan Ulfstjerna», spelad av fruarna Fahlman och Bosse samt herrarna E. Hillberg, de Wahl och Svennberg, blev en stor succés.

Sedan Molander kämpat ut fördelades regissörs-ansvaret på författaren Karl Hedberg och skådespelaren Victor Castegren. Den senare, vars arbetsförmåga bröts alldeles för tidigt, var visserligen autodidakt, men lyckades dock förskaffa sig erforderlig auktoritet. Den konstnärliga ledningen överlämnades sedermera till Gunnar Klintberg, som, förutom framstående skådespelaregenskaper, även var i besittning av solid och mångsidig bildning, litterärt intresse, språkkunskaper och stor teaterkännedom.

Systrarna Torsell — Olefine Moes döttrar — uppenbara sig' nu på den alltjämt växlande teaterhorisonten. Den ena — Margit — mörk som en veneziansk natt, den andra — Astri — ljus som en nordisk vår. Det egendomliga var emellertid att den sydländska livligheten fanns hos blondinen under det att ett mera indolent scentemperament karakteriserade brunetten.

I »Gamla Heidelberg» vann Astri Torsell medde Wahl som idealisk motspelare.en stor och berättigad framgång.

Det starka publikstycket är en apoteos över den platoniska kärleken. Nog kan man ute i livet träffa på en blyg och naiv prins liknande Karl-Hinke, ehuru det är sällsynt. Men motsvarigheten till den kyska och uppoffrande serveringsflickan Käthie tror jag knappast någon lyckats upptäcka varken i Heidelbergs eller några andra av

Tysklands otaliga bierkneiper.

Men, »Frei die Kunst, frei die Bahn!» Liksom den moderna målarkonstens apostlar ha rättighet att förfula naturen, så ha även oljetrycksfabrikanterna rättighet att försköna den. Sedan blir det ju den resandes ensak, om han vill förskaffa sig ett konstverk eller ett oljetryck.

Tack vare den intensiva konkurrensen mellan våra dramatiska scener började det besvärliga tea-teragent-yrket bli ganska lukrativt. Det behövdes blott ett telegram från London: »Dramaten reflekterar på Shaws* nya pjäs» så köpte Ranft den till överpris, eller en korrespondensartikel från Paris, vari de Flers' och Cavaillets nya stycke utmålades som särskilt lämpligt för Svenskans ensemble, så iltelegraferade Dramaten och tillförsäkrade sig uppföranderätten. Men på så sätt blev man ofta tvungen köpa »grisen i säcken». I våra teatrars arkiv ligga nog åtskilliga dyrt inköpta pjäser, som vid närmare okularbesiktning visat sig som tämligen ospelbara i svensk miljö.

* Tack vare Shaw, och delvis fru Bosse, har svenska språket riktats med åtskilliga »bevingade ord» såsom »Prata du!» (ur »Mannen och hans överman») och »I h—e, man åker väl bil» (ur »Pygmalion»).Det är förresten inte allenast teateragenterna som kunna misstaga sig.

Det var en gång, för många, många år sedan

— detta är ingen saga fast ingressen låter så — en teaterdirektör som hade en ung förhoppningsfull son. Den unge mannen skulle göra sin första ut-rikesresa. Han hade mottagit en del förmaningar av sin kloke fader, och även den uppmaningen att om han fick se någon bra pjäs där ute, så skulle han genast skriva hem och varsko.

I Berlin — det var mitt i högsommaren — voro naturligtvis de största och bästa teatrarna stängda, varför det i tidningarnas repertoarlistor påpekades att dessa teatrar voro: »gcschlosscn». Den lydige gossen skrev genast hem per expressbrev: »Pappa ska genast köpa en pjäs som heter 'Geschlossen'. Den ges för närvarande på inte mindre än sju teatrar i Berlin.»

Ja, misstag äro ju förlåtliga. Själv har jag en gång sprungit genom gator och gränder i en italiensk bondby, för att närmare beskåda en tenorsångare, vars röst föreföll mig underbar. Det var 32° Celsius i skuggan. (Vad hade jag i skuggan att göra?) Väl framkommen till ort och ställe, varm och andfådd, befanns sångarfenomenet vara en grammo-phon som vevade upp en Carusoskiva.

Men — låtom oss lämna det soliga Italien och återvända till Blasieholmen. De eftersökta publikfavoriterna använde sig, med stor affärsklokhet, av de fördelaktiga konjunkturerna. Några små promenader mellan Teatergatan 2 och Nybrohamnen

— möjligen med en liten avstickare till den nya Intiman vid Birger Jarlsgatan — voro tillräckliga föratt höja siffrorna i nästa års taxeringskalender. Tidningarna började tala om teaterfolkets »ministerlöner».* Hade ej en talrik kontingent av unga talanger ryckt in i leden, skulle många koturnens bålde riddersmän varit miljonärer för länge sedan.

Vid sidan av det gamla gardet som dör men aldrig ger sig, uppenbara sig nu en hel falang unga förmågor med konstnärlig ambition och segerviss erövringslusta. Här några av de nya namnen, tagna ur högen: Signe Kolthoff, Stina Hedberg, Tora Teje, Tyra Zanderholm, Gunnar Wingård, Ivan Hedqvist, Nils Arehn, John Brunius m. fl.

En ung dam, Pauline Lindstedt, väckte i början endast uppmärksamhet som en vacker och välklädd skådespelerska. Och sådana ha vi ju gott om. Men så småningom upptäckte man hos henne talang, intelligens, känsla och några andra småsaker, vilket allt gjorde att man började undra, om det ej rent av var ett konstnärsämne man hade framför sig? Sedan dess har hennes utveckling gått i ett raskt tempo och numera intar hon som Pauline Brunius en dominerande och oomstridd position som en av

* Sedan stjärnturnéer och filmengagemang kommit till, äro herrar ministrar, i ekonomiskt avseende, för länge sedan distanserade.

Pauline Lindstedt.vårt lands främsta comédienner. Hennes mångsidighet är beundransvärd. Hon har givit

sceniskt liv åt så diametralt motsatta kvinnofigurer som Cy-prienne och Orleanska jungfrun och spelat den blyga Laura i »Äventyr på fotvandringen» lika naturligt som den något mindre blyga kejsarinnan Katarina II av Ryssland.XYI.

Hyllningar. Operachefen Ranft. P. B.

Den 23 november 1908 kl. 3 e. m. var Svenska Teaterns salong fylld från golv till tak av en publik, som med alla skäl kunde kallas exklusiv. Det var sex teatrars personal som hyllade sin chef Albert Ranft, vilken denna dag fyllde 50 år. Thalias präster och prästinnor hade mangrant infunnit sig åtföljda av gudinnans mera blygsamma tempeltjänare. Parketten och raderna räckte ej till, varför scenens och orkesterns utrymmen även måste anlitas. All rangskillnad var för tillfället upphävd. Här sutto de alla huller om buller: artist-, teknisk- och kontorspersonal omväxlande med orkester, kör och balett, kamrerare och biljettförsäljerskor, regissörer och nattvakter, kapellmästare och sömmerskor, dekorationsmålare och ouvreuser, arhetare och primadonnor, operett-tenorer och andra konfektpojkar, vaktmästare och skräddare samt tragikern och revycharmören. Den franska revolutionens vackra princip »Frihet, Jämlikhet och Broderskap» fick här sin praktiska tillämpning i full utsträckning.

Det var kanske inte så många som närmare tänktAlbert Ranf t.på saken, men när man såg denna tusenhövdade skara, fick man klart för sig att Ranft faktiskt var en av Sveriges största arbetsgivare.

Den som minnes gamla tiders osäkra och prekära teaterförhållanden kan ej annat än konstatera den tydliga förbättring som inträtt, vilket glädjande faktum till stor del kan tillskrivas Ranfts förtjänster. Och ändå har han aldrig fått ett öre av staten, varken lotterimedel eller långlån ur reservfonden. Ett av hans favorituttryck var också: »Ingen har skänkt mig till ett tioöres frimärke en gång.» Men sedan Hasse Z. undrat: »Vad skall han med frimärken att göra, som aldrig svarar på hrev?» har han lagt hort detta uttryck.

Visserligen har han varit utsatt för kritik, ofta välförtjänt, men ännu oftare dikterad av avunden. Men varför skall en teaterkung slippa lindrigare undan än andra stats- och regeringschefer? Teatern är ett väl så oroligt rike och lika vanskligt att styra, som trots någon av Balkanstaterna.

Vill man vara rättvis måste man erkänna att de storartade hyllningar Albert Ranft fick mottaga på sin 50-års-dag voro synnerligen välförtjänta.

*

Underhandlingarna mellan, K. Teaterns A. B. och Ranft utmynnade i att den senare övertog hela Operans skötsel och ekonomi på egen risk för en tid av tre år framåt. I revisionsberättelsen reserverade sig dåvarande överdirektör John May över beslutet och uttalade den önskan: »att anordningen med teaterverksamhetens överlåtande åt enskildperson endast bleve provisorisk samt att K. Teatern återfinge den organisation som institutionen innehaft åren 1898—1908».

Ranft som naturligtvis ej hade tid att i detalj övervaka arbetet fick god hjälp av sina sous-chefer. Operasångaren Carl August Söderman, som hade hela den gamla repertoaren på sina fem fingrar, kvarstod som regissör. Han kände även noga till operafolkets små egenheter och försökte, och lyckades också mången gång, lirka så att alltför explosiva knallefifekter skulle mildras eller helst utebliva. Armas Järnefelt kvarstod även som förste kapellmästare och borgade med sitt namn och sin kapacitet för det konstnärligt-musikaliska återgivandet av de honom anförtrodda verken.

Då genom Nordqvists och Hennebergs avgång en faktisk dirigentbrist inträffat (det händer inte ofta, må tro!), så hedrades jag med uppdraget att inträda som andre kapellmästare. Jag kan så gott först som sist tillstå att mitt samarbete med kolleger, sångartister och hovkapell hos mig endast efterlämnat de angenämaste minnen.

Harald André, som den tiden var en ganska oerfaren ung man, hade ännu ej hunnit visa sin förmåga varken som Wagnerregissör, kapellmästare eller balettimpressario. Hans sakkunskap visavi ultramodernt dekorationsmåleri, praktiska rundhorisonter och ekonomiska dammsugare var också en förborgad hemlighet. Ranft önskade emellertid engagera som regissör för Wagnerrepertoaren en man med speciella kunskaper i detta fordrande fack.

En slump gjorde att den rätte mannen som satt inne med dessa kunskaper kom på sin rätta plats.Burén umgicks redan våren 1906 med planer att ge »Tristan och Isolde». Det var det enda av Wag-ners verk som ännu ej uppförts i Stockholm. (Parsifal var ännu så länge reserverad uteslutande för Bayreuth.) På hösten beställde han av tonsättaren och kritikern IV. Peterson-Berger en översättning av Tristan-texten. P.-B. åtog sig det hedrande uppdraget och erbjöd sig att »även framlägga förslag till förkortningar och andra lämpliga ändringar i regi, o. d., avsedda att bättre framhålla verkets stora skönheter och dramatiska kraft». Detta förslag mottogs tacksamt. Arbetet var färdigt våren 1908 men då hade Buren redan avgått från operachefskapet. P.-B. vände sig då till Ranft med förfrågan om han ville begagna sig av detta arbete ?

Detta blev närmaste anledningen till att Ranft engagerade P.-B. och bl. a. uppdrog åt honom att iscensätta Tristan. Han gav den nye regissören fullt fria händer att leda instuderingen enligt de intentioner som av denne föreslagits. Ranft hade därmed, ur konstnärlig synpunkt, träffat ett gott val men han tog ej den mänskliga karaktärens stora ofullkomlighet med i räkningen.

P.-B. hade nämligen som kritiker den fula ova-

Wilhchn Pctcrson-Bcrger.nan att ej lägga fingrarna emellan vid tilldelandet av aga. Räckte han någon gång fram -sammets-tassen, så märkte man att klorna inte sutto så värst långt inne, och att han när som helst var färdig att klösa sina mer eller mindre oskyldiga offer. Då P.-B. nu frivilligt avstått från det forum privile-giatum varest han i många år härskat, var det mer än en som beredde sig på att utöva repressalier, och i sitt stilla sinne tänkte: »nu är stunden kommen, nu skall man passa på och ge honom betalt för gammal ost».

André, som genom detta arrangemang gått miste om sin beräknade regissörspost, tog anställning i en daglig tidning som musikreferent, i vilken egenskap han noga följde sin efterträdares göranden och låtanden, och utsatte denne för en skarp, men ej alltid fullt opartisk kritik.

Eljest var det just ingen lätt sak att polemisera med P.-B. Blev han anfallen så svarade han med en störtsjö av sakliga argument uppblandade med Wagnercitat, så att angriparen alldeles tappade koncepterna. Det var endast ett argument inför vilket P.-B. förblev svarslös. Det var när man förebrådde honom det, visserligen ej självförvållade, men dock ofrånkomliga stora felet att heta Peterson. Oscar Eevertin hade gjort jämförelser mellan den Wag-nerska musan och den »Petersonska poesien» och Anna Branting hade på skämt kallat honom »över-petterson». André ville ej vara sämre och kunde ej, fast han själv satt i glashus, motstå frestelsen att också kasta »pettson-stenar». Men dessa projektiler ricochetterade. P.-B. förklarade sig alldeles tillintetgjord när hans plebej-namn t. o. m. avhånadesav den, som hade rätt att bära det aristokratiska namnet Andersson.

Sedan alla engagemang avslutats (samtliga artister stannade kvar, även Forsell, efter många om och men) sattes arbetet i gång med hittills okänd intensitet. Säsongen började — något som aldrig hänt varken förr eller senare — med en premiär: »Madame Butterfly». Titelrollen utfördes med poetisk känsla och musikalisk smak av Davida Hcssc och i tenorens parti (enligt svenska versionen: löjtnant Linkerton) alternerade Ödmann och Stockman. Konsulns roll uppbars av den nyengagerade Frithiof Strömberg, en välsjungande barytonist, god skådespelare och »stilig karl» som just tack vare dessa egenskaper hade mycket att kämpa emot inom Operans underliga värld.

Ett par veckor senare var man färdig' med nästa premiär — d’Alberts »Låglandet» — och sedan fortsatte det i samma takt: den ena nyheten eller reprisen efter den andra, med korta mellanrum.

Hovkapellet, som just vid den tidpunkten sökte erhålla förbättrade lönevillkor, klagade över för tung arbetsbörda, men sedan sex extra stråkare engagerats och en fridag i veckan beviljats, förföll detta argument. I pressdiskussionen om musikernas förmenta överansträngning deltog även Wilh. Stenhammar: »Vid en opera skall det arbetas kvantitativt så litet som möjligt * men kvalitativt så energiskt och koncentrerat som sig göra låter.» Den välmenande idealisten har, i den vackra frasens första

* Kurs. av förf.

226del, oförsiktigt nog framlagt en originell princip som, om den följdes, skulle leda till farliga och förskräckliga konsekvenser. I den snillrika paradoxens slutkläm torde däremot envar av hjärtat instämma.

Nu närmade sig med stora steg »Tristan», vars undersköna musik och apoteosering av den stora tragiska kärleken, om något, torde vara ägnat att stämma sinnena försonliga och milda. Jo pytt! Forsell hade ej tilldelats Kurwenals parti trots att Järnefelt med stor energi förordade detta. P.-B. höll emellertid på sin, i samråd med repertoarkommittén gjorda rollfördelning'. Med anledning av denna meningsskiljaktighet släpptes det löst oveder-häftigt skvaller och oförsiktig förhandskritik som bredde ut sig- till utomstående teaterintresserade och

s. k. konstförståndiga dilettanter.

»P.-B :s uppfattning att en lyrisk, uthållig tenor (Stockman) skulle sjunga det starkt lyriska titelpartiet var fullkomligt felaktig.»

»Dekorationerna som i detalj bestämts av P.-B. voro totalt befängda.»

»De förkortningar som P.-B. vidtagit (på långt när ej så ingripande som de, vilka förut gjorts vid

t. ex. Lohengrin-, Mästersångar- och Valkyriapre-miärerna) voro alldeles rosenrasande.»

»P.-B:s åsikt att även första aktens tröttande exposé skulle vinna på smärre strykningar tydde på akut sinnesrubbning.»

Man försökte med lock och pock, vänliga närmanden och hot om skandal, allmänna offentliga protester och mera sådant. Ranft överlämnade saken helt åt P.-B., men denne gav sig icke, fastän faktiskt »Tristan» inövades under så abnorma förhållandenatt regissör och kapellmästare aldrig under hela tiden talade ett enda ord med varandra.

Dagarna före premiären fanns det väl knappt någon pianoklinkande ungmö eller grammophonägande familj som ej resonerade för eller emot de P.-B :ska strykningarna. Aldrig förut hade man vetat av att det fanns så många Wagnerintresserade i Stockholm.

Men trots alla dessa tarvliga intriger blev »Tristan och Isolde» en stor framgång, vars konstnärliga återgivande i lika hög grad hedrade kapellmästare och regissör. Dixi et salvavi animam meam!

*

Linder Ranfts andra operaår arbetades med oförminskad energi men under betydligt lugnare och angenämare former. Gott humör, gott kamratskap och ostörd arbetsglädje inverkade fördelaktigt på det konstnärliga resultatet.

Forsell hade antagit engageman i Amerika, där tillfälle erbjudits honom att förtjäna dollars och försöka reformera Toscanninis tempi. Särskilt i Chicago lär han gjort stor lycka. Den bitterhet som den avhållne gunstlingens många vänner kände vid det smärtsamma avskedet, mildrades i någon mån genom lyckade gästspel.

Wilhelm Herold, som också hade en marskalkstav i sin ränsel (han blev sedermera chef för köpen-hamnsoperan), fängslade operapublikens intresse i hög grad. Hans gästspel var utomordentligt framgångsrikt. Rösten kanske ej längre hade sin ursprungliga frächör men den dramatiska gestaltnin-gen stod på ett mycket högt plan. Hans Lohengrin (»monumental enkelhet och stilisering i förening med uttryck för ädlaste mänsklighet»), Don José, Radamés och Rodolphe gåvo lysande prov på mångsidigheten i hans artistiska mästerskap. Han instuderade under sin stockholmsvistelse en ny roli, Pedro i »Låglandet», vilken han återgav på ett realistiskt sätt, med brutal kraft.

Herold omhuldades av societeten och var ofta bortbjuden. I en konstälskande dams minnesalbum hade han skrivit:

»Ikke stemme allene, tlet skal være stemning ossaa! Herold.»

Det berättas att året därpå kunde man under denna vackra sentens läsa följande ord, vilka också innehålla en stor sanning:

»Inte bara stämning, det skall vara stämma också. Forsell.»

Andra uppmärksammade gäster under Ranftska regimen voro Peter Cornelius, Aino Ackté och Signe Rappe.

Man påstår att den strängt religiöse general Rappe lär ha yttrat med anledning av dotterns gästspel: »Jag är glad att Signe uppträder i en biblisk roll.»

Det var — Salome! Sic!

Det artade sig till en liten konfliktunge då den återvändande Menzinsky ville sjunga Tristan på tyska. P.-B. opponerade sig. Men då en högtstående dam uttryckt en önskan få höra Menzinsky som Tristan, drog sig P.-B. chevalereskt tillbaka. För hennes majestät Kvinnan böja vi oss alla.

Nöjet att vara Operachef kostade i alla fall mer än det smakade. Det guld som Ranfts övriga teat-rar inbringade östes skopvis i det danaidernas såli som benämnes K. Teatern. De två första åren hade sammanlagt slukat inemot en kvarts miljon. Det väckte därför heller ingen förvåning då Ranft i skrivelse till styrelsen för K. Teaterns aktiebolag hemställde att kontraktet skulle upphävas efter spelårets slut. K. Maj :t förordnade nu kaptenen vid Göta livgarde greve Hans von Stcdingk att vara bolagets verkställande direktör och chef för K. Teatern.

Det är ännu för tidigt att fälla ett slutgiltigt omdöme om den Ranftska operaregimens förtjänster och fel. Ett rättvist domslut försvåras därigenom att vittnena i målet är o jäviga. Jag för min del tror att en opartisk domare skall intyga det Ranft uppfyllt kontraktets § 8 som stipulerar att »teaterverksamheten skall utövas på ett konsten värdigt sätt och i enlighet med de närmare bestämmelser, som innehållas i nådiga reglementet den 28 april 1899».

I säsongens elvte timme skulle ännu en seger vinnas, innan »operagreven» övergav sitt gardeskom-pani och fick erfara att det är minst lika svårt att leda en Opera som att föra en bataljon.

Den 13 april hade »Arnljot» sin urpremiär. Den mottogs med jublande bifall. »Publiken var tydligen medveten om att ett verk av stor betydelse för vår kultur och vår nationalitet nått sin fullbordan.» Frithiof Strömberg erhöll stora lovord på grund av »sin heroiska gestaltning och personliga fördjupning av Arnljot». Anna Oscår gav en rörande framställning av lappflickan Waino och »bidrog med sin sköna sång till den trolska vildmarksstämning som karakteriserar andra akten». »Var och en gjordesitt bästa, och clikt, musik och scenbild sammansmälte till ett konstnärligt helt.

Men så var också diktaren, kompositören och regissören en och samma person.» Kapellmästaren fick i stället för den i recensionerna traditionella frasen »Herr Meiss-ner dirigerade påpassligt» glädja sig åt ett tämligen enstämmigt beröm i tidningarna. Man gick Frithiof Strömberg som Arnljot. till och med så

långt i liberalitet att man skrev: »Herr Meissner har dokumenterat sig som en framstående operadirigent.» Jag ber att få framföra mitt vördsamma och djupt kända tack.

Från den i detta fall mest kompetente domaren — kompositören — fick jag ett varmt erkännande, och vid den flotta avskedsfest som hovkapellet hedrade mig med, fälldes många hjärtliga ord som etsat sig in i mitt minne.

»Nu spelar jag på stövelknekt och spelar ganska bra ty Celadon är vaner vid svarte morhianer.» (Fröding.)FINAL.

»Nu tror jag det kan vara tid att tänka på refrängen.»

Vi närma oss nu den tidpunkt då minnet av händelsernas gång ej längre behöver uppfriskas. Envar, som något följt med de senare årens teaterkrönika, erinrar sig nog både skuggor och dagrar, ljuvliga harmonier och skärande dissonanser. Teaterluften har dessutom varit bemängd med så många brännbara ämnen, att om man blott river om litet i askan, så riskerar man att elden slår upp i ljusan låga igen. Och kan man undvika en besvärlig eftersläckning så är det så mycket bättre.

Ack, om jag hade den förmågan att lätt och lekande säga elakheter på ett akademiskt förtjusande sätt. I Musikaliska Akademiens, ibland något torra, högtidstal får man då och då höra en liten ordvändning som verkar likt en oas i öknen och piggar upp den halvslumrande åhöraren. Om en i konstnärligt avseende ytterst dubiös operasäsong, som — förlåt uttrycket — »skälldes ner» i hela pressen, yttradesendast: »Kungliga Teaterns

verksamhet har blivit värdesatt med sällspord enighet» och om en konsertsäsong som visat upp fler medelmåttor än vanligt heter det: »Man har vädjat till publikens musikintresse, i några enstaka fall till dess överseende.» Om ett orkesterstycke som närmast påminner om gris-slakt skaldas det något om: »ej alltid ogrumlade skönhetsintryck».

Tyvärr har jag ej lärt mig konsten att på så älskvärt sätt »gå som katten kring het gröt». Jag klam-par gärna åstad, och trampar jag någon gång i klaveret, så ska gudarna veta att det blir musik utav. För att undvika allt för mycken kattmusik — jazzen och den ultramoderna symfonimusiken kan vara nog — avstår jag för redogörelser över det sista decenniets »Teaterhistoria och Teaterhistorier».

Eller åtminstone avvaktar jag en mera lämplig tidpunkt. Och då kanske jag har lärt mig att behärska »le style académique».

Om jag alltså överger »Tempi passati», så kan jag däremot ej avhålla mig från att kasta en förstulen blick in i framtiden. Allting här i livet går upp och ned. Precis som Grängesbergarna. Teater konsten, både hemma och i utlandet, har försmäktat en tid i en vågdal, till dels beroende på nervförslappning, nyhetsjäkt, valutaelände, gulascheri och annan pestilentia som det olycksaliga världskriget dragit medsig. Men man spårar redan tydlig förbättring och det dröjer nog ej så länge innan patienten kan kravla sig upp till Parnassens höjder igen.

Men om vi skola uppnå detta eftersträvansvärda mål måste de unga hjälpa till. De måste arbeta, arbeta och åter arbeta. Det duger ej att slå sig till ro sedan man uppnått löneförmåner, vilka möjliggöra en skaplig levnadsstandard. Det duger ej längre att nöja sig med några uppmuntrande recensioner och ett vackert porträtt i Vecko-Journalen, och det duger absolut inte att skicka återbud till repetitionen, därför att man föregående natt svängt sina lurviga ben i dansens ystra virvlar.

Med lite energi kan man övervinna »dagen-efter»-olusten. Jag har själv en gång i fyra timmar repeterat en Brucknersymfoni fast jag led av typiska kopparslagare. Vilket ej hindrade mig att skrika fortissimo till »det grövre blecket» fast jag visste att ju starkare basunerna blåste, desto mer skulle det värka i mitt arma huvud.

Vidare bör den som ägnar sitt liv åt sångarkallet åtminstone lära sig läsa noter, och den som vill spela gentleman på scenen skall veta att man inte klär sig i redingote och bruna skor.

Hoppet att den på smygvägar krypande, hänsynslöst förrädiska kamratkritiken i någon mån skulle mildras, hör väl till de fromma önskningarna. Och ändå bruka sådana utslag av lumpen avundsjuka verka som en bumerang. Men någon bot mot vårt stora nationalfel finns väl icke. Redan Karl IX skrev: »De svenskes art är till liknandes efter dettyske ordspråket 'Dir nichts und mir nichts, so haben wir alle beide nichts'.»

Men nog med moralkakor! Låt oss glömma alla krypskyttar och marodörer som inkräktat på förbjuden mark, låt oss fröjdas åt de kultur- och glädje-spridare som skänka oss några njutningsrika stunder och låt oss hoppas att skönhet, snille, glädje och gott humör skola härska i framtidens Thaliatempel!PERSONREGISTER.

Kursiva siffror (VI) i detta register angiva att porträtt förekom-

mer i kapitlet.

Kap.